

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948)

**Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után
(1945–1948)**

10. Az 1947. év kezdetén az 1848-as szabadságharc centenáriuma méltó megünneplésére nagyszabású országos tömegmozgalom indult. A MIOT kezdeményezésére megalakult az Országos 48-as Ifjúsági Bizottság. A mozgalom a különböző ifjúsági rétegeknek öntevékenységre épülő, sajátos programot adott, ugyanakkor mozgósított a haladó célok, a népi demokrácia tettekben megnyilvánuló támogatására. A kibontakozás objektív alapját a kommunista párt és a baloldali erők harcának tempónövekedése, terveik-ígéreteik fokozatos valóra váltása képezte. Meggyorsult a küzdelem a polgári demokrácia híveinek visszaszorítására, a népi demokratikus fejlődés elérésére, mely különösen a Kisgazdapártban szervezkedő ellenforradalmi összeesküvők leleplezésével vett erőteljes lendületet. A jobboldali erők mindjobban elszigetelődtek, teljességgel bebizonyosodott, hogy az FKP szemben áll a dolgozók pártjaival és a népi demokrácia megakadályozására törekszik.

A köztársaságellenes összeesküvés megmutatta, hogy az FKP vezetését olyan emberek irányítják, akik a letűnt úri Magyarország, a munkás- és parasztnyúzó tőke hatalmának visszaállítását akarják. Az összeesküvés – bár a felszabadulás után felszámolt legnagyobb méretű szervezkedés volt – nem képvisel számottevő erőt. De jelentőségét növelte, hogy a mozgalom résztvevői nem elszigetelve működtek, hanem az ország legnagyobb tömegpártját a maguk céljainak megfelelően tudták befolyásolni. „A koalíciós válság februárban új fordulatot vett: a kommunista párt, hogy a koalíción belül és kívül lévő politikai csoportok kialakuló összefogását megakadályozza, határozottan felvetette a Kisgazdapártnak az összeesküvéssel kapcsolatos politikai felelősségét, majd hangsúlyozta, hogy az FKP-nak osztálypárttá kell átalakulnia.”¹⁰²⁽¹⁾ A helyzet nyújtotta lehetőséggel élve, az MKP támadásba ment át, arra kényszerítve a kisgazdapártiakat, hogy zárják ki soraikból a népi demokrácia ellenzőit, a burzsoá érdekek védelmezőit. Így lehetőség nyílt a pártkoalíció osztálytartalmának megváltoztatására, a szocialista irányú fejlődés meggyorsítására.¹⁰³⁽²⁾

Az MKP Sopron megyei Bizottsága így értékelt: „A mi számunkra az események lemérhetően kedvező hangulatot teremtettek. A pártok megdöbbenéssel ⁹⁸vettek tudomást az eseményekről. S azok a rétegek, akik eddig közömbösen vagy ellenségesen viselkedtek velünk szemben, most jóindulattal – figyelemmel hallgatnak minket. Pártunk erejébe vetett hit, bizalom megnőtt... Minden pártból értékes elemek léptek át hozzánk, s ez a folyamat még nem fejeződött be.”¹⁰⁴⁽³⁾ A már kétségbevonhatatlan tények mellett azonban

még nagyszabású eszmei-politikai felvilágosító munkára volt szükség ahhoz, hogy a tömegek elismerjék a munkáspártok igazát, megismerjék és tudatosan magukénak vallják a dolgozók országát, a munkások és parasztok új államát építő népi demokratikus politikát.

Az ifjúsági politikában is felszínre kerültek a kibékíthetetlen ellentétek. Már 1946-ban jelentősen elkülönült a cselekedetek iránya. 1947 tavaszán pedig egyértelmű volt, hogy míg a fiatalok egy része a haladás útját járja,¹⁰⁵⁽⁴⁾ az ifjúságnak a reakció karmaiba került másik része a régi rend visszaállításáért vívott harc eszköze lett.

Az új rendet építő ifjúsági mozgalom fő célkitűzéseit a MADISZ fogalmazta meg: „egységes magyar ifjúsággal a népi demokráciáért!” A centenáriumi mozgalmat „1848 szellemében a jobb magyar jövőért!” címmel hirdették meg. „A mozgalom kettős célt szolgált. Egyrészt az ifjúság széles rétegeit sajátos, önálló feladatok kialakításával mozgósította a centenáriumi gondolat jegyében a hároméves terv célkitűzéseinek megoldására. Másrészt szorosabbá tette a demokratikus ifjúsági szervezetek közötti együttműködést, ezáltal erősítette a demokratikus nevelőmunka hatékonyságát.”¹⁰⁶⁽⁵⁾

Az Országos 48-as Ifjúsági Bizottság az együttműködés egyik formájaként kiadta a mozgalom központi munkatervét, mely alapul szolgált a helyi munkaterv elkészítéséhez is. A nemes célok gyakorlati megvalósítása a haladás térnyerését követelte meg. Vagyis egyre növekvő, sokrétű erőfeszítéseket a fiatalok újabb tömegeinek megnyerésére, a demokratikus erők kapcsolatainak, befolyásának további szélesítésére. Egyidejűleg magában hordozta a jövő ígérését, az ifjúsági egység gondolat győzelmét és része volt a Baloldali Blokk társadalmi fejlődésért vívott küzdelmének is. A megoldáshoz azonban csak számos összeütközésen keresztül vezetett az út.

A kommunista fiatalok hamarosan leleplezték a jobboldali ifjúsági vezetők menővereit és a pártszervezetek támogatásával egyre hatékonyabban léphettek fel az általuk képviselt politika ellen. A FISZ újfent tisztogatásokra kényszerült¹⁰⁷⁽⁶⁾ a szervezeti bomlás elhárítása érdekében. Káros hatású volt a SZIM-ben teret nyert jobboldali elhajlás, melynek tevékenysége a hatalmi pozíciók megszerzése, a kommunista befolyás csökkentése érdekében a munkásfiatalok sorainak megbontására irányult. A NISZ soproni szervezete pedig tisztújítást végzett. Helyzetvázlatunkhoz tartozik, hogy a diákság egyesületeiben a burzsoá-klerikális befolyás továbbra is erőteljesen érvényesült. A korábbi és további soproni események egyaránt szemléltetik, hogy a vallási jelmezben jelentkező, a vallást védő nézetek és jelszavak csak ürügyként, valójában támadásként szolgálnak a demokratikus törekvések és a népi demokrácia vívmányai, terveit ¹⁰⁰ellen. Korábban a soproni tanulóifjúság reakciós befolyásolásában Jávor Egon vaskeresztes partizánvadász pap jeleskedett, most Sümegh Lothár jobboldali bencés újságíró-pap¹⁰⁸⁽⁷⁾ irányította a diákfiatalok lázítását, visszahúzó eszmékkel való metelyezését.¹⁰⁹⁽⁸⁾

99A szovjet hősi emlékmű avatása. 1945. VII. 22.

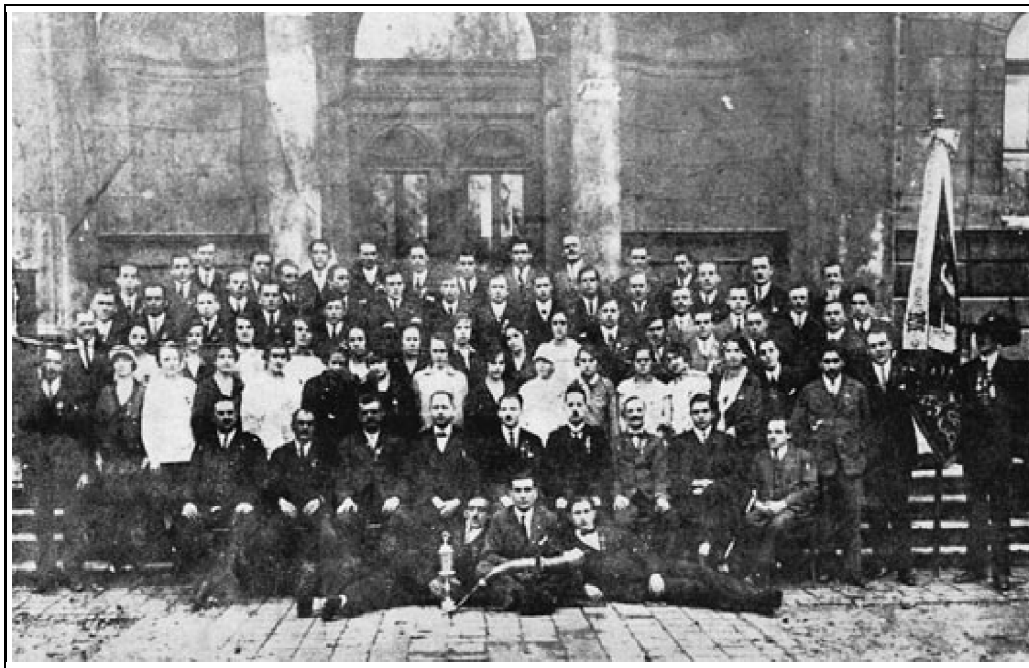
A centenáriumi mozgalom Sopronban 1947 februárjában éledt. A hónap derekán az Országos 48-as Ifjúsági Bizottság szervezője érkezett Sopronba,¹¹⁰⁽⁹⁾ azonnal megkezdte az ifjúsági egyesületek szervezését. Február 21-én megalakult a Sopron megyei 48-as Bizottság, amely azonnal csatlakozott a MIOT célkitűzéseire és felhívást bocsátott ki a megye ifjúságához. A megyei bizottság elnöke Tatay Jenő szabadművelődési felügyelő lett, a titkári feladattal pedig Ostoros Györgyöt bízták meg. A bizottság tagjai között ezenkívül a MADISZ, FISZ, SZIM, NISZ, SZIT, az Úttörőmozgalom és a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének (MNDSZ) helyi szervezete kiküldötteit találjuk.¹¹¹⁽¹⁰⁾ A felhívásra elsőként a Berzsényi Dániel Népi Kollégium csatlakozott 48-as bizottsága kiáltványával.¹¹²⁽¹¹⁾

A mozgalom rövid idő alatt tömegmozgalommá formálódott, s megújulást hozott a szétaprózódott, érdektelenségtől sújtott soproni ifjúsági mozgalomba. Március 4-én megalakult a mozgalom városi bizottsága.¹¹³⁽¹²⁾ Az ekkor zajló II. Sopron megyei MKP-konferencia vitája felölelte az ifjúságpolitikai tennivalókat is. A tennivalók sorában a határozat 19. pontja megfogalmazta, hogy „minden kommunista köteles a tömegszervezetekben tevékeny munkát kifejtetni. Végezzünk jó kommunista munkát a szakszervezetekben, ...és a MADISZ-ban, a kultúr- és sportegyesületekben és a népi szervezetben.”¹¹⁴⁽¹³⁾ A határozatot számos tett telítette élettel. Megyészerte erőre kaptak a MADISZ-szervezetek, az erőteljes

taglétszám-növekedés színes programokkal, öntevékeny megmozdulásokkal párosult.

Március 15-én a Petőfi téren a kedvezőtlen időjárás ellenére is nagy tömeg hallgatta Horváth Béla megyei MADISZ-titkár beszédét, aki ismertette az egybegyűltéknek a 48-as bizottság céljait. Az ünnep estéjét a „Bánk bán” előadása koronázta.

A mozgalom életképességét a szavak követte tettek sora bizonyította. Igazi megújulás volt ez, felajánlások érkeztek a fiatalok legkülönbözőbb csoportjaitól, rétegeitől. A megye községeiben megkezdődött a 48-as emléktárgyak, kulturális értékek összegyűjtése. Előadássorozatok kezdődtek az 1848-as szabadságharc történelmi eseményeiről. Célul tűzték ki, hogy május 10-ig minden iskola, intézmény, egyesület vagy szervezet alakítsa meg saját 48-as bizottságát, dolgozza ki zászlókészítési tervét. A diákok többek között a tanulási fegyelem javítását vállalták. Megkezdődött a munkafelajánlások összegyűjtése is, ezzel a város újjáépítése további lendületet kapott. Különböző öntevékeny szakkörök kezdték meg munkájukat, lelkes tervezés indult meg a sportlétesítmények helyreállítására, számuk gyarapítására. A 48-as mozgalom bizonyos fokig szervezeti **102**keretet is nyújtott a megélénkülésnek, a különböző haladó törekvések megvalósításának.

101A Testvériség-dalárda (Liszt Ferenc Múzeum)

Az egység gondolat erősödését mutatja a május 20-i, a városházán tartott széleskörű ifjúsági tanácskozás. **115(14)** Bevezetőben Ostoros György a 48-as megyei és városi bizottság eddigi tevékenységéről szólt, Szigeti Gyula a SZIM, Schummel Rezső a FISZ, Zilahy József a NISZ, Fekete József a Berzsenyi Dániel Népi Kollégium elgondolásait ismertette.

Az iskolák küldöttei után a MADISZ programjáról Horváth Béla szólt. Ez a tanácskozás a felszabadulás óta első alkalommal adott egységes tevékenységre utaló, tartalmas keretet a soproni ifjúsági életnek. Szó esett munkafelajánlásokról, a centenáriumi kultúrversenyek indításáról éppúgy, mint a fiatalok szociális, művelődési gondjairól vagy a forradalmi, népi művészet igényesebb megismeréséről. A jelenlevő országos

ifjúsági vezetők Nonn György (MIOT, MADISZ) Bölcsföldi Andor (SZIM), Mizsei Béla (FISZ), Borsos Sándor (NISZ) és Mohácsi István (Cserkészfiúk Szövetsége) együttműködésre hívtak fel. A tanácskozás után jól sikerült népi est volt a NISZ szervezésében a Szakszervezeti Székházban. Az összejövetel után közös felkészülés kezdődött meg a Magyar Ifjúság Napjára.

A soproni üzemek dolgozói is egyre inkább érezték, hogy valódi érdekeiket szolgálják a forradalmi törekvések, a kommunista kezdeményezések. A politikai barométer kedvező változásokat jelzett: jelentős kommunista előretörés következett be az üzemi bizottsági választásokon.¹¹⁶⁽¹⁵⁾ Az MKP székháza előtt június 1-én rendezett nagygyűlésen tízezres tömeg hallgatta Rajk László beszédét¹¹⁷⁽¹⁶⁾. „Fizessenek a gazdagok! Munkásegység!” – zúgott a helyeslés.

11. Az év első felében gyakran esett szó a soproni tanoncok kritikus helyzetéről, viszontagságairól. Az MKP városi vezetése támogatásával januárban a legelesettebbek ruhasegélyt kaptak. (Ekkor az iskola is 50%-al csökkentett órászámmal működött a fűtés leküzdhetetlennek látszó gondjai miatt).¹¹⁸⁽¹⁷⁾ A rendeletek ellenére sem szűnt kizsákmányolásuk, a tanoncokat munkaadóik nem részesítették a kollektív szerződésekben előírt javadalmazásban. Március 21-én Budapesten megalakult a Tanonc- és Ifjómunkásotthonok Országos Szövetsége (TIOSZ). A soproni tanoncotthon létrehozását sürgető haladó erők azonnal kapcsolódtak a hivatalos, országra szóló lehetőséghez. Április közepén a Berzsényi Dániel Népi Kollégiumban Ostoros György és Hegedűs András tárgyalnak a soproni tanonc- és ifjómunkás otthonról, néhány nap múlva Horváth Béla, a MADISZ megyei titkára már a létesítés és fenntartás támogatására hívja fel a demokratikus pártok és szakszervezetek vezetőségét.¹¹⁹⁽¹⁸⁾ Azonban megfelelő épület és az iparostestület támogatása híján a megoldás még hosszú hónapokat várat magára.

Számos hangzatos ígéret, felajánlás és tervezet ellenére keveset javul a népi kollégium kezdetleges állapota, ellátása. A „Sopron megye” március 2-i számában kétségbeesetten kérnek „segítséget, megértést a népi kollégiumi mozgalomnak.” A tüzelő- és élelemhiánnyal küszködő kollégistáknál még a villanyt **103**is kikapcsolták a fizetésképtelenség miatt.¹²⁰⁽¹⁹⁾ A fiatalok lelkesedését, építeni akarását azonban nem lehetett megtörni. A napi nehézségek ellenére a jövőbe néztek, technikus- és leánykollégium létrehozását tervezték.¹²¹⁽²⁰⁾ Szívós szervező, mozgósító munkát fejtettek ki az új népi értelmiség, új kollégiumok alapítása érdekében. Ezzel szándékozták elősegíteni a munkás- és parasztfiatalok felkészítését az egyetemi tanulmányokra, illetve a lehetőségekhez képest segíteni a szegényparaszt és munkás származású egyetemista fiatalokat. A parasztpárti kollégisták a kollégiumi közösségekben a kommunista fiatalokkal sok helyen nemcsak harcos népi demokratikus, baloldali álláspontig és közös cselekvésig jutottak el, de egyre inkább együtt tanulmányozták már a marxizmust is, közel kerültek a munkásosztály vezető szerepének, a szocializmus távlatai szükségszerűségének felismeréséhez. Igen sokan közvetlen kapcsolatba kerültek a kommunista párt ifjúsági irányító szerveivel, s tudatosan vállalták az ifjúsági egység előkészítését saját közösségeikben, a parasztfiúság körében.¹²²⁽²¹⁾

Rajk László, a MKP Sopron megyei jelölőlistájának vezetője beszél a soproni színház erkélyén. (Liszt Ferenc Múzeum)

A várt társadalmi összefogás, a népért felemelkedni vágyók támogatása a gyakorlatban szemléletbeli nehézségekbe ütközött. Míg pl. az iparostanoncok egy osztálya, a soproni társadalom legelnyomottabb, legszegényebb rétegének dicséretre 104 méltó példamutatásával 61 forintot gyűjtött a kollégium számára,¹²³⁽²²⁾ a vármegyei kisgyűlésen a megsegítés mellett csak az MKP és NPP tagjai szavaztak. Szalai András, az FKP képviselője kijelentette: „a kollégisták menjenek haza kapálni, elég úr van már az országban!”¹²⁴⁽²³⁾

12. 1947 tavaszán a megyében és a városban egyaránt jól szervezett, a klérus által szított tiltakozáshullám söpört végig a fakultatív vallásoktatás tervezett bevezetése ellen. A terület politikai és társadalmi arculatát mérlegelve indokolt a kialakult erőviszonyokat befolyásoló helyzet elemzése, néhány fontosabb összefüggés feltárása.

Mindszenty 1947. március 13-i pásztorlevele jelentős lökést adott az eladdig is mozgolódó egyházközségi testületeknek. A szülőkkel iskolákban rendezett gyűléseken¹²⁵⁽²⁴⁾ (gyakran megfélemlítéssel) vagy a templomokban, a zarándoklatokon és ifjúsági gyűléseken határozatokat fogadtattak el. A reakciós tendenciák jól figyelemmel kísérhetők: a tiltakozó feliratok, határozatok nemcsak a fakultatív vallásoktatás ellenzését tartalmazzák, hanem a klérus úgyszólván minden demokrácia- és kormányzatellenes követelését is.

„Március végétől és április folyamán, különösen az általános és középiskolákban működő hittanárok igyekeztek a diákokat a Mindenszenty által kezdeményezett, a fakultatív vallásoktatás elleni tiltakozás számára megnyerni, s különböző, a hercegprímásnak címzett hűséglevelek megírását sugalmazták nekik. Egyedül a kapuvári általános iskolás leánytanulók közel 20 levelet írtak Mindszenty Józsefnek. E levelek tartalmából azonban nemcsak az derül ki, hogy azokat felnőttek sugalmazták, hanem egyúttal az érintett 12–13 éves gyerekek felelőtlen félrevezetése is.”¹²⁶⁽²⁵⁾

A megyében missziós heteket rendeztek, ahol a kötelező hitoktatás fenntartása mellett aláírásokat gyűjtöttek. A legnagyobb politikai kárt azonban azzal okozták, hogy a közvélemény figyelmét jelentős mértékben sikerült az akkor időszerű tennivalók sorában sokadrangú kérdésre terelni.¹²⁷⁽²⁶⁾ A fakultatív vallásoktatás kérdésében az FKP kétkulacos magatartást tanúsított. Bár bevezetését az FKP

kezdéményezte, a tiltakozó hadjárat során a felelősséget az MKP-ra igyekezett hárítani. A „Szabad Nép” 1947. április 27-i száma rögzíti: „A kisgazdapárt felelős vezetői részéről világos, egyértelmű nyilatkozat mindmáig nem hangzott el. A vezetők kétértelmű magatartása teszi lehetővé a nagyon is egyértelmű rágalomhadjáratot.” A politikai és társadalmi élet legkülönbözőbb területein nyomon kísérhető a katolikus papság igen élénk politikai ¹⁰⁵és szervező tevékenysége, mely kiterjedt a lakosság minden rétegére és korosztályára. A vallásoktatás kérdésében felszított érzelmek végső soron megosztották a koalíciót, nézetkülönbségeket keltettek a pártok között. Külön válságtényező volt az akkor már ingatag alapokon álló Nagy Ferenc miniszterelnök személye, aki ekkor elvesztette a klérus bizalmát.

A retrográf FKP-vezetőség összeomlása és egy részük nyugatra távozása jelentős – addig kisgazdapárti – tömegek elvesztését jelentették az FKP-nak. A baloldali pártok vesztesége viszont abban állt, hogy a választások előtt a politizálásban meghasonlott tömegek nagy része a koalíciós pártoknak hátat fordított és a katolikus egyház közvetlen befolyása alá keült.¹²⁸⁽²⁷⁾

A haladó ifjúsági szervezetek jelentős erővel támogatták a munkáspártok politikai, felvilágosító agitációját. A kommunista fiatalok mindenütt ott voltak, ahol az MKP választási sikeréért tennivaló akadt. A várost körzetekre osztották fel egymás között, s házról házra járva, különböző választási érvekkel keresték fel a lakókat, ismertették az MKP eredményeit, terveit.¹²⁹⁽²⁸⁾ Ekkor fejlődik jelentősen a zömmel fiatalokból álló sporoni kommunista R-Gárda. A MADISZ Csornán, Kapuvárott, Petőházán és Bükön rendezett választási gyűléseket.

A barátságos nyilatkozatok ellenére az annyira szükséges összefogás csak viszonylagos. Az előkészületek végső szakaszában kitűnt, hogy az ellenzék a megyében és a városban a vártnál jóval nagyobb támogatásra számíthatott. Mégis a Függetlenségi Frontba tömörült helyi pártszervezetek a „mindenki mindenki ellen” küzdés állapotában érkeztek el a választások napjához, 1947. augusztus 31-hez.

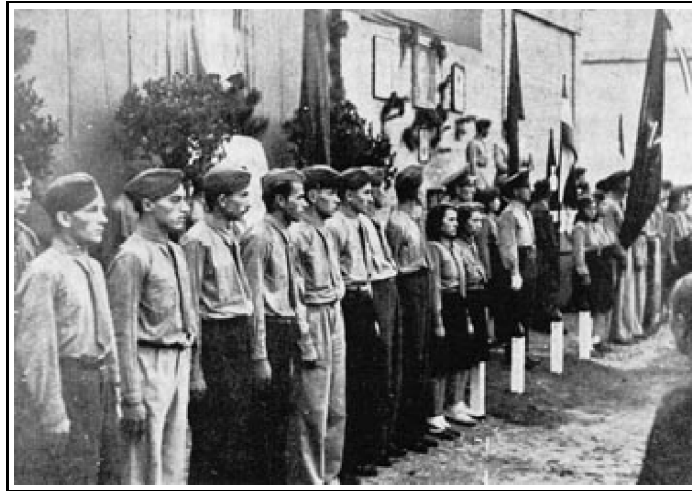
13. A választások a forradalmi és demokratikus társadalmi erők győzelmével zárultak. A 4 koalíciós párt országosan 60,8%-ot ért el, az MKP 22,2%-os részesedésével az ország legnagyobb, legerősebb pártja lett. „De a választások arra is rávilágítottak, hogy a polgári jobboldal még mindig jelentős befolyással rendelkezik, ami különösen a DNP-re (Demokrata Néppárt: Barankovics-párt) 16% és a MFP-re (Magyar Függetlenségi Párt: Pfeiffer-párt) 14% esett szavazatok révén vált nyilvánvalóvá.”¹³⁰⁽²⁹⁾

Az MKP Sopron megyei Bizottságának értékelése¹³¹⁽³⁰⁾ a választási eredményeket elfogadhatónak ítélte meg. Megállapította, hogy a terület klerikális beállítottsága, a korábbi fasiszta nevelés maradványai, a közigazgatásban a párt képviselőinek hiánya további jelentős tennivalók elvégzését kívánja meg.

A munkás- és a dolgozó paraszttömegek harcának politikai feltételei javultak, de a hatalom kérdése nem dőlt el. A néphatalom, a proletárdiktatúra kivívásáért még jelentős tömegeket kellett megnyerni, mozgósítani. Erre világít rá a Sopron városi helyzetelemzés is. Az MKP az 1945-ös választásoknál 1959 szavazatot kapott, most 90%-kal többet, 3731-et. Ha az elemzést a taglétszám tükrében végezzük, akkor kitűnik a tömegebefolyás jelentős növelésének szükségessége. 1945-ben a tagság arányában vizsgált szavazatszám kb. 115%-os, 1947 augusztusában a 3205 MKP tagra esett 3731 szavazat is csak 116,6% szavazási arányt mutat.¹³²⁽³¹⁾

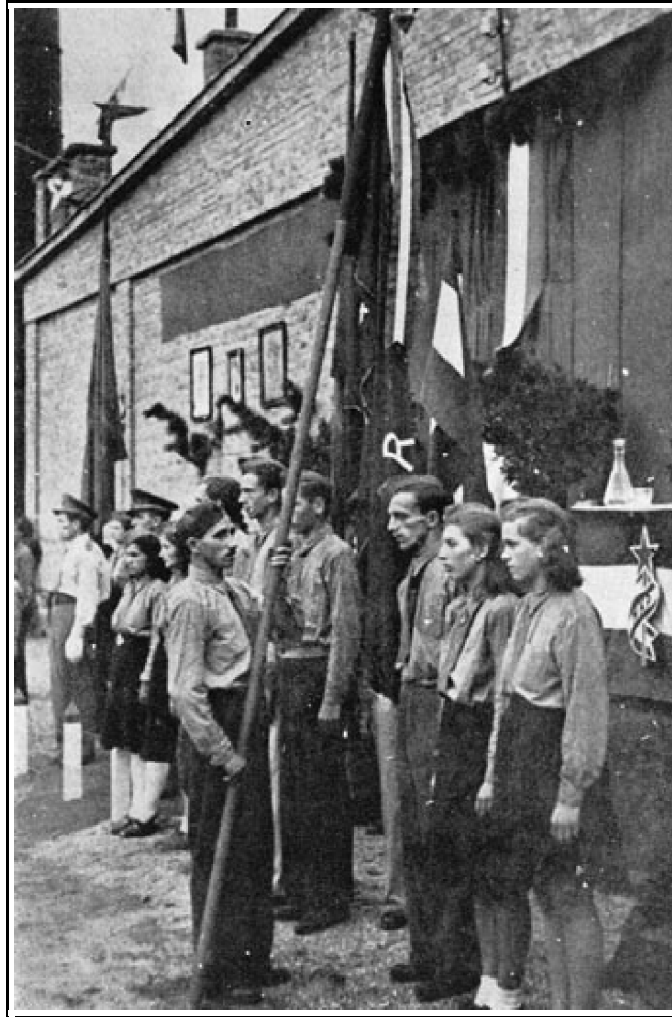
¹⁰⁶Összességében megállapítható, hogy a visszahúzó erők minden mesterkedése ellenére a koalíció az év nyarán döntő lépést tett a szocialista forradalom megteremtése felé: „a hároméves terv beindításával, a bankok államosításával a tulajdonviszonyok átalakítása, a parlament átalakításával és a közigazgatás megtisztításával pedig a munkáshatalom megteremtése irányában. Ugyanakkor külpolitikai vonalon a népi

demokratikus magyar állam a Marschall-terv elutasításával és a környező országokkal kötött szerződések révén elkötelezte magát a szovjetbarát szocialista külpolitika mellett.”[133\(32\)](#)

[107](#)1947. augusztus 24. Az R-Gárda avatása a sopronkőhidai mártírok emlékűnepe alkalmából. (Liszt Ferenc Múzeum)

A nyár folyamán a korábbinál erőteljesebben mozgolódott a SZIM soproni szervezete. Budapesti szervezők segítő munkája nyomán SZIT-csoportok alakulnak a Vasgyárban, az Öntödében és valamennyi textiles üzemben. A soproni munkásfiatalok ekkor ismerkedtek meg azokkal az eredményekkel, melyeket Budapesten a SZIT két és féléves tevékenysége alatt kiharcolt.[134\(33\)](#) Jó visszhangot keltett a SZIT céljainak ismertetése is. A törekvések sorába tartozott a munkásifjúság életszínvonalának emelése, a munkásifjúság egységét megbontók elleni fellépés, a tanoncok helyzetének javítása, kulturális és szociális juttatások [108](#)kiharcolása. A MIOT szociális bizottsága a centenáriumi mozgalom keretében balatonaligai nyári üdültetést szervezett. Ennek révén a GYSEV tanoncai közül 15 ifjúmunkás[135\(34\)](#) élvezte a pihenés örömét augusztusban a Balaton partján.

1947. augusztus 24. Az R-Gárda avatása a sopronkőhidai mártírok emlékünnepe alkalmából. (Liszt Ferenc Múzeum)

Ekkor már látszott, hogy a centenáriumi mozgalom magában hordozza a különböző társadalmi rétegekhez és korosztályokhoz tartozó fiatalok mozgósításának és a haladó társadalmi célokra való megnyerésének lehetőségét.

A vállalások teljesítése során, a különböző munkaakciókban, a kulturális és sporteseményeken a munkás-, paraszt- és diákfiatalok együttesen vettek részt, ami eredményesen segítette a letűnt rezsimtől örökölt előítéletek, az ifjúsági egységet objektíve gátló társadalmi válaszfalak eltűnését. A városi MADISZ-szervezetekről mind kevesebb a hír. Vezetőik a 48-as ifjúsági bizottságok élén dolgoznak, s a mozgalom sikere, a fiatalok mind nagyobb csoportjainak megnyerése érdekében a MADISZ-szervezetek mintegy beolvadnak a centenáriumi mozgalomba.

A MKP Politikai Bizottsága 1947. november 13-án megtárgyalta az MKP KV Ifjúsági Titkárság javaslatát az ifjúságpolitika időszerű feladatairól. Az elfogadott irányelvek [136\(35\)](#):

- A szocialista irányú társadalmi fejlődés, az ifjúság demokratikus egységfrontjának megerősödése

lehetővé tette, hogy az ifjúsági egység megvalósítása újra napirendre kerüljön új módon, új szervezeti struktúra kialakításával.

- Szakítani kell az egyedüli ifjúsági szervezet megteremtésének gondolatával, a MADISZ helyett az önálló rétegszervezetekre épülő ifjúsági egységsszervezetet kell létrehozni.
- Az osztály-erőviszonyoknak megfelelően a demokratikus ifjúsági mozgalomban fokozni kell a munkásifjúság vezető szerepét, biztosítani kell a SZIT országos szervezését.
- A MIOT tekintélyének és a pártifjúsági szervezetekben működő baloldali csoportok tevékenységének erősítésével a jobboldali ifjúsági erők teljes elszigetelésére kell törekedni.
- A kommunista fiatalokat erőteljesebben kell mozgósítani az új ifjúságpolitikai feladatok végrehajtására.

A választások szülte eredményekre a visszahúzó erők dühödten reagáltak. Az ifjúsági fronton újra¹³⁷⁽³⁶⁾ az egyházi kelléktárhoz nyúlnak. Az Actio Catholica ifjúsági gyűléseket tart, látványosan kivonultatják a soproni katolikus iskolák felsőseit,¹³⁸⁽³⁷⁾ és sorra alakítják a „Szülők Szövetségeit.”¹³⁹⁽³⁸⁾

A város főútvonalán nyilvános ima, ének és fogadalomtétel hangzik, a szervezők valódi „világvége” hangulatot produkálnak. A helybeli evangélikusok sem kívánnak lemaradni, nagyhetet és ifjúsági vezetőképző tanfolyamot szerveznek.¹⁴⁰⁽³⁹⁾ A lendületes társadalmi előrehaladással való makacs szembehelyezkedés, az elvakultság kóros szüleményei hátráltatják, gátolják a forradalmi ¹⁰⁹erők időszerű tennivalóinak végzését. De a tiszta forrás bugyogását már csak nehezíthetik, de meg nem gátolhatják. „Krisztus király” lovagjai hiába élnek vissza a soproni hívők bizalmával, meggyőződésével. A lakosság és benne az ifjúság mind nagyobb csoportjai ismerik fel, hogy eldőlt a harc, győzött a történelmi igazságtétel a munkásosztály és a burzsoázia között.

Az időszerű feladatok megoldásából egyre nagyobb feladatot vállal a város munkásifjúsága. A SZIT ereje és befolyása napról napra nő, egysége az ifjúmunkások érdekében vívott állandó politikai és gazdasági küzdelemben acélozódik. Az őszi folyamán gyakori beszédtema a tanoncotthon létesítésének igénye és lehetősége. Novemberben a Szakszervezeti Főtanács, a TIOSZ országos központja és az MKP Megyei, illetve Városi Bizottsága segítségével megkezdődnek az előkészületek az 56%-os bombakárt szenvedett Deák tér 14. sz. alatti ház tanoncotthonná alakítására.

FISZ-plakát. (GYSm. 2. sz. Levéltár)

Az események azt bizonyítják, hogy az ifjúság és szervezetei demokratikus egységének kivívása csak lépésről lépésre valósulhat meg. Ebben a szükségszerű folyamatban haladás csakis a politikai és szervezeti ellenfelek fokozatos legyűrésével, felszámolásával lehetséges.

Októberben a 48-as Ifjúsági Bizottság újabb közgyűlést tartott és felhívást bocsátott ki a mozgalom továbbfejlődése, újabb versenyek és megmozdulások egységes szervezése érdekében. Öröndetesen megnőtt a tömegsport-rendezvények száma. Elkészült a megyét és várost egyaránt megmozgató centenáris kultúrprogram is. Az újjáépítés az egyetemisták beszerzésével újabb lendületet [110](#)kapott. Ősszel már három népi kollégium lakói kezdenek új tanévet. Jelszavuk: „Harcban a nép, munkában az értelmiség.”[141\(40\)](#)

A Bólyai János főiskolás kollégium után a társadalmi összefogás szinte a semmiből megteremtette a 30 fős Görög Ilona Leánykollégiumot. A kollégisták lendületét jelzi, hogy a bürokratikus kiutalási huzavona miatt elfoglalták az üresen álló Zrinyi leánynevelő intézet épületét.[142\(41\)](#) Néhány helyiséget a romokból visszanyert anyagokból napok alatt újjávarázsoltak és a Bólyai kollégium számára berendezték.[143\(42\)](#) A népi kollégisták eredményesen segítették a haladó törekvéseket is. Megismerkedtek és párbeszédet kezdtek a brennbergi bányászokkal, szociográfiai tanulmányutat szerveztek Peresztegre, ahol a parasztság gondjaival ismerkedtek. Az összefogási tendenciákat kommentálta a „Sopron megye” október 31-i száma: „Új világra készülődnek most az iskolákban. Arra az új világra, ahol az ipari munkásság már nem érzi ellenségének az értelmiséget, hanem munkatársának az országépítésben.” A tanárság reakciós részének meg nem értése, lebecsülése ellenére a NÉKOSZ-mozgalom tovább fejlődött a városban és a népi kollégisták a középiskolai és egyetemi diákmozgalom demokratizálódásának egyik fő hajtóerejét képezték.

Az ifjúsági mozgalom eseményeinek áttekintésénél említést érdemel az úttörőmozgalom kibontakozása, fejlődése. A két munkáspárt figyelme a legifjabbakra is terjed. A szüntelen és változatos módon jelentkező ellenpropaganda ellenére a „vallástalan” úttörőszervezet terebélyesedik – különösen a munkásszülők gyermekei között –, befolyása növekedik. Május elsején 300 fős, egyenruhás csoportjuk tűnik fel a felvonuló dolgozók között.[144\(43\)](#) Az MKP segítségével a Széchenyi tér 19. sz. alatti épületben helyiségeket kapnak, napközi otthont nyitnak. Az úttörőcsapatban végzett nevelőmunka hatékonyságát jelzi, hogy május

18-án a kéknnyakkendős, fehéringes soproni úttörők segítségével veszélyes csempészbanda üzelmeit leplezik le Fertőrákos mellett.¹⁴⁵⁽⁴⁴⁾ A tanév végére az úttörők 80%-a jeles bizonyítványt ér el. A nyár elején 34 munkásgyerek részére szerveznek Balfon táborozást. A tábort rövidesen egy balfi legénybanda megtámadja és lerombolja, mégis helyi segítséggel az üdültetést a fürdő vendégszobáiban eredményesen lebonyolítják. Az alkalmas vezetők hiánya és a gyéren csordogáló anyagi támogatás ellenére programjuk színesedik, taglétszámuk és befolyásuk érezhetően nő.

1947 októberében, a megalakulás első évfordulóján a városban már 450 6–14 éves gyermek tagja az úttörőmozgalomnak.¹⁴⁶⁽⁴⁵⁾ Az 1947–48-as tanév kedvező változásokat hoz a diákkörök és a különböző diákegyesületek működésében. Az Országos 48-as Diákbizottság és a MIOT diákbizottságának ideiglenes programját a pártifjúsági és egyházi diákkörök küldöttei vitatták meg. Különböző tárgyalások eredményeként 1947. október 21-én létrejött a Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége (MDNSZ), a diákifjúság egységsszervezete. Első programja demokratikus szellemű célokat és az országépítést segítő tennivalókat tűzött maga elé. November végén a centenárium jegyében tanulmányi versenyt hirdetett meg a diákok eredményesebb tanulása és felelősségérzete növelése érdekében.¹¹¹ Az év végén Sopronban a legjelentősebb ifjúsági megmozdulás az osztrák–magyar ifjúsági találkozó volt. Decemberben a soproni fiatalok a Freie Österreichische Jugend (FÖJ), a haladó gondolkodású osztrák fiatalok burgenlandi szervezetével építettek ki cserekapcsolatot. December 6–7-én 100 főnyi osztrák csoport látogatott Sopron megyébe, ahol hitet tettek a béke és haladás, a népek barátsága mellett. Az osztrák–magyar ifjúsági találkozó színes programjában nagygyűlés is szerepelt, ahol 1000 soproni és Sopron környéki érdeklődő fiatal vett részt.¹⁴⁷⁽⁴⁶⁾ A látogatás viszonzására 20–21-én Bécsben került sor, ahova a soproni, kapuvári és balfi fiatalok képviselői teherautókon utaztak a MIOT szervezésében. A találkozó eredményesen járult hozzá egymás megismeréséhez, a demokratikus Magyarországra szórt alaptalan rágalmak eloszlatásához.

14. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy 1947 tavaszán a népi demokratikus továbbfejlődés küzdelmei döntő szakaszba jutottak. A jobboldal dühödte tiltakozása és minden oldalú aknamunkája sem tudta útját állni a szocialista forradalom mind szélesebb kibontakozásának. A haladó erőknek addig legtöbb gondot okozó FKP jobboldali elemeitől nagyrészt megszabadult. Az MKP a munkás- és paraszti tömegek támogatásával mind a politikában, mind a gazdasági életben lépésről lépésre érvényt szerzett követeléseinek. A burzsoázia számottevő erői kiszorultak a Függetlenségi Frontból és a kormányból.

1947 júliusában a parlament törvényerőre emelte az újjáépítés befejezésének és az életszínvonal emelésének történelmi jelentőségű programját, a hároméves tervet. A politikai viszonyokat alapvetően formálta az MKP szervezeti erejének és tömegbázisának megnövekedése. A Függetlenségi Frontba tömörült pártok az augusztusi országgyűlési választásokon a szavazatok 61%-át kapták, ez az eredmény a fejlődés új távlatait nyitotta meg.

A soproni ifjúsági mozgalom 1947. évi tapasztalatai megmutatták, hogy egységes ifjúsági szervezet kialakításának útja nem járható. Ugyanakkor a 48-as centenáriumi mozgalom során az ifjúsági egység, a közös cselekvés új formái, lehetőségei jöttek létre. Jelentős eredmény a SZIT-mozgalom kiterjesztése a városban az ifjúmunkásság különböző csoportjaira, valamint a TIÉM- és a NÉKOSZ-mozgalom erősödése.

Sokat fejlődött az ifjúsági sportmunka és a fiatalok kulturális foglalkoztatása, melyek az ifjúsági vezetés új módszereinek kedvező jelei. A tanulóifjúság mozgósításának, megnyerésének legnagyobb ellensége a Mindszenty által fémjelzett klerikális reakció. A diákság körében megnyilvánuló egyházi befolyás a

demokratikus ifjúsági szervezetek tanintézetekben való megszervezése ellen hatott.

A jobboldali ifjúsági erőket ifjúsági vonalon az Actio Catholica Ifjúsági Bizottsága irányítja, ez legszembetűnőbb a Cserkészfiúk Szövetségében és a FISZ-ben. Városi munkája számára az egyházi iskolák kellő bázist nyújtanak, s változatos módszerekkel mind a szülőknek, mind a tanulóknak a haladó céloktól való eltávolítására törekedtek. Ugyanakkor a reakciós befolyást érezhetően meggyengítette az összeesküvés felszámolása, melynek hatása a soproni közéletet is némileg megtisztította. Több jobboldali hangadó (Czupy, Hajdu-Németh stb.) külföldre szökött a felelősségre vonás elől.

1948

48-as ORSZÁGOS KULTÚRVERSENY
1948. január 25-én, délelőtt 11 órakor
a Városi Színházban a centenárius kultúrverseny keretében

48-as MEGYEI ZENE- ÉS ÉNEKVERSENY

RÉSZTVESZNEK:
**Hegykői Vegyeskar
Gartai Vegyeskar
Sopronhorpácsi Vegyeskar
Egyházaskfalui Ifjúsági Énekkar
Szili Iparos Dalkör**

valamint a város és vármegye területén rendezett körzeti versenyek egyéni nyertesei

A verseny öt első helyezetteje a szombathelyi kerületi elődöntőre kerül Sopron megye képviselőjében

Rendezőbizottság

Helyi díj: 2-3 forint, jegyek a színház pénztáránál történően, pénteken, szombaton 13-15 óráig és a díjazás előtt 2 órával

112 Centenárium plakát. (GYSm. 2. sz. Levéltár)

113 A soproni fiatalok centenáriumi mozgalmá a biztató kezdet után további eredményeket hozott. A közös megmozdulások során sikeresen formálódott a fiatalok demokratikus egységfrontja, egyre jobban érvényesült a forradalomért tenni kész erők irányt és példát mutató szerepe. Júniusban nagy sikerrel rendezik meg a Magyar Ifjúság Napját, a többnapos megmozdulásba a város ifjúságának szinte minden rétegét sikerült bevonni. Az MKP Megyei és Városi Bizottsága növekvő gondot fordított az ifjúság szervezésére, megnyerésére. Ennek eredményeképpen az 1947. évi választások során a fiatalok 1945-höz

viszonyítva szervezettebben, egységesebben támogatták a demokratikus erők választási küzdelmét. Változatlanul gondot okozott azonban a rátermett és kellő módszertani tapasztalatokkal rendelkező ifjúsági vezetők hiánya. Az ifjúság között végzendő tervszerűbb és tudatosabb nevelőmunka érdekében az MKP Megyei Bizottsága 1947 decemberében Ifjúsági Bizottságot hozott létre, mely a kommunista fiatalokból álló aktívára épült.

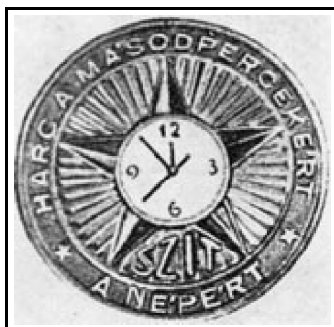

A centenáriumi munkaverseny egyik jelvénye. (G. Nagy Béla reprodukciója)

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948) / V.

V.

15. A népi demokratikus forradalom mindjobban tükrözte az MKP, a forradalmi erők történelemformáló erőfeszítéseit. Az áldozatos küzdelem termékeként a kormány elfogadta az MKP javaslatát és programjába foglalta a hároméves terv végrehajtását, a bankok államosítását, a reakció még meglévő hadállásainak 114szétzúzását. Forradalmi változást idézett elő a népgazdaság szerkezetében az országgyűlés november 20-i ülésén elfogadott törvény, amely a nagybankok és az érdekelttségükhöz tartozó vállalatok államosításáról határozott. A dolgozók 60%-át foglalkoztató bánya- és gyáriparban vezető, meghatározó szerephez jutott az állami, a szocialista szektor. Az áttörést erősítette 1948 márciusában hatszáz, 100 munkavállalónál többet foglalkoztató üzem állami tulajdonba vétele. Így az ipari burzsoáziát megfosztották gazdasági alapjától, ami döntő jelentőségű lépés volt a hatalom kérdésében is. A népi demokratikus forradalom továbbfejlődése így éles politikai és gazdasági küzdelem során ment végbe, de fegyveres konfliktus, polgárháború nélkül győzött a szocialista forradalom. A proletárdiktatúra megteremtése sürgető igényként vetette fel a szervezetileg is egységes munkáspárt, a munkásosztály politikai és szervezeti egységének létrehozását.

1948-as SZIT-jelvény. (G. Nagy Béla reprodukciója)

Az ifjúsági mozgalom is országosan demokratizálódott, megkezdődött a jobboldali erők elszigetelése. Erősödtek a népi demokratikus politika híveinek bázisai, a pártifjúsági szervezetekben is növekedett a baloldali erők befolyása. Az egységes fellépésű csoportok mind hatékonyabban semlegesítették a jobboldali vezetőket. Az SzDP baloldala támogatásával a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalomban is fordulat következett be. 1948 januárjától fokozatosan kizárták a szervezetből a jobboldali vezetőket, így lehetőség nyílt a munkásifjúság szervezeti egységének kialakítására. A NISZ-ben lezajlott tisztulási folyamat¹⁴⁸⁽⁴⁷⁾ eredményeként egyetértés alakult ki a parasztifjúság egységes szervezetének létrehozásában.

A centenáriumi mozgalom eredményeként a fiatalok gazdasági és politikai munkája a népi demokratikus forradalom továbbfejlesztésének értékes alkotóeleme lett. A hatalmi viszonyokban bekövetkezett változások, az MKP megerősödése, a forradalmi átalakulás gazdasági és politikai eredményei visszahatottak az ifjúságra, a fiatalok szervezeteire. Fokozatosan formálódott az ifjúsági ¹¹⁵mozgalom új struktúrája, újra lehetőség nyílt arra, hogy magasabb eszmei-politikai szinten, a kommunista fiatalok vezetésével létrejöjjön a magyar ifjúság egységes szervezete.¹⁴⁹⁽⁴⁸⁾

Országosan jelentős utat tett meg ezekben a hónapokban a SZIT, a kommunista és szociáldemokrata fiatalok mind harmonikusabb együttműködésével. Az ifjúmunkás mozgalom zászlóvivőjévé vált, befolyása napról napra növekedett. „A munkásegység, népi demokráciánk fő tartópillére a SZIT-ben valósult meg a legkövetkezetesebben és legteljesebben. A SZIT a magyar munkásosztály egységes ifjúsági szervezete. Mi, ifjúmunkások, büszkék vagyunk arra, hogy ebben a történelmi jelentőségű kérdésben, demokráciánk legdöntőbb politikai kérdésében ifjakhoz méltóan, élen járunk, és az öregeknek is példát mutatunk – ¹²⁰mondotta Dénes István főtitkár a SZIT első országos konferenciáját.¹⁵⁰⁽⁴⁹⁾ Ezen a fórumon a további eseményekre meghatározó feladatok fogalmazódtak meg: a SZIT-nek, mint a dolgozó ifjúság egységes szervezetének élharcosnak kell lennie a magyar ifjúság szervezeti egységének kikovácsolásában, ugyanakkor ifjúsági munkaversenyek, munkabrigádok szervezésével mozgósítania kell az öntudatos munkásifjúság tömegeit az ipar termelésének növelésére.

A Fésűsfonalgyár SZIT-csoportja. Ülő sorban ketten SZIT-egyenruhában. (Liszt Ferenc Múzeum)

1918 1918

1918. évi március hó 14-én, délután 4 órakor a Szakszervezeti
Székében rendezett Ifjúsági Kultúrdélután

M Ű S O R A :

1. Himnusz. Éneklé a közönség
2. Az egyetemi ifjúság nevében üdvözlő beszédet mond: Sziklaváry János egyetemi hallgató
3. Botvay Károly ev. liceum V. o. t. gondnokságolója
4. József Attila: Fialtal életek indulója e. költeményét szavalja: Dudas Jenő áll. keresk. középisk. IV. o. t.
5. Szt. Orsolya-rend növendékeinek énekkara. Halmos László: Elmult a tél e. szerzeményét éneklé.
6. Szenteczey Erzsébet áll. polg. isk. IV. o. t. magyar tánc
7. Ady Endre: Imádság háború után. Előadja: Jakab Magdolna áll. leánygimn. VIII. o. t.
8. Állami általános és polg. fiúiskola énekkara énekel. Vezt: Fehér Gusztávné, tanárnő
9. Ünnepi beszédet mond: Nagy Emil munkásifjú
10. Böröndy Erzsébet áll. leánygimn. VIII. o. t. Bartók: Román tánc e. szerzeményét zongorazza
11. Szt. Orsolya-rendi tanítóképző és leányliceum növendékei Sopron környéki népi táncokat mutatnak be
12. Schwarz József áll. Széchenyi gimn. VII. o. t. saját szerzeményét zongorazza
13. Isteni Megváltó Leányai leányliceum és tanítóképző énekkara Liszt: Ünnepi dal e. szerzeményét éneklé. Zongorán kísér Gilicz Etelka
14. Kancz Frigyes: Martinovics e. versét Tanay László áll. gimn. VIII. o. t. szavalja
15. Áll. polg. leányisk. IV. o. növendékei bemutatják a „Tavaszi tűzek” e. szimbólikus jelenetet
16. Horváth Marietta áll. leánygimn. VII. o. t. hegedül
17. Szt. Benedek-rend gimn. tanulói huszár verbunkost táncolnak
18. Szózat.

116A centenáriumi ifjúsági kultúrdélután műsora. (Liszt Ferenc Múzeum)

117 1948. március 15. Felvonulás a Szentháromság téren. (Liszt Ferenc Múzeum)

118 Üttörőcsapatok és cserkészek a felvonuláson. (Liszt Ferenc Múzeum)

119A centenáriumi ünnepség résztvevőinek tiszteletadása a szovjet hősök emlékművénél. (Liszt Ferenc Múzeum)

Az országos konferencia nyomán 1948 elején a SZIT-szervezetek tevékenysége mindjobban kibontakozott Sopronban is. Tevékenységük során meghatározó jelentőségűek voltak az ún. összvezetői ülések, ahol a szervezeti élet, a centenáriumi munkaprogram, a mind szélesebb méretű termelési, sport-, kulturális versenyek tennivalóit hangolták össze. A lendületet jellemzi, hogy a 3 éves terv sikere érdekében a Sopronkőhidai Szövőgyárban megrendezett termelési versenyben a 16 helyezett között 12 ifjúmunkást találunk.[151\(50\)](#)

Az ifjúsági egységet építő tevékenysége során a SZIT országosan kiáltványt bocsátott ki, melyben a munkásifjak összefogása tanulságaként egységes parasztifjúsági szervezet létrehozására hívott fel: „Mi munkásifjak harcaink legfőbb tanulságait tolmácsoljuk nektek, midőn felhívunk benneteket, fogjatok össze minden erőt, alkossátok meg minden községben az egységes ifjúság harcos, erős, egységes szervezetét... Vessétek ki soraitokból a széthúzókat, fogjatok össze egyetlen hatalmas, erős szervezetbe, közös programotok megvalósítására.”[152\(51\)](#)

Egymást követik a felhívások a munkás- és tanoncifjúsághoz. Sopronban nagyszabású ifjúmunkás gyűlésre kerül sor, ahol minden szakszervezet és üzem ifjúsága képviseltette magát, az ifjúság egységét éltetve.[153\(52\)](#) A termelés fokozására irányuló rohammunkákban a Pamutipar SZIT-szervezete járt az élen, az ezért járó munkabért különböző társadalmi célokra ajánlották fel. A többtermelés érdekében indult útjára a SZIT-ifjúság „Harc a másodpercekért”-mozgalma. Számos felajánlás, csatlakozás érkezett. A másodperc-mozgalom a „Tiéd az ország, magadnak építéd” népszerű MKP-jelszóval való, tettekben megnyilvánuló azonosulást jelentett. A SZIT megyei bizottsága 35 soproni élmunkás fiatal tanfolyamon képezett ki a mozgalom és a kellő munkamódszerek széles körben való népszerűsítésére.[154\(53\)](#)

1948 márciusában az addig a MADISZ-ban és a SZIM-ben dolgozó munkásfiatalok csatlakoztak a SZIT-hez. A pártifjúsági szervezetek országos vezetőségeik határozata nyomán feloszlottak, így a SZIT a

legnagyobb és legjelentősebb ifjúsági szervezetté vált. A Sopron megyei és városi taglétszámot nem ismerjük, de tény, hogy a gyakori megmozdulásokra, felvonulásokra 800 ifjúmunkás öltött SZIT-egyenruhát.

1947 őszén vett lendületet a TIOSZ kebelében szervezendő tanoncotthon gondolata. Huzavona után november 23-án a Deák tér 14 sz. romház igénybevételére érvényes szerződés született. A berendezéshez az elsők között Charmalov szovjet városparancsnok nyújtott segítséget.

Március elején a 48-as munkaverseny jegyében lendületet kap a helyreállítás, rövidesen 930 segítővel széleskörű társadalmi összefogás bontakozott ki. Az otthonépítés lelkes irányítója Thalabér Lajos, az ipariskola tanára, akinek [124a](#) tanoncokon túl még az addig visszahúzódó magatartást tanúsító iparismestereket is sikerül áldozathozatalra, rohammunkára serkentenie. Az MKP szervei és szervezetei hathatós segítségével a kitűzött határidő előtt elkészült az épület. 1948 május 6-án az egységet ünnepelve, nagyszabású ifjúsági seregszemle során 50 rászoruló iparostanulónak adták át használatra a Kossuth Lajosról elnevezett tanoncotthont. [155\(54\)](#)

[121](#) Az ifjúsági egyesületek zászlótartói a színház erkélyén. (Liszt Ferenc Múzeum)

122Az MKP Székháza centenáriumi díszben (Liszt Ferenc Múzeum)

123Vas Zoltán újjáépítési miniszter az Orsolya téren. Háttérben a Lunkányi-ház romjai. (Liszt Ferenc Múzeum)

16. Az ifjúsági mozgalom 1947. évi eredményei, a centenáriumi mozgalom vitathatatlan sikere ellenére megoldatlan maradt a parasztifjúság demokratikus szervezetekbe való tömörítése. A másfélmilliós parasztifjúságnak csak 7,5%-a élt szervezeti élet az egymás ellen hadakozó, egységes álláspontot nélkülöző

szervezetekben. A MADISZ már 1947 októberében tárgyalásokat kezdeményezett. Ennek nyomán a kiutat a MADISZ, NISZ, SZIM és FISZ vezetőinek decemberi dobogókői találkozója mutatta meg, ahol kidolgozták az időszerű, közös tennivalók alapelveit és az ifjúsági szervezetek jövő együttműködésének eszmei-politikai alapját. Az alapelvek magukban foglalták először az elkötelezettséget a népi demokratikus fejlődés előrevitele, a munkás-paraszt szövetség szorosabbra fűzése mellett; másodsor a mezőgazdaságban a szövetkezeti fejlődés gondolatának támogatását; végül a harcot a béke védelméért, a Szovjetunió és a testvéri népi demokratikus országok oldalán, az imperializmussal szemben.¹⁵⁶⁽⁵⁵⁾

A dobogókői program alapot adott a zömében szervezeten kívüli parasztfiatalok megnyeréséhez, a községi egységsszervezetek létrehozásához. Január 5-én a Berzsenyi Dániel Népi Kollégiumban a Sopron megyei ifjúsági szervezetek (MADISZ, SZIM, NISZ, FISZ) vezetői számára Hegedűs András, a MADISZ országos titkára ismertette a programot, melyet a megjelentek nagy lelkesedéssel fogadtak.¹⁵⁷⁽⁵⁶⁾ Nagyszámú hozzászólás után, a helyi időszerű tennivalókkal bővítve elfogadták a parasztfiatalok minél szélesebb rétegeinek öntudatra ébresztését szolgáló tervezetet.

A kétségtelenül fejlődő egységtörekvések mellett azonban a FISZ Országos Központja utasítást adott a Sopron megyei FISZ-szervezetek átszervezésére. Január 25-én 27 községben központi kiküldöttek részvételével a FISZ szervezeti megerősödését célzó egéssznapos rendezvény, tisztújítás zajlott le, helyenként élénk egyházi segédlettel. Az egységsgondolat érvényesülésének folyamata azonban erősebb már minden gátló tényezőnél. Az eseményeknek lökést adott a SZIT februári felhívása. A MADISZ, NISZ, SZIM és FISZ képviselőiből Sopron megyében Parasztfiatali Bizottság alakult, amely február 9-én egységes parasztfiatali szervezet megalakítására hívott fel minden faluban. Egymást követték a parasztfiatali értekezletek, ezeket 29-én Sopronban nagyszabású parasztfiatali konferencia zárta le. A konferencia az ifjúsági egységsgondolat jelentős állomása volt. Eredményességét a centenáriumi hónap és az Egységes Parasztfiatali Országos Szövetsége (EPOSZ) helyi szervezeteinek gyors, esetenként spontán létrejöttén mérhetjük le.

Az események sodrában, az iskola és a közgondolkodás demokratizálásában meghatározó szerepe volt a népi kollégiumoknak. Az áttörés a diákság soraiban – főleg az egyházi befolyás miatt – az egyik legnehezebb feladat volt.

125A szénscata brennbergi hősei. (Liszt Ferenc Múzeum)

126A pedagógusok között a MKP befolyása igen csekély.¹⁵⁸⁽⁵⁷⁾ A három soproni népi kollégiumnak állandó anyagi nehézségekkel kellett megbirkóznia továbbra is. Lakói lelkesedése, tenniakarása azonban töretlen. Elsőként csatlakoztak a MDNSZ hirdette „Tanulj jobban”-mozgalomhoz, elsőként a centenáriumi, mozgalmi és kulturális versenyeken, megmozdulásokon is. A tananyag elsajátításához, megfelelő módszerekkel való feldolgozásához 7–8 fős tanulmányi vagy munkacsoportokat (szövetkezeteket) hoztak létre. A környék falvaiban kultúresteket tartottak, önzetlen segítségük megmutatkozott a tanoncotthon építésénél is. Márciusban 15 Sopron megyei faluban szervezték a parasztfiatalok összefogását.¹⁵⁹⁽⁵⁸⁾

1948. május 6. Dávid Ferenc, az MKP megyei titkára beszél a tanoncotthon avatásán. (Thalabér Lajos)

gyűjteményében)

A demokratikus úttörőmozgalmat egyenletes fejlődés jellemezte. A reakciós cserkészcsapatok feloszlása után csak 3 demokratikus cserkészcsapat folytathatta munkáját, ezért megkezdődött az iskolákon belül is az úttörőcsapatok szervezése. Pajtás-mozi, úttörőpark létrehozása élénkítette az úttörőéletet, áprilisban pedig már 22 iskolai úttörőcsapat vezetői vettek részt az első vezetőképző tanfolyamon a Kossuth u. 17. sz. alatti úttörőotthonban. A teljes kibontakozást azonban hátráltatta az iskolák államosítása feletti vita, az egyházak [127](#) visszahúzó magatartása, a szülők és gyermekek nyílt vagy burkolt megfélemlítése.[160\(59\)](#)

A tanoncotthon-építésben kitűnt fiatalok faliújsága. (Thalabér Lajos birtokában)

1948. február 19-én az MKP Politikai Bizottsága határozatot fogadott el az egységes ifjúsági tömegszervezet megalakításának feladatairól. Március 1-én [128](#) pedig a két munkáspárt Ifjúsági Bizottsága együttes ülésen határozott az MKP és SZDP egyesülési szándékának követéséről, az ifjúsági egység megvalósításáról. Az országos eseményeket gyorsan követték a helyi megmozdulások.

Az MKP III. Sopron városi konferenciáján jelentős helyet kaptak az ifjúsági egység kialakításának tennivalói. Március 2-án a SZIT szervezésében a soproni munkásifjúság lelkes nagygyűlésen tett hitet az ifjúság egysége mellett. 13–15-ig zajlanak a centenáriumi ünnepélyek, ezek az ifjúsági egység erősítésének szellemében, a népi demokrácia melletti hitvallás jegyében folytak le. Március 15-én a soproni ifjúság fogadalmát [161\(60\)](#) Láng János vasgyári ifjúmunkás, Kondor Imre parasztifjú és Novák Rezső középiskolás diák tette le.

A MADISZ országos vezetősége március 11-i ülésén hozott döntése alapján, határozatban szólította fel a városi és községi MADISZ-szervezetek tagjait, hogy a pártifjúsági szervezetek tagjaival együtt vegyenek részt az egységes parasztfjúsági szervezetek létrehozásában, ill. lépjenek be a munkásifjúság egységsszervezetébe, a SZIT-be. Jelentős országos tanácskozások, felhívások sora vezetett március 22-hez, amikor a MIOT ülésén megalakították a magyar ifjúság rétegszervezetein alapuló, új demokratikus egységsszervezetét, a Magyar Ifjúság Népi Szövetségét (MINSZ).¹⁶²⁽⁶¹⁾

A MINSZ tagszervezetei voltak:

1. SZIT: ide csatlakoztak a MADISZ és a SZIM munkásfiataljai is;
2. EPOSZ: a MADISZ, NISZ, és FISZ parasztfiataljait tömörítette;
3. MEFESZ (Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége): az egyetemi kari diákszervezeteket fogta össze;
4. MDNSZ: a középiskolás fiatalok szervezete;
5. Úttörőszövetség: az általános iskolás gyermekek szervezete.

¹²⁹Tolcsvai Nagy Géza linómetszete a tanoncotthonépítők elismerő oklevelén

Az országos egységszervezet létrejöttét követte a helyi vezetőségek létrehozása. Március 17-én a Háromház tér 2. szám alatt kezdte meg munkáját az EPOSZ [130](#)Sopron megyei titkársága. [163\(62\)](#) Április 26-án 11 taggal, Orbán József megyei titkár vezetésével megalakult a MINSZ Sopron megyei Bizottsága, [164\(63\)](#) egy héttel később pedig városi bizottsága [165\(64\)](#) is.

17. 1945–48. E korszak ifjúsága részvevője és tanúja egy történelmi fordulat előkészítésének. Helyi krónikája elválaszthatatlan a forradalmi átalakulástól, a magyar fiatalok eszmélésétől és szabad hazájuk újjáépítésétől. S egyik bizonyítéka a kommunista párt, az élcsapat diadalának.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948) / V. / A SOPRONI IFJÚSÁGI MOZGALOM 1945–48. ÉVI IDŐRENDJE

A SOPRONI IFJÚSÁGI MOZGALOM 1945–48. ÉVI IDŐRENDJE

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948) / V. / A SOPRONI IFJÚSÁGI MOZGALOM 1945–48. ÉVI IDŐRENDJE / 1945

1945

Április

1. A III. Ukrán Front csapatai felszabadítják Sopront
7. MKP megalakulása
16. SZDP megalakulása
- Megalakult a Soproni Nemzeti Bizottság
21. NPP megalakulása
- Megjelent az „Új Sopron” című napilap, a demokratikus sajtó első száma
23. FKP megalakulása
25. A Demokratikus Ifjúsági Tábor felhívása a soproni ifjúsághoz
28. A MADISZ megalakulása az MKP Széchenyi tér 2. sz. helyiségében
30. Megalakultak az igazoló bizottságok

Május

1. PDP megalakulása
5. Megindult a tanítás a soproni iskolákban
10. Az első nagygyűlés a MADISZ szervezésében az Elite-moziban
13. Létrejött a soproni Népbíróság

- 19. MNDSZ megalakulása – (MKP bejelentése)
- 20. Megalakult a Demokrata Néppárt Soproni Szervezete
 - A MADISZ első műsoros délutánja a Festetich-majornban
 - Bejelentés a „Demokratikus Ifjúság” című hetilap indításáról (Nem valósult meg)
- 30. MADISZ ifjúsági gyűlés, Vidos Tibor budapesti kiküldött előadása
 - Ekkor jelentek meg a más pártok felhívásai az ifjúsági szervezetekbe, csoportokba való belépésre

Június

- 3. Felhívás jelenik meg a június 10-i ifjúsági napra, a MADISZ tervezett nagyszabású megnyilatkozására
- 13. Első híradás a MADISZ városi ifjúsága indulásáról
- 10. Magyar Ifjúság Napja (az első soproni ifjúsági nap)
 - 3000 munkás részvételével demonstrációs nagygyűlés
- 20. Az MKP székházában ifjúkommunisták összejövedele
- 28. Ifjúsági nagygyűlés a MADISZ szervezésében.
- 30. József Attila emlékest a MADISZ szervezésében a Városházán

Július

- 8. Az első nagyszabású romeltakarítás a GYSEV állomáson a MKP mozgósításával, a MADISZ tevékeny részvételével
- 13. A soproni egyetemi ifjúság tiltakozása a vizsgadíjak emelése ellen
- 15. Ifjúmunkások és tanoncok rohammunkája a GYSEV állomás körüli romeltakarításnál
- 20. Első híradás a FISZ-ről, annak „Arccal a falu felé” című felhívásáról
- 21. Sopron vármegyében működő MADISZ csoportok titkári értekezlete Kapuvárott
- 22. Ifjúsági egység-ankét Kapuvárott a MADISZ Sopron vármegyei vezetősége szervezésében
- 24. Nagyszabású hallgatói gyűlés a Műegyetemen a vizsgadíj- és tandíjrendelet ellen

Augusztus

- 2. A MADISZ átvette a volt Levente-otthont (Szt. György u. 16.)
- 4. Ifjúsági aratóünnep a Városi Színházban
- 5. Bejelentés a SZIM megalakulásáról
- 17. A MADISZ, FISZ, SZIM, a Cserkészlet és a Műegyetemi Ifjúsági Kör megalakította a Soproni Ifjúsági Tömböt

„Éneklő Sopron” mozgalom indítása

22. A MADISZ Sopron megyei taglétszáma 4000 fő

25. A MADISZ tisztújító közgyűlése

26. A FISZ nagygyűlése

Szeptember

12. A Soproni Ifjúsági Tömb ülése

13–15. A MADISZ első országos kongresszusa Budapesten

20. A MADISZ soproni elnökét, dr. Révay Zoltánt az országos vezetőség tagjai közé hívták be

21. A Soproni Ifjúsági Tömb ülése a FISZ-nél

30. A FISZ vármegyei ifjúsági találkozója Nagycenken

Október

4. A MADISZ ifjúsági délutánja „Új értelmiségi ifjúság” témakörrel

25. A szovjet városparancsnokság engedélye alapján az ifjúság kérésére a Műegyetemi Ifj. Kör megkezdte munkáját a Rákóczi utca 13. sz. alatti házban

30. Turik őrnagy, a Szövetségi Ellenőrző Bizottság soproni megbízottja engedélyezte az egyetemi szakestélyek megtartását

November

8. „Az ifjúság útja” címmel vitagyűlés a Soproni Népi Művelődési Társaságnál

– A soproni ifjúsági parlament első ülése a Városháza dísztermében

15. Párt- és egyesületközi ifjúsági megbeszélés az FKP-nál

13216. „Hát mégis politizáljon az ifjúság?”

Éles támadás az ifjúsági parlament ellen a Soproni Újságban

22. A FISZ bejelenti, hogy nem vesz részt az ifjúsági parlament munkájában

23. Megjelent a „Diákhangok” a soproni diáklányok újságja

24. Párt- és egyesületközi ifjúsági megbeszélés az MKP-nál

25. Ady-est az Elite-mozgóban az ifjúsági szervezetek szervezésében (a tanárság ellentétes álláspontja miatt a középiskolás ifjúság bojkottálta az ünnepséget)

29. Széthúzás miatt elhalasztották az ifjúsági parlament soron következő ülését

A Pedagógusok Szakszervezete az iskolák tanulóinak az ifjúsági parlamenten való részvételét nem engedélyezi

December

2. Újjáalakult a FISZ Sopron városi szervezete és vezetősége
5. A MADISZ a fiatal művészek támogatása végett ifjúsági képzőművészeti, iparművészeti és fényképkiállítást szervez
10. Az „új alapokra fektetett” FISZ első közgyűlése
12. A FISZ városi tagtoborzást hirdet
13. Megalakult a NISZ, ismerteti programját és vezetőségét
- 16–17. „Első soproni képzőművészeti, iparművészeti és fényképkiállítás” a MADISZ-ban 16–22 éves fiatalok alkotásaiból
17. A MADISZ ifjúsági szemináriumot indít
22. Pataki István, Kreutz Róbert és Pesti Barnabás, Sopronköhidán, 1944. december 24-én kivégzett ifjúkommunista mártírok koporsójának búcsúztatása a Széchenyi téren

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948) / V. / A SOPRONI IFJÚSÁGI MOZGALOM 1945–48. ÉVI IDŐRENDJE / 1946

1946

Január

9. A MADISZ kezdeményezésére ifjúmunkások indultak a szénbányákhoz, a munkáshiány csökkentésére
10. A soproni ifjúsági egyesületek megállapodása a Szt. György u. 16. sz. MADISZ-székház közös használatáról
20. A FISZ első kultúrdélutánja a Szt. György u. 16. sz. alatti új helyiségben
22. A 66-os Báthory Ifjúmunkás Cserkészcsapat felhívása a soproni munkásifjúsághoz
30. NéPELLenes bűneiért 4 évi börtönre ítélte a Népbíróság Thier Jenő volt soproni nyilas ifjúsági vezetőt

Február

2. A soproni MÁV Ifjúsági Kör műsoros rendezvénye a Kossuth-híd építői javára
24. Az MKP I. Sopron megyei konferenciája

Március

4. Budapesten megalakul a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa (MIOT)
5. Létrejön a Baloldali Blokk
10. A Soproni Ifjúsági Sport Egyesület megalakulása az Ifjúsági Házban (5 szakosztály, lányok és fiúk)

részére)

13. A FISZ első nagyválasztmányi ülése, a Sopron vármegyei központ rendezésében
15. A Magyar Köztársaság első szabad márciusának ünnepe a „Soproni Ifjúsági Szervezetek Szövetsége” rendezésében
- 133 17. A FISZ igazoló bizottságot állít fel tagjai múltjának vizsgálására
21. Az MKP ankétja az egyetemi hallgatókkal. Problémáik megoldása érdekében az MKP pártközi értekezletet kezdeményez
31. A NISZ megemlékezése a város felszabadulásáról, majd tisztújító közgyűlés

Április

7. A FISZ lánycsoportja „Lányok iskolája” címen gyakorlati tárgyú előadássorozatot indít

Június

2. Nagyszabású tüntetés az MKP szervezésében a Petőfi téren, hűségnyilvánítás Sopron magyarsága mellett
21. MADISZ-gyűlés a soproni ifjúság helyzetéről
23. A FISZ megyei választmányi gyűlésén állásfoglalás a felekezeti iskolák megszüntetése ellen

Július

14. A MADISZ nagygyűlése járási küldöttek részvételével a Városházán
24. „Dolgozzunk a forintért, a jobb megélhetésért!” a soproni Baloldali Blokk nagygyűlése a Városi Színházban
25. A belügyminiszter feloszlatta a Katolikus Dolgozó Lányok soproni egyesületét

Augusztus

1. Sopronban megalakult a Népi Kollégium Szervező Bizottsága
11. A FISZ megyei nagygyűlése
- Tiltakozás a Kalot, Kalász és KIE feloszlata miatt, ugyanakkor burkolt támadás a MADISZ ellen
- 12–18. A városi vezetők és a Pedagógusok Szakszervezete tárgyalásának eredményeként 10–12 fős csoportokban dolgoznak a főiskolák hallgatói az újjáépítésen
25. 25 jelentkező van a kezdet sok nehézségével küzdő soproni Berzsényi Dániel Népi Kollégiumba

Szeptember

6. Bejelentés a „Gyermekbarát”- és az „Úttörő”-mozgalom soproni megalakításáról. A jelentkezéseket az MKP soproni szervezete, az SZDP titkársága, a Szabad Szakszervezet gyűjti. Az úttörőmozgalom első tagjai: Waldinger Magdolna és Bán Attila

- 7. A Berzsényi Dániel Népi Kollégium felszerelésének céljára megszerezte gyűjtés indult
- 13. A „Gyermekbarát”-mozgalom újjáalakulása és vezetőségválasztása
- 15. Ifjúsági táborozás és vitanap a MADISZ szervezésében Kapuvárott
- 18. A soproni Pedagógus Szakszervezet közlésezi munkatervét
 - támogatja a megszervezés alatt álló népi kollégiumot
 - bekapcsolódik az ifjúság politikai nevelésébe
 - segít megszervezni az ifjúsági önkormányzatokat
 - megszervezi az ifjúság nyári foglalkoztatását
- 21. R-gárda értekezlet és SZIM gyűlés
- 22. Donáth Ferenc földművelésügyi államtitkár nyitotta meg a Berzsényi Dániel Népi Kollégiumot
- 13425. Soproni Ifjúsági Nap: első alkalommal a munkásifjúság és a diákfiatalok képviselői együttes részvételével a Városi Színházban

Október

- 4. A Gyermekbarátok Országos Egyesülete soproni csoportjának első taggyűlése a Szakszervezeti Székházban
- 8. Az osztrák ifjúság ajándékszajlajának fogadása a MADISZ II. Kongresszusa előkészületeként Ágfalván. Az osztrák ifjúsági küldöttségeket dr. Révay Zoltán és az ágfalvi, brennbergi MADISZ német nyelvű küldöttsége fogadta
- 9–12. A MADISZ II. Kongresszusa Budapesten
- 10. A Gyermekbarát Egyesületnek már többszáz tagja van, ebből 200 úttörő
- 11. Az MNDSZ 160 ingyen tankönyvet osztott szét a soproni diákfiatalok között
- 12. Megalakult a Berzsényi Dániel Népi Kollégium pártfogó testülete
- 13. A soproni úttörőmozgalom hivatalos megalakulása
- 18–21. Gyűjtési kampány a népi kollégium javára
- 31. A területi úttörőcsapat rajokat és örsöket alakított ki

November

- 8. Az MKP értelmiségi csoportjának látogatása a népi kollégiumban dr. Takáts Kálmán, a Nemz. Biz. elnöke vezetésével. Az üzemi bizottságok támogatását jelentették be és elvállalták 20 kollégista teljes ellátását
- 10. A FISZ „Szabad egyetemi előadás-sorozat” indít az Ifjúsági Házban
- 17. A Városi Színházban a Gyermekbarát Egyesület lelkes úttörőgárdája első alkalommal avatóvizsgát és ünnepélyes úttörőavatást tartott

December

21. Megalakult a Nikodemi-ről elnevezett Soproni Technikus Népi Kollégium

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948) / V. / A SOPRONI IFJÚSÁGI MOZGALOM 1945–48. ÉVI IDŐRENDJE / 1947

1947

Január

7. A Sopron megyei Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom hatékonyabb megszervezése érdekében Sopronba érkezett Karácsony Gyula, a SZIM vidéki osztályának vezetője
16. A soproni diákok házról házra járva gyűjtik a fasiszta sajtótermékeket
19. Harcos munkástüntetés az összeesküvők ellen
31. A Szakszervezeti Székházban a soproni úttörők névadó összejövetelt tartottak. A csoport Ady Endrét választotta eszményképévé

Február

8. A GYSEV lelkes ifjúsági műkedvelő gárdája a Városi Színházban Darvas József Szakadék című drámájával mutatkozott be
12. Tisztogatás a FISZ-nél, lemondott Szalay József országos társelnök
19. Megkezdődött az ifjúsági szervezetek szervezése március 15. centenáriumának méltó megünneplésére
21. Megalakították a Sopron megyei 48-as Bizottságot. A bizottság bejelenti csatlakozását a MIOT 48-as mozgalmához és felhívást bocsát ki a megye ifjúságához
25. A Berzsényi Dániel Népi Kollégium 48-as bizottsága felhívást ad ki a soproni ifjúsághoz

135 *Március*

2. Az MKP II. Sopron megyei konferenciája
– Kikapcsolták a villanyt, nincs tüzelője és élelme a Berzsényi Dániel Népi Kollégiumnak
4. Bejelentés a 48-as mozgalom városi bizottságának megalakulásáról
9. Bejelentés a Soproni Ifjúsági Sport Egyesület újbóli megalakításáról
13. Felhívás a Sopron megyei Népi Ifjúsági Szövetség köreihez a NISZ I. Kongresszusa alkalmából
15. A Petőfi téren Horváth Béla ismeretette a 48-as bizottság céljait
16. Otthonavató ünnepélyt tartott a Demokratikus Magyar Cserkészfiúk Szövetsége által igazolt 66. sz. Báthory Ifjómunkás Cserkészcsapat.

- 19. Március 15 centenáriuma alkalmából a soproni tanulóifjúság felajánlásokat tett
- 23. A 48-as Bizottság célul tűzte ki a tanoncotthon felállítását
- 30. A NISZ tisztújító közgyűlése

Április

- 10. Híradás a soproni ifjúsági sport aggasztó állapotáról
- 20. Az MKP rendezőgárda avatása. Nagy Emil parancsnok vette át a zászlót Dávid Ferencné zászlóanyától, majd 25 rendezőgárdistát avattak fel
- 24. A MADISZ megyei titkára, Horváth Béla felhívása a demokratikus pártok és szakszervezetek vezetőségeihez a tanoncotthon létesítése és fenntartása, támogatása ügyében
- 26. Bejelentés a Soproni Evangélikus Leányegylet feloszlásáról

Május

- 1. A dolgozók felvonulásán a MADISZ nagyarányú részvétele. Az iskolai ifjúság élén az úttörők háromszázas csoportja egyenruhában vett részt. Az úttörőmozgalom szervezésében napközi otthont nyitottak meg
- 11. A Gyermekbarátok Egyesületének úttörőcsapata a Széchenyi tér 19. sz. alatt új otthont kapott. „Anyák napi” műsorral avatták
- 18. A soproni úttörők segítségével veszélyes csempészbándát lepleztek le Fertőrákos mellett
- 19. A SZIM kezdeményezése ifjúsági nap rendezésére. Az előkészítés gondolata: „harcolni kell a bajok és nehézségek kútforrása, a kapitalizmus ellen. Meg kell teremtenünk az előfeltételeit a szocialista társadalomnak. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az ifjúságnak szabad napja csak a szocializmusban lesz”
- 20. A Városházán budapesti kiküldöttek részvételével széleskörű értekezletet tartott a 48-as ifjúság. Majd a NISZ szervezésében nagyszabású népi est a Szakszervezeti Székházban

Június

- 1–2–3. Egyetemi ifjúsági napok az Ifjúsági Kör rendezésében
- 7–8. Az Ifjúság Napja Sopronban. Erőteljes követelések a tanoncok helyzetének javítására
- 13. Az SZKP R-gárda létszáma elérte a százas létszámot. A fiatalok vezetője Józsa István
- 26. Budapesti szervezők munkája nyomán SZIT-csoportok alakultak a Vasgyárban, Öntödében és az összes textilgyárban
- 28. A Berzsenyi Dániel középiskolás és a Bólyai János technikus Népi Kollégium évzáró ünnepsége

136 *Július*

- 3. 40 főnyi balfi legénybanda megtámadta a balfi úttörőtábor és lerombolta

Augusztus

1. Megalakult a „Görög Ilona” leánykollégium szervezőbizottsága
4. Befejeződött a soproni úttörőcsapat balfi nyaralása. A táborozáson 64 fő vett részt
10. A GYSEV tanoncai közül 15 ifjúmunkás jutalomnyaralásra utazott a MIOT balatonaligai üdülőjébe
17. A SZIM első nagygyűlése az Elite-mozgóban
20. A kommunista rohammunkások készítette gyermekjátsszótér ünnepélyes avatása a Széchenyi téren
24. Megnyitotta kapuit a Berzsenyi Dániel Népi Kollégium. Ugyanitt lelt otthonra a Bólyai Technikus Kollégium is 25 fővel

Szeptember

21. A Szakszervezeti Székházban tartotta együttes évnyitó ünnepélyét a Berzsenyi Dániel középiskolás, a Bólyai János főiskolás, valamint a Görög Ilona Leánykollégium
26. Ülészett a 48-as Ifjúsági Bizottság. Tatay Jenő lemondott, helyette Ostoros Györgyöt választották elnökké
28. Megyei és városi SZIM küldötttertekezlet a Városházán, a kongresszusi küldöttek megválasztása
30. A népi kollégisták a bürokratikus helyiség-kiutaslási huzavona miatt elfoglalták az üresen álló Zrínyi-intézet épületét

Október

5. Fábján Lajos polgármester nyitotta meg több kiállítás sorában a Szakszervezeti Székházban a szovjet ifjúság életét bemutató kiállítást
8. A kultuszminisztérium osztályfőnöke rendezésében ifjúsági parlament a Városházán tanügyi kérdésekről
10. A Soproni Hét alkalmából népi kollégiumok műsoros estje a színházban
11. Az SZDP R-gárdájának arcképleleplezési (Knapp Gábor és Ferenczi János), valamint zászlóavatási ünnepsége
16. 450 úttörő tartozik az úttörőmozgalomba Sopronban, 6–14 éves korig
18. Az egyetemi ifjúság az újjáépítés érdekében 250 műegyetemi hallgató ingyenes vasárnapi munkáját ajánlotta fel
19. Bejelentés az első soproni szülői munkaközösség megalakulásáról
23. A 48-as Ifjúsági Bizottság közgyűlést tartott és felhívást adott közzé különféle versenyek szervezésére

November

1. A bánfalvi hősi-temetőben leleplezték a soproni építőipari tanoncok által emelt emlékművet

2. Az SZDP Pártközpontja a soproni R-gárdát az Országos R-gárda Kongresszuson zászlóval tüntette ki
 - 100 műegyetemista rohammunkája a Bakter-pálya rendbehozatalán
8. A népi kollégiumok látogatása a brennbergi bányászoknál
10. Megemlékezés a DIVSZ megalakulásának 2 éves évfordulójáról a 48-as Ifjúsági Bizottság szervezésében
- 137 13. Az úttörőmozgalom értékes munkájához a MKP soproni szervezete pénzdalománnyal járult hozzá
19. Elkészült a 48-as ifjúság kultúrprogramja
21. Tanoncotthon létesítéséről tárgyalt a Nemzeti Bizottság
26. A két munkaspárt R-gárdái összekötő bizottsági ülést tartottak. Megtárgyalták az együttműködés további lehetőségeit

December

2. A tanoncotthon létesítésére 12 000,- Ft gyűlt össze
- 6–7. A FÖJ burgenlandi szervezete a MADISZ vendégeként 100 fős delegációval látogatott Sopronba
14. A NISZ ifjúsági problémákról rendezett vitaestje
 - Az MKP Sopron megyei Bizottsága Megyei Ifjúsági Bizottságot hozott létre
- 20–21. A MIOT rendezésében a soproni, kapuvári és balfi fiatalok képviselete Bécsbe utazott, hogy viszonzza az osztrák ifjúsági delegáció látogatását

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Szita Szabolcs: Az ifjúsági mozgalom kibontakozása Sopronban a felszabadulás után (1945–1948) / V. / A SOPRONI IFJÚSÁGI MOZGALOM 1945–48. ÉVI IDŐRENDJE / 1948

1948

Január

5. A Berzsényi Dániel Népi Kollégiumban a MADISZ, NISZ, SZIM és FISZ Sopron megyei szervezeteinek egynapos tanácskozása. A MIOT dobogókői parasztprogramját Hegedűs András ismertette. A résztvevők elfogadták a program célkitűzéseit
11. Bejelentés a centenáriumi ünnepségek kezdeteként kultúrversenyek rendezéséről
18. Az MKP III. Sopron megyei Konferenciája
22. A SZIT összvezetőségi ülése a kultúrmunka központosítása, valamint a március 15-i ünnepségek előkészítése érdekében
25. A FISZ Országos Központja szervezésében 27 Sopron megyei községben egynapos ifjúsági megbeszélés és gyűlés

Február

8. Folytatódott az MKP III. Sopron Városi konferenciája
9. A NISZ, MADISZ, FISZ, SZIM képviselőiből alakult Sopron megyei Parasztfjúsági Bizottság felhívása a SZIT felhívásának támogatására, az egységes parasztfjúsági szervezet megalakítására minden faluban
15. A soproni SZIT-csoportok 4–4 tagú küldöttséggel vesznek részt Szombathelyen a centenáriumi munkaprogramról és a helyi problémákról szóló összevont megyei értekezleten
 - A Sopronkőhidai Szövőgyárban rendezett termelési versenyben az első 16 helyezettből 12 ifjúmunkás. A SZIT megyei és városi vezetősége elismerésben részesítette őket
 - A SZIT bejelenti, hogy a város munkásifjúságát 39 jól dolgozó munkásifjú képviseli Budapesten a centenáriumi ünnepségeken
17. Bejelentés a NISZ 48-as Bizottságának 1848 történetét feldolgozó előadássorozatáról
22. A Soproni Keresztény Ifjúsági Egyesületet társadalmi működés hiányában a belügyminiszter feloszlatta
29. Nagyszabású parasztfjúsági konferencia Sopronban
 - A soproni kereskedelmi iskolák Petőfi emlékünnepe a Szakszervezeti Székházban

138 Március

2. A munkásifjúság nagygyűlése a SZIT szervezésében az ifjúsági egység megteremtése érdekében
7. A Pamutipar SZIT csoportjának rohammunkája a termelés fokozása érdekében. Az érte járó munkabért különböző társadalmi célokra ajánlották fel
13. Az MKP várospolitikai bizottságának bejelentése a Kossuth Lajos Tanoncotthon létesítéséről
- 13–15. Több mint 12 ezer ember vett részt a centenáriumi ünnepségeken, melyekből a város ifjúsága nagyban kivette részét
15. Ünnepe a Petőfi téren. Az ifjúsági egység erősítése szellemében a soproni fiatalság nevében kiáltványt fogadtak el. A fogadalmat Láng János vasgyári ifjúmunkás, Kondor Imre parasztfjú és Novák Rezső középiskolás diák tette le
17. Megalakult az Egységes Parasztfjúság Országos Szövetségének Sopron megyei titkársága. Működését a Háromház tér 2. sz. alatt kezdte meg
20. Az MNDSZ soproni szervezetének értekezlete elhatározta a nagy nehézségekkel küzdő Görög Ilona Lánykollégium támogatását
22. Budapesten megalakul a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége

Április

3. A Kossuth Lajos utcában a 96-os Mikes Kelemen területi üttörőcsapat üttörőparkot létesít

4. A Vármegyházán tartották meg a Soproni Szabadságharcos Szövetség alakuló közgyűlését

– Megkezdődött az iskolán belüli úttörőcsapatok szervezése

17. A MINSZ felhívása Sopron megye ifjúságához a Duna–Tisza csatorna építésében való részvételre

21–22–23. 22 iskolai úttörőcsapat vezetői vettek részt az első vezetőképző tanfolyamon a soproni úttörőotthonban

25. A SZIT „Harc a másodpercekért” mozgalmat indított. Az előkészítő előadásokon 35 élmunkás ifjú vett részt

– Megalakult az EPOSZ Sopron Vármegyei Intézőbizottsága

26. *Megalakult a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének Sopron megyei Bizottsága*

Május

2. Bejelentés a MINSZ városi vezetőségének létrejöttéről

6. A Deák tér 14. alatt a Kossuth Lajos Tanoncotthon avatása a soproni TIOSZ szervezésében

23. Az MKP és SZDP megyei egyesülési konferenciája.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Fogarassy László: Határmenti események Burgenland megalakulásától az új határvonal megállapításáig (1921 november–1923 március)

139 Fogarassy László: Határmenti események Burgenland megalakulásától az új határvonal megállapításáig (1921 november–1923 március)

1. A felkelőcsapatok kivonulása után Burgenland a Nagykövetek Tanácsának kondominiumává vált egészen addig, amíg Ausztria a soproni Szövetségi Tábornoki Bizottságtól szabályszerűen át nem vette. A közigazgatást a helyi hatósági szervek végezték, rendfenntartás végett polgárőrségek alakultak, az ellenőrzést pedig a soproni antantmisszió végezte. A polgárőrségek „Bürgerwehr” felírású (újsághírek szerint piros-fehér-zöld színű) karszalagot viseltek, fegyvereket pedig „Selbstschutzverband” címe alatt az osztrák kormánytól kaptak. Ferrario tábornok, a SzTB elnöke kijelentette az új nyugat-magyarországi főkormánybiztos előtt (Guillaume tábornok), hogy miután a magyar kormány teljesítette a terület kiürítésére vonatkozó kötelezettségét, az antantmisszió gondoskodni fog a velencei egyezmény teljes végrehajtásáról.¹⁽⁶⁵⁾ Természetesen az antantmisszió ellenőrzése alá kerültek a népszavazási zónában levő magyar hatóságok és fegyveres alakulatok is.

2. A második burgenlandi bevonulás az osztrák szövetségi haderő feladata lett, amelyhez hat század tábori csendőr csatlakozott az első bevonulásban részt vett csendőrségből. Az egykorú újsághírek és alkalmi kiadványok nem nyújtanak megbízható adatokat a Bundesheer felvonult csapatainak erejéről és hadműveleteiről. Ennek valódi hadrendje 1921. október 26-án a következő volt:

Főparancsnok Rudolf Vidossich ezredes-brigadéros (később vezérőrnagy), vezérkari főnök Rafael Baldermann alezredes. A főparancsnokság törzse azonos volt az 1. dandár törzsével, székhelye

Leobersdorf, 1921. november 13-tól Wiener-Neustadt, beosztva egy híradószázad (Verbindungskompanie). Alárendelve:

Alsóausztriai védőszakasz: 6. dandár (parancsnok Georg Hohenberger ezredes, Theresienfeld), ereje 8 zászlóalj, 1/2 lovasszázad, 1 üteg, 1 műszaki és 2 híradószázad.

Stájerországi védőszakasz: 5. dandár (Karl Plachota ezredes, Hartberg): 4 zászlóalj, 1/2 lovasszázad, 1 üteg, 1/2 műszaki és 1 híradószázad.

Határvédelmi tartalék: 4. dandár (Karl Glöckner ezredes, Schönau). 4 zászlóalj, 4 üteg, 1 híradószázad.

Főtartalék: 3. dandár (Viktor Sagai ezredes, Wien): 8 zászlóalj, 1/2 lovasszázad, 6 üteg, 1–1 műszaki és híradószázad.

A hadügyminisztériumnak közvetlenül alárendelve: 2. dandár, Wien (Johann Graf ezredes), 3 zászlóalj, 1/2 lovasszázad, 5 üteg.

A hadműveletekre felvonult: 24 zászlóalj, 1 1/2 lovasszázad, 12 üteg és 2 1/2 műszaki század 7200 puska, 230 géppuska és 48 löveg harcértékben. Az osztrák hadvezetőség ezekkel az erőkkel Burgenland megszállását két részletben kívánta végrehajtani azzal az indokolással, hogy 283 hosszú frontvonalon megindulva 4114 km² területet kell megszállni.

140 November 11-én Schober kancellár közölte Vaugouin hadügyminiszterrel, hogy a soproni Szövetségközi Tábornoki Bizottság értesítése szerint a felkelők már kiürítették Burgenlandot, azért annak megszállását – kivéve a soproni népszavazási zónát – megkezdhetik. Erre a célra a csapatokat részben átcsoportosították, Sandri ezredes (illetve a 4. gy. e.) parancsnoksága alatt külön tartalékcsoportot hoztak létre, amely két gyalog- és két kerékpáros zászlóaljból, két autós ütegből és egy híradószázadból állott. Ez Bécsújhely–Hochwolkersdorf–Krumbach vonalában maradt vissza.

November 13-án a 6., 3. és 4. dandár (16 zászlóalj, 2 lovasszázad, 6 üteg, 2 műszaki és 3 híradószázad) reggel 9 órakor átlépte a történelmi határt, míg az 5. dandár csapatai a stájer határon tizenkét napig állva maradtak. A 6. dandár (7 zászlóalj, 2 üteg) Bécsújhely–Ebenfurt–Landegg vonalából négy oszlopban elérte Savanyúkút–Völgyfalu–Nagyhöflány–Kismarton vonalát, az utána vonuló 4. dandár (3 zászlóalj, 2 üteg) Wilfleinsdorf–Bruck–Rohrau–Hollern–Hainburg felől lépte át a régi határt és elérte Gálos–Nezsider–Pándorfalu–Mosonújfalu–Lajtakörtvélyes–Nemesvölgy vonalát. Knaus szerint „A csapatokat a lakosság azon része, amely nem működött együtt a felkelőkkel, barátságosan fogadta” (143. b.: „Die Truppen wurden von jenem Teil der Bevölkerung, der mit den Freischaren nichts gemein hatte, freundlich empfangen”). Több helyen azért tanúsítottak a lakosok tartózkodó magatartást, mivel a szabadcsapatok elvonulásuk előtt azt hangoztatták, hogy az osztrák megszállás nem lesz hosszú életű. A német katonai attasé jelentése szerint a lakosság nyomott hangulatának az volt az oka, hogy a magyar propaganda hatása alatt „fosztogató és erőszakoskodó” vörös hadsereget stb. várt. A katonák korrekt viselkedése után azonban fölengedtek, sőt önként megvendégelték őket. Az osztrák csapatokkal együtt bevonult német katonai attasé a lakosság hangulatáról azt írta, hogy „unbedingt proösterreich, oder noch richtiger grossdeutsch ist.” (A nagynémet néppárt az első burgenlandi választásokon mégis a legkevesebb szavazatot kapta.)

3. Egykorú újsághírek szerint Sopronban nagy nyugtalanságot keltett a nagyerejű osztrák felvonulás. A népszavazási terület lakosságának magyar érzelmű része attól tartott, hogy az osztrák csapatok Sopronba

is behatolnak és azt kézzizálogként birtokba veszik. A város védelmére csak a Bobest Mátyás ezredes parancsnoksága alatt álló 6/I. zászlóalj állott rendelkezésre, aki viszont egységével, a csendőrséggel, vámőrséggel és az államrendőrséggel együtt Gautier (más források szerint Gothie) francia ezredesnek mint a népszavazási terület parancsnokának volt alárendelve. Bobest az első világháborúban a 38. honvédhadosztálynál, a forradalmi időkben – tudomásunk szerint – a székely hadosztálynál szolgált. Bobest Miltschinsky által közzétett tényanyag szerint korlátolt politikusnak látszik, de a katonai szakmához jól értett. Erre vall az is, hogy azonnal intézkedett a magyar előőrsöknek a népszavazási terület határáig való kitolására. Erről a Szövetségi Tábornoki Bizottság Jäger ezredes osztrák összekötőtiszt útján Vidossich vezérőrnagyot értesítette. Köller ezredes magyar összekötőtiszt javaslatára a Szövetségi Tábornoki Bizottság november 13-án ahhoz is hozzájárult, hogy az osztrákok túlsúlyára való tekintettel a körmendi 6/II. zászlóaljat is Sopronba helyezték át.

Magyar részről arra is felszólították Vidossichot, hogy előnyomulását a Vulka patak vonalán állítsa meg. Egy antantiszt viszont azt javasolta, hogy az osztrákok ne vigyenek át a Vulkán, valamint Lakompak–Füles vonalától 141 északra tüzérseget. Vidossich e két felszólítást azzal utasította el, hogy csapatai felhasználására és csoportosítására vonatkozólag kizárólag katonai szempontokat vehet figyelembe. Ugyanakkor azonban arról is biztosította a soproni antantmissziót, hogy a népszavazási terület határait szigorúan respektálni fogja.

November 14-én a 6. dandár élei Fraknónádasd–Darufalva–Cinfalva–Fertőmeggyes–Ruszt vonalát és egyúttal a népszavazási terület határát érték el. A 3. dandár Boldogasszony–Féltorony–Miklóshalma–Németjáfalu–Köpcsény vonalára ért. A 4. dandár egy zászlóaljat Kismartonba különített ki és tíz kilométert előrenyomult. A 6. és 4. dandár ezzel elérte menetcélját.

November 15-én még a 3. dandár folytatta a hadműveleteket, elérve Pátfalva–Mosonszentandrás, 16-án és 17-én pedig Illmicz–Mostonbánfalva–Pomogy–Mosontarcsa vonalát. A hadműveletek zavaró körülmények nélkül zajlottak le, csak Köpcsény tájékán fordult elő kisebb lövöldözés. Knaus tábornok itt magyar szabadsapatot tételez fel, amit azonban sem magyar levéltári anyag, sem pedig feldolgozások nem támasztanak alá. Nyilvánvalóan a pozsonyi hídfőt szemeltartó 7/II. magyar zászlóalj őrsége és osztrákok felderítő járőrei közt történeteltetett golyóváltás.

November 20–22-e között a 3. és 4. dandárparancsnokságot 10 zászlóaljjal, 2–2 lovas és műszaki századdal és 4 üteggel Bécsújhelyen és Aspangon át vasúton Hartberg–Fehring irányában szállították el az 5. dandár megerősítésére. Még az említett alakulatok kivonása előtt az osztrák hadügyminisztérium 4 zászlóaljat és 3 üteget irányított Bécsújhely–Kismarton–Pándorfalu körletébe, amelyek a 6. dandár hadrendi kötelékébe léptek. Ennélfogva ez a Somfalvától Köpcsényig terjedő védőszakaszán 10 zászlóaljjal, 4 üteggel, valamint egy-egy lovas-, híradó- és műszaki századdal rendelkezett. Hochwolkersdorftól Fehringig november 23-án és 24-én az 5., 4. és 3. dandár: 17 zászlóalj, 9 üteg, 2 lovas-, 2 1/2 műszaki és 4 híradószázaddal, valamint három tábori csendőrszázaddal csoportosult a bevonuláshoz.

November 25-én az 5. dandár (4 zászlóalj, 2 üteg) négy oszlopban Fehring–Fürstenfeld–Bierbaum–Neudau irányából elérte Gyanafalva–Ókörvtélyes–Szentelek vonalát. A 4. dandár (5 zászlóalj, 3 üteg) három oszlopban Hartberg–Lafnitz–Friedberg felől Alhó–Rödöny–Pinkafő vonaláig, a 3. dandár (8 zászlóalj, 4 üteg) pedig négy oszlopban Krumbach–Kirchschlag–Hochwolkersdorf–Lanzerkirchen irányából Borostyánkő–Léka–Derecske–Sopronszentmárton–Lakompak–Kabold–Schwarzenbach vonaláig ért.

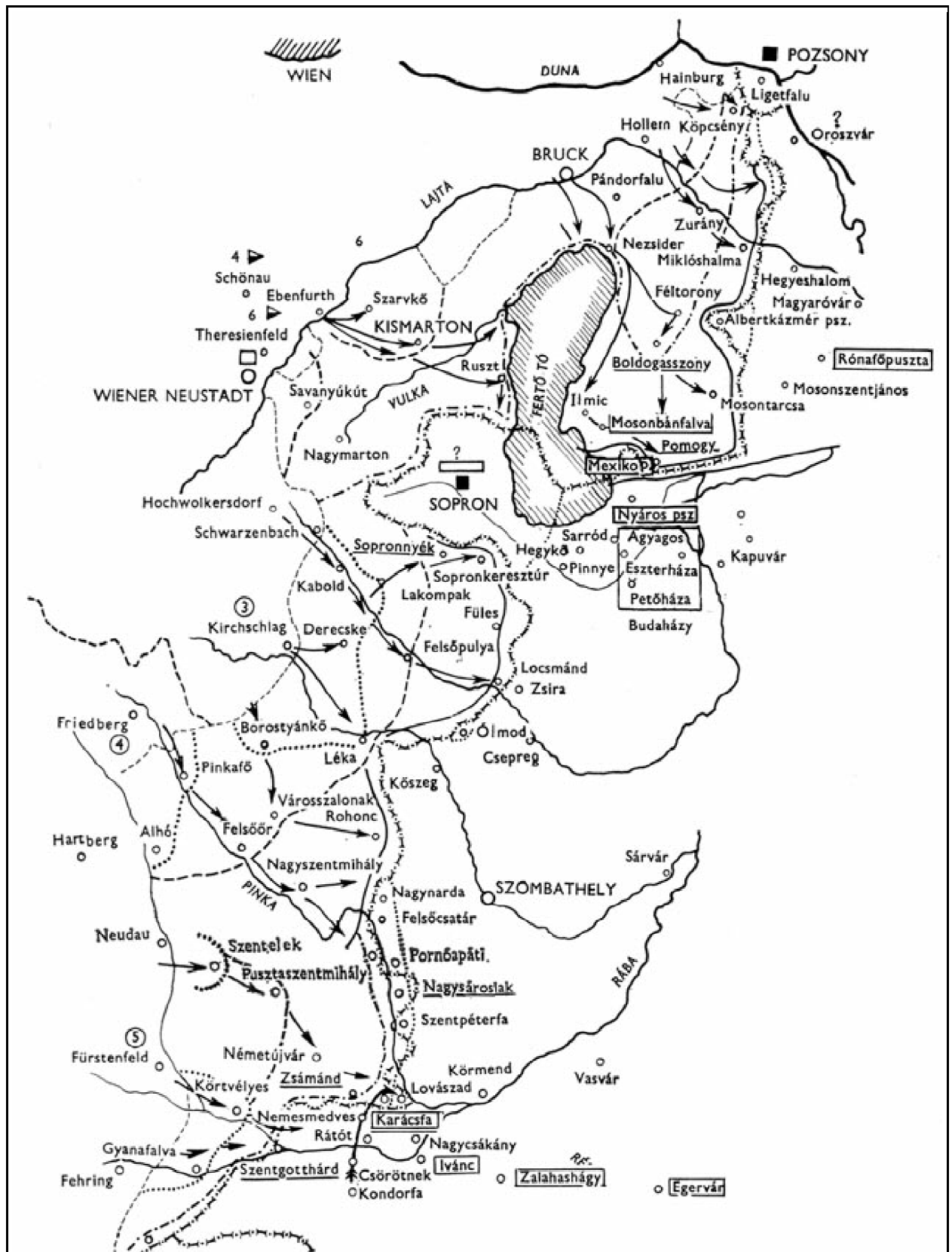
November 26-án az 5. dandár Németcsencs–Pusztaszentmihály vonalát érte el, de királyfalvi és gyanafalvi

oszlopával nem nyomult tovább. A bécsi sajtóban hírek jelentek meg, hogy a Vas megyei részekben szabadcsapatok mutatkoznak. A 4. dandár Vasvörösvár–Alsólőr–Felsőőr–Alsólövő–Felsőlövő, vonalát, a 3. dandár egyik zászlóaljával Városszalónakot, zömével pedig Léka–Rendek–Alsópulya–Felsőpulya–Csáva–Sopronnyék–Kabold vonalát érte el.

November 27-én a 3. dandár elérte Locsmánd–Füles–Sopronkeresztúr vonalát és feladatát befejezte. A 4. és 5. dandár felkelők után kutatva átfésülte a falvakat és erdőket. Ezekre vonatkozólag sem a Prónay-naplóban, sem magyar levéltári anyagban nincsenek adatok. Legfeljebb magyarbarát helyi lakosokból álló felderítő és hírszerző járőrök lehettek, ezek azonban gerillaharcokba nem bocsátkoztak.

Az utolsó novemberi napokban beállott erős havazás miatt az 5. dandár november 28-án csak elővédjével jutott el Németújvárra és 29-én Strém községbe, elérve a Pinka völgyében és Rábakeresztúr–Nagyfalva vonalán az új határt. 144A 4. dandár november 28-án elérte végső menetcélját: Gyepűfüzes–Nagyszentmihály–Sámfalva–Csajta–Rohonc vonalát.

Az osztrák katonai igazgatás Burgenland északi részében november 25-én, középső és déli részében pedig december 6-án megszűnt, és dr. Robert Davy tartományfőnök átvette a polgári közigazgatás vezetését. A Szövetségek Tábournoki Bizottság 1921. december 3-án állapította meg, hogy Burgenland pacifikálása megtörtént.²⁽⁶⁶⁾

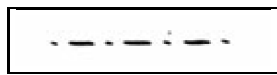
143 JELMAGYARÁZAT A TÉRKÉPHEZ.

(Dr. Gerald Schlag térképének felhasználásával készült.)

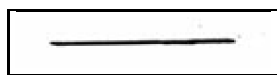
Észak-Burgenland megszállása. (3. 4. 6. dandár)

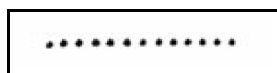
A Bundesheer által 1921. november 13-án elért vonal

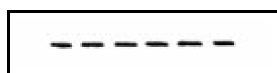
November 14-én elért vonal.

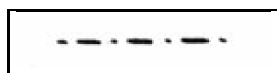
November 15-én elért vonal. Közép- és Dél-Burgenland megszállása (3. 4. 5. dandár)

1921. november 25-én elért vonal.

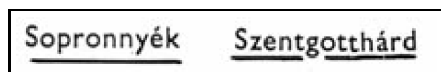
November 26-án elért vonal.

November 27-én elért vonal.

November 29-én elért vonal.

(Nagyfalva) stb. határincidensek 1921 dec.

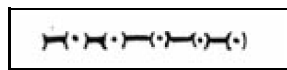
– határincidens 1922. március 25.

– szabadcsapat betörése 1922. július 18–19.

stb. 1922 év folyamán lefegyverzett vagy szétugrasztott felkelőcsoportok. (Sopron határában észlelt a Zwirsitsch majorban).

végleges osztrák–magyar határ.

eltérés a békeszerződésben megállapított és végleges határ között.

A magyar regulári helyőrségek nincsenek feltüntetve.

4. Mialatt az osztrák szövetségi haderőnek mintegy kétharmada vonult fel és vett részt Burgenland megszállásában – csak a családos embereket és a kommunistáknak ismert katonákat hagyták vissza helyőrségi szolgálatra – magyar részről az Ausztriával határos területen nem történtek jelentős

csapateltolások. Csak az 5/I. zászlóalj (amely augusztusban még Sopron helyőrségéhez tartozott) helyezték át november közepén Fertőhomokról Eszterházára. Mivel a korridor-akció veszélye megszűnt, a 7/II. zászlóalj december 7-én Oroszvárról Bajára indították, míg a 3/II. huszárosztály csak a soproni népszavazás eldőlte után volt Tolnára szállítandó. Az antanttábornoki bizottság intézkedése értelmében a népszavazás előtt Sopronból kivonultak a magyar csapatok, és pedig december 12-én a 6. gyalogezred, 13-án pedig a csendőrségnek rendfenntartás végett még visszamaradt csoportja. A 6/I. zászlóalj Hegykő, Fertőhomok, Pinnye, Fertőszéplak, a 6/II. zászlóalj Lövő, Sopronkövesd és Völcsej körletében helyezkedett el. A csendőrcsoport elszállásolása Hidegség, Németpereszteg és Vasszécseny községekben történt meg, az 5/I. zászlóalj elszállásolási körlete Eszterháza (ma Fertőd), Süttör, Fertőendréd és Petőháza maradt.³⁽⁶⁷⁾ Ezzel az antant által elrendelt csapatkivonások befejeződtek és a felsorolt csapatok Fluck ezredes parancsnoksága alá kerültek.

Az antantcsapatok december 7-én vonultak be Sopronba: 60 angol, 180 francia és 200 olasz, a felsősziléziai népszavazási területéről odaszállított katona. Az antantgarnizon csekély létszáma miatt rendelte el a Szövetségek Tábornoki Bizottság egy szövetségek rendőrség felállítását, amelynek parancsnoka Jurelich olasz őrnagy volt. A magyar hírszerzőszolgálat a Vulka vonalon 5 osztrák zászlóalj és 2 üteget állapított meg, a Sopronszentmárton–Lakompak–Sopronkeresztúr vonal mentén pedig további 6 zászlóalj és 2 üteget. Utóbbiak a Bundesheer 2. dandárának (Johann Graf ezredes) csapatai voltak, amelyek az osztrák hadügyminisztérium rendeletére kerültek a Soprontól délre eső térségbe (Knaus i. m. 146–147). A népszavazási terület határainak őrzésére ¹⁴⁵a vámőrség visszamaradt, úgyszintén Sopronban maradt a magyar államrendőrség. Az osztrák felelőtlen akció terve Sopronban kitudódván (erre vonatkozólag lásd Hans Steinacher visszaemlékezését és Gerald Schlag feldolgozását), a vámőröket és rendőrséget nagyrészt titokban szervezett belső karhatalommal és polgárőrséggel egészítették ki. Karcsay alezredes, határvédelmi parancsnok ilyen módon még 350–400 főnyi karhatalommal rendelkezett (Ez nem volt azonos a nemzetközi rendőrséggel).

A határincidensek elkerülése végett a Szövetségek Tábornoki Bizottság semleges zónát jelölt ki, amely csak 1923. január 10-én szűnt meg. Ennek dacára december második felében fegyveres incidensekre került sor osztrák és magyar osztagok között Rohonc, Pomogy, Boldogasszony, Sopronnyék, Németlövő, Nagysároslak, Nagyalva és Zsámánd mellett. Osztrák forrás feltevése szerint ezeket a határincidenseket felkelőcsapatok provokálták ki, valószínűbb azonban, hogy a Bundesheer és a magyar vámőrség járőrei tüzeltek egymásra.⁴⁽⁶⁸⁾ Magyar részről megállapították, hogy osztrák járőrök állandóan bejárnak a semleges zónába, sőt egy ízben a szentgotthárdi vasútállomásig is elhatoltak.⁵⁽⁶⁹⁾ Halálesetekről nincs említés.

5. Időközben lezajlott a népszavazás is. Karácsony vigiliáján megjelentek a népszavazási területen a Szövetségek Tábornoki Bizottság plakátjai, amelyeken kihirdette, hogy a Nagykövetség Tanácsa jóváhagyta annak az eredményét és így Sopron és környéke 1922. január 1-én visszakerül az anyaországhoz. Az érvényes szavazatoknak valamivel több, mint egyharmada esett Ausztriára, azonban a tekintélyes számú ausztrófil részleg beletörődött a többség döntésébe: az antant képviselői újév napján átadták a népszavazási területet a magyar hatóságoknak, anélkül, hogy zavargások törtek volna ki.⁶⁽⁷⁰⁾ Sopronba ezen a napon bevonult a magyar Kirschner-zászlóalj (nyilván az 5/I. számú), a 6/I. és 6/II. zászlóaljak pedig 1922. január 2-án és 3-án eredeti állomáshelyeikre: Körmendre, illetve Nagykanizsára vonultak be.⁷⁽⁷¹⁾ Január 8-án a magyar kormány megszüntette a nyugat-magyarországi főkormánybiztosságot, Guillaume Árpádot és Almássy Sándor volt pomázi főtisztviselőt pedig funkciójuk alól fölmentette.

A burgenlandi osztrák csapatokat is kezdték fokozatosan visszaszállítani. 1922 január közepén a Bundesheer 2., 3. és 4. kerékpáros zászlóalja, valamint négy autós ütege tért vissza Burgenlandból eredeti állomáshelyére, február végére pedig – amikor már a határmenti helyzet konszolidálódott – hét zászlóalj (1200 puská és 70 géppuska), egy lovasszázad és egy üteg maradt még vissza. E csapatok 1922 nyarán is ott állomásoztak. Az Irottkőtől északra elhelyezett alakulatok a bécsi 1. dandár, az Irottkőtől délre levők pedig a grazi 5. dandár alárendeltségébe tartoztak.⁸⁽⁷²⁾ Miután sikerült a burgenlandi kiegészítésű csapatokat (három zászlóaljat és egy üteget) felállítani, a többi megszálló alakulat is visszatért állomáshelyére és az eddig teljesen bécsi kiegészítésű 1. dandár is burgenlandi dandár néven alakult újjá.

146Szombathelyről 1922 januárjában a Miniszterelnökségre küldött jelentés szerint a Bundesheer 4. dandárának székhelye Felsőőrött, az 5. dandáré pedig Németújvárott van, alájuk rendelve a 7., 8. 9. és 10. alpesi vadászrezd, megfelelő tüzérség, lovasság, vonat és műszaki csapatokkal. A karinthiai legénység nagyrészt távozott, a visszamaradt rész teljesen megbízhatatlan csöcselékből áll. Az osztrák katonaság felszerelése elsőrendű, azonban fegyelme és szelleme a leggyengébb kritikát sem bírja el, úgyhogy e hadseregtől mást, mint zavartalan felvonulásokat várni nem lehet és a legcsekélyebb ellenállás kifejtésére sem alkalmas. Több ízben felkelők megjelenésének hírére a csapatkötelékek felbomlottak (?) és azokat csak a legnagyobb erőfeszítés árán lehetett helyreállítani. A tisztek és a legénység közt a helyzet teljesen tarthatatlan, a tisztek tudatában vannak, hogy csapatok minden komoly akcióra alkalmatlanok. Ezt a helyzetet a „Der freie Soldat” c. hetilap is alátámasztja. Ugyanilyen a csendőrök fegyelme és szelleme, a járőrök részegeskednek és megvesztegethetők. A burgenlandi lakosság magát politikailag nem exponálja, indolens, mert a helyzetet rontja a katonák beszállásolásával járó megterhelés. A fenti jelentést Ludwig Jedlicka „Ein Heer im Schatten der Parteien” c. könyvével egybevetve az a benyomásunk, hogy a hírszerző elszigetelt jelenség alapján általánosít és bizonyos mértékben túloz. Egy másik hírszerzőre támaszkodó jelentés szerint a Sopron megyei Kabold község hangulata erősen osztrákellenes, de ha újabb felkelésre kerülne sor, a lakosság szembe fog szállni a magyar szabadcsapatokkal, mert a községben Komáromy hadapród és Maritz törzsrörmester túlkapasokat követtek el a bandaharcok idején. Ellenben az osztrák érzelmű Lakompak és Lándzsér lakossága az osztrákok előtt elismeréssel nyilatkozott a felkelőkről, mert az ott állomásozott szabadcsapatok rendet tartottak.⁹⁽⁷³⁾ (Mind a három helység a Budaházy-felkelők körletébe tartozott.)

6. A második nyugat-magyarországi (burgenlandi) felkelés gondolata Hír György nemzetgyűlési képviselő környezetében született meg. Az Etelközi Szövetséget, illetve Gömbös Gyulát az előző évi tapasztalatok alapján mellőzte, de fölvette az összeköttetést gróf Sigray Antallal, hogy ne csak a szabadkirályválasztó, hanem a legitimista szabadcsapatosok közreműködését is megnyerje. Bónis Lajos (páter Arkangyal), Budaházy Miklós és Szabó József társaságában „egy alkalommal” meglátogatták Prónay Pált és felkérték a második felkelés katonai vezetésének elvállalására. Ennek bázisát az Osliban és környékén elszállásolt felkelőcsoport, az ÉME nemzetvédelmi szervezetei és további már irredenta egyesületek képezték volna. Prónay attól függetlenül is szívesen elvállalta a felajánlott funkciót, hogy a kormány nem tartotta be a hadseregbe való visszavételére tett (kissé könnyelmű) ígéretét. Horthynak és Bethlennek nem volt kellemetlen szabadulni a fehérterrorban annyira exponált Prónaytól. Utóbbi – részben felesége befolyására is – azokhoz a legitimistákhoz közeledett, akik fehérterrorista akcióit valamikor maguk is bírálták. (Később mint Lajtabánság fővezére külön emlékermet is alapított felkelői számára.)

Prónay az új felkelést az osztrák Frontkämpfer-szervezettel együttműködve akarta előkészíteni. Evégből dr. Mészáros Gyula egyetemi docenst, akinek jó kapcsolatai voltak osztrák monarchista körökkel, Bécsbe küldte, hogy velük és a keresztényszocialistákkal egy párhuzamosan indítandó zendülésről tárgyaljon.

Addig nem is akart akcióba kezdeni, amíg Mészáros kedvező jelentéssel vissza nem tér. Azonban Bauer német ezredes, a Kapp-puccs egyik szervezője [147](#)és Ludendorff tábornagy bizalmi embere magyar radikális jobboldali körökben erről értesülve, Budapestre utazott és a magyar kormányt a készülő fegyveres puccsról informálta.[10\(74\)](#) A levéltári aktából nyilvánvaló, hogy a magyar kormány Burgenland kiürítése óta szemmel tartotta a felkelőket és fel volt készülve a kellő ellenintézkedések megtételére.

A nyugat-magyarországi felkelők közül egy kétszázfőnyi, túlnyomórészt menekültekből álló csoport 1921 novemberében zömével Mexikópusztán visszamaradt, ahol munkástanyai módon összezsúfolva laktak, az Esterházy-birtokon mint napszámosok és földmunkások dolgoztak és bérükből éltek. Vezetőik Oslin és Sarródon magánházakban vettek ki lakást. Parancsnokuk Budaházy Miklós és Szabó József százados volt.[11\(75\)](#)

Nádasy országos rendőrfőkapitány még 1922. január 5-én jelentette a Honvédelmi Minisztériumnak, hogy a felkelőügyek kivizsgálására Hegedűs csendőrezredest rendelte ki, egy hétre rá pedig a Belügyminisztérium külön körrendeletben intézkedett a felkelőtoborzás megakadályozásáról. Hunyecz csendőrezredes parancsot kapott, hogy 100 csendőrrel a felkelők fészkeit kutassa fel és szerelje le őket. A Honvédelmi Minisztérium pedig intézkedett a felkelők soraiban található tényleges állományú katonák letartóztatásáról. Hunyecz csendőrezredes csoportja 1922. január 18-án a Vas megyei Egerváron razziázott, és őrizetbe vett 25 felkelőt. Azonban a többség megneszelve a razziát, még idejében megszökött. Január 21-én az említett csendőrcsoport Zalahashágyon és környékén fogott le 34 felkelőt. E csoportok szétugrasztása után a mexikópusztai Budaházy-csoportot egyelőre békén hagyták, mivel mezőgazdasági munkát végezve tényleg polgári alkalmazásban voltak és magatartásukkal a közrendet nem háborgatták. Nádasy azt tervezte, hogy a trianoni területre illetőséggel bíró felkelőket visszaküldi állandó lakhelyükre, a menekülteket pedig egyelőre meghagyja jelenlegi alkalmazásukban, mivel az Esterházy-uradalom igazgatójának bemondása szerint igen jól beváltak és szükség is van rájuk. A csoport leszerelésére, illetve felosztatására irányuló tárgyalások felvétele végett Budaházy és Szabó századosokat, valamint Bónis pátert megidézttette Budapestre a Belügyminisztériumba, Bónis azonban nem jelent meg. Február 6-i jelentésében Nádasy közölte a honvédség főparancsnokával, hogy szükség esetén a felosztatást karhatalommal fogja végrehajtani, ha Bónis Budapestre érkezik, intézkedni fog az ő visszatartása végett. Budaházy és Szabó századosokat a honvédség főparancsnokához fogja küldeni, hogy tőle kapjanak utasítást jövőendő alkalmazásukat és magatartásukat illetően. Egyben arra kéri, hogy tekintve a nevezettek fanatikus hazaszeretetét, velük szemben a lehetőséghez képest elnézést tanúsítson.[12\(76\)](#)

Hunyecz csendőrezredes március 22-én Mexikópusztán is megjelent, ahol megállapította, hogy már csak 114 felkelő van ott, a trianoni területre illetékeseket és főiskolai hallgatókat már eltávolították. Március 24-ről 25-re virradó éjjel a burgenlandi Mosonbánfalvára átment felkelők (állítólag húsz fő) és osztrák csendőrök közt tűzharcra került sor, amelyben Johann Jüttner csendőr elesett. Ezt megelőzően Szabó százados jelentette Nádasy országos rendőrfőkapitánynak, hogy hét felkelője megszökött és kéri elfogatásukat. Guillaume [148](#)tábornok azt írta a Honvédelmi Minisztérium csoportfőnökének, hogy a mosonbánfalvi incidens magyar vámőrök és osztrák csendőrök közt történt. Ez valószínűleg téves információ alapján. Erre vall az is, hogy a fenti csetepaté után Mexikó- és Nyárospusztáról március 31-ig a leszerelt felkelőket kivonták és a demarkációs vonaltól távolabb eső Kistölgyfapusztán (Kapuvártól 7 km-re északra, a Hanság csatorna közelében) szállásolták el (mintegy 81 főt), ahol gazdasági vasútvonalak javításával és csatornaduzzasztási munkálatokkal foglalkoztatták őket. 10 felkelőtiszt Bónis páterrel együtt Osliban maradt, akiket a szombathelyi 3. vegyesdandárparancsnokság állandóan figyeltetett.[13\(77\)](#)

Az Arbeiterzeitung 1922. március 28-i esti lapja szerint Pinnye–Eszterháza–Fertőszentmiklós és Kapuvár

környékén bandák gyülekeznek, amelyek támadásra készülnek, főborzójuk állítólag Thurner Mihály soproni polgármester. Március havában Győr felől 180 inszurgens érkezett Sopronba, akiknek a fegyverei az Esterházy-birtok majorjaiban vannak elhelyezve. Hegyeshalom vidékén katonabehívások történtek. Sopron németajkú és osztrákbarát lakói az inszurgensek és ébredők részéről bántalmazásoknak vannak kitéve, amelyek ellen a hatóságok nem nyújtanak védelmet. Ezt az újsághírt Kánya Kálmán rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter azzal a kommentárral adta tudtára a Miniszterelnökségnek, hogy jelenleg legfőbb érdek minden felkelőmozgalom csírájában való elfojtása.¹⁴⁽⁷⁸⁾ Amint láttuk, ezt Nádós idejében meg is tette. Az osztrák lapok herceg Esterházy Pált is támadták, sőt egy bécsi parlamenti bizottsági ülésen az éppen Kismartonban időző Esterházy letartóztatását követelték. Csak Rausnitz burgenlandi tartományi főnök józanságán múlt, hogy ez meg nem történt. További kellemetlenségek elhárítása végett az Esterházy uradalom jogtanácsosa 1922. május 7-én kiutasította ezeket a felkelőket a birtokról, nem tartva többé igényt munkaerejükre (Péter Zdravec titkos naplója. Bp., 1967, 179–182).

Az 5. gyalogezred parancsnoksága júniusban javasolta, hogy a soproni népszavazási területről származó legénységét helyezték máshová, mert az osztrák határőrséggel való érintkezésük és falujukba való hazajárásuk bomlasztólag hat a fegyelmükre. Ehhez azonban a Honvédelmi Minisztérium nem járult hozzá, mivel megállapította, hogy az 5/2. században észlelt szórványos jelenségről van szó.¹⁵⁽⁷⁹⁾

Július havában Kismartonban osztrákellenes röpiratok két terjesztőjét tartóztatták le. Egyiküket, Biber hadnagyot szabadlábra helyezték. Mindek Géza kismartoni illetőségű főhadnagyot pedig hazaárulásért vonták bíróság előtt felelősségre. (Mindek Géza levelét lásd Missuray Krug Lajos ismeretes könyve 4. kiadásának 270–275. oldalán.) A két röpiratterjesztő Ács főhadnagy petőházi felkelőcsoportjához tartozott, ezért a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportja elrendelte e felkelőcsoport felderítését. Jelentés szerint Budaházy és Szabó századosok Burgenlandban újabb felkelést készítettek elő. A Kapuvár környékén levő felkelők száma kb. száz fő volt, nagyrészt újonnan toborzottak. Állítólag nagyobb szabású kémkedést végeztek Burgenlandban, néhányat közülük elfogtak. A hírszerzésre kiküldött felkelők legtöbbje elitta a költségekre kapott pénzt, azután pedig hamis jelentést adott be.¹⁶⁽⁸⁰⁾ Héjjas Ivánról megtudták, hogy július 11-én és 12-én Moson vármegye alispánjánál, Magyaróvárott ¹⁴⁹tartózkodott. Héjjas bizalmi embere a Hegyeshalomba kiküldött nyilvántartó tisztől adatokat kért a Kismartontól északra elhelyezett katonai alakulatokról, jelezve a felkelési akció két héten belüli megkezdését: „Más oldalról vett bizalmas jelentés szerint Héjjasék és a többi felkelőszervezetek meglepetésszerű akcióba lépését folyó hó 15-ére tervezhetik. Remélik, hogy Nyugatmagyarországról rövidesen Felvidékre is átcsaphatnak. Szerintük a kormány természetesen kezét mosva kiabálna. Közben, remélik, hogy a hadsereg is a pártjukra áll, és a hivatalos vezetők kezéből kicsúszva, ráveti magát a csehekre. Ezt nyomon követné a szociáldemokraták kiverése az országházban.”

Pleszkáts tartalékos hadnagy, aki részt vett az előző évi gerillaharcokban, július 13-án a sárvári vasúti állomáson Danilovics századostól, a szombathelyi körletparancsnokság lőszer- és fegyverügyi előadójától Renner Oszkár szombathelyi vasúti főmérnökre hivatkozva 200 kg ekrazitot és 200 méter gyújtózsínort kért hidak robbantására. Azt mondta, hogy ezt az anyagot burgenlandi hadműveleteknél akarják igénybe venni, és tudomása szerint három csoportban (észak, közép, dél) 4000 felkelő van felvonulóban Nyugat-Magyarország (értsd Burgenland) felé és arra számítanak, hogy rövidesen 10 000 emberük lesz. Nemcsak a Burgenlandban levő osztrák zászlóaljok lekapcsolásáról és Wiener Neustadt elfoglalásáról, hanem Bécs elleni hadműveletek tervéről is beszélt.¹⁷⁽⁸¹⁾ Kitudódott tehát, hogy Renner Oszkárt is megnyerték az akció részére, a számadatok viszont a fantázia szüleményének bizonyultak. A felkelők áramlása mindenesetre megindult. Uhlig ezredes értesítette Nádós rendőrfőkapitányt, hogy július 11-én

este 21 órakor Budapestről 30 bosnyák felkelő indult Körmentre Soós tart. hadnagy vezetésével, és hogy 13-án nagyobb felkelőszállítmány útbaindítása várható, szintén főleg bosnyákokból.¹⁸⁽⁸²⁾ Ezeket sikerült feltartóztatni. Egyébként a szombathelyi 3. dandárparancsnokság július 12-én értesítette a Honvédelmi Minisztériumot, hogy egyes felkelőcsoportok Nyugat-Magyarországon újabb akcióra készülnek, amely július vagy augusztus folyamán kerül végrehajtásra. A felkelők zöme Budaházy és Szabó tényleges századosok parancsnoksága alatt Kapuvár környékén tartózkodik. „Több oldalról felmerült hírek... arra engednek következtetni, hogy Ausztriában a súlyos gazdasági helyzet rövidesen felbomlást fog eredményezni, amely alkalommal nincs kizárva a polgári és szociáldemokrata-kommunista irányzatok fegyveres összetűzése. Erre a harcra mindkét fél már most erősen szervezkedik és igyekszik segítőtársakat toborozni. Egy legújabb hír szerint az osztrák és cseh kormányok közt megállapodás áll fenn, amelynek értelmében egy magyar provokálás esetén a csehek vállalták Wiener Neustadt és Burgenland megszállását, sőt azt is kilátásba helyezték, hogy Magyarország északi határán is több ponton akcióba lépnek. Lehetséges, hogy a nyugat-magyarországi felkelők a nemhivatalos német-osztrák irányzattal állanak bizonyos összeköttetésben, de az is lehetséges, hogy azoktól függetlenül kívánnak működésbe lépni.”¹⁹⁽⁸³⁾

7. A fenti jelentést tartalmazó aktából látható, hogy a magyar kormány teljesen távol állt a második nyugat-magyarországi felkelés szervezésétől. A felkelők ugyanakkor több ízben honvédségi fegyvereket tulajdonítottak el, a debreceni dandárparancsnokság területén pedig „munkászászlóaljakat” toboroztak, amelyek az ott tartózkodó Bónis páter személyével függték össze.

¹⁵⁰Prónay naplójából tudjuk, hogy Hír György, Bónis Arkangyal és Héjjas Iván ezt az akciót Prónay tudta nélkül megindították. Apáthy László tényleges tüzérszázados, aki Lajtabánság kormányzótanácsának elnöke volt, rábeszéltek, szabadságoltassa magát csapattestétől, hogy részt vehessen a második felkelésben. Hír György pénzt szerzett Sigraytól, azonkívül értékesítették a dr. Mészáros Gyula által előző évben előállított hamis csehszlovák koronák maradványait (lásd a 10. jegyzetet.) Hír György még saját birtokára is kölcsönt tábláztatott, hogy a pénzt a második felkelés költségeire fordítsa.

A nagycsákányi vasúti állomásra (Körment és Szentgotthárd között) vagonszámra érkezett lőszer, kézi- és gépfegyver, ahonnan az éjjeli órákban gróf Sigray Antal két teherautója a birtokához tartozó Lugos pusztára szállította. A szombathelyi körlet területére érkező Apáthy százados szabályos igazolványt mutatott fel a 3. dandárparancsnokságon, azt mondva be, hogy ott-tartózkodásának célja hadianyagelrejtés, amely 8–10 napig fog tartani. Ivánc körül a felkelők létszámát 80–90 főre becsülte a szombathelyi 3. dandárparancsnokság, amelynek hírszerző szolgálata szerint Lugos pusztán Apáthy László százados parancsnoksága alatt 48 felkelő volt elszállásolva. Ide július 16-ára állítólag még 300 felkelőt vártak. Az volt a tervük, hogy ennek az erősítésnek megérkezése után megkezdik az előnyomulást Németújvár–Nagyszentmihály–Felsőőr–Pinkafő felé. Egy felkelőcsoportot Soprontól északra gyanítottak, létszámát és gyülekezőhelyét még nem ismerték, de azt már tudták, hogy Budaházy százados a parancsnoka. Arról is tudott a dandárparancsnokság, hogy Prónay Pál a készülő második felkelés katonai vezetője, míg a politikai vezető Hír György.²⁰⁽⁸⁴⁾ Apáthy százados valójában 120 felkelővel az ivánci Sigray-kastélyban volt elszállásolva, ezeket maga Sigray élmezte. A mozgalom leszerelése július 13-án megkezdődött, amikor Hunyecz csendőrezredes két tisztből és 40 csendőrből álló osztaga rajtaütésszerűen megérkezett a nagycsákányi vasútállomásra. Itt lefoglaltak egy leplombált vasúti kocsit, amely gróf Sigray Antalnak címzett, villanyszerelésnek deklarált szállítmányt tartalmazott, feladóként pedig Szíj Ferenc, Öcsény szerepelt. Amikor a vasúti kocsit felnyitották, találtak benne 24 láda gyalogsági lőszer, 14 láda kézigránatot, 1 láda ekrazitot és 1500 robbanó gyutacsot. (Azonkívül, amit már Lugos pusztára elvittek.) A Hunyecz-csendőrosztag most egyenesen Ivánra indult, hogy az ottani felkelőket elfogja. Mire azonban a

csendőrök odaértek, a felkelők is hírt kaptak róla, mi történt a nagycsákányi vasútállomáson és elszéledtek az erdőkben. Mindamellet elfogták Apáthy századost, Seper Géza tart. hadnagyot és nyolc pénzügyőrt, akik a felkelőkhöz készültek csatlakozni. Utóbbiak erdélyi menekültek voltak.²¹⁽⁸⁵⁾

A Sopron megyei Budaházy-felkelőknek Mexikópusztán volt hadianyaguk elrejtve. Ennek nagyobb részét július 13-ra virradó éjjel Sopronba szállították, ¹⁵¹más részét pedig helyben kiosztották. A Honvédelmi Minisztériumba nemcsak olyan hír érkezett, hogy Sopronban az ottani főiskolások és más felkelők közt állítólag fegyvert osztogattak, hanem az is, hogy két vagon fegyvert már átcsempésztek Burgenlandba és 400 felkelő már át is szivárgott oda. Ez a híradás nem látszott hitelesnek, az pedig, hogy Agyagoson száz főnyi felkelőszázad, Oslin pedig felkelőparancsnokság és 50 főnyi felkelőcsoprt van, nem volt újdonság. Fontos hír volt azonban, hogy július 17-én egy felkelőosztag Kondorfától Csörötnek felé menetelt és ott átlépve a Rábát, Nemesmedvesnél belépett a semleges zónába. Ez a felkelőcsoprt az ottani vendéglőben vacsorázott és éjjelezett, 18-án reggel pedig Magyarbüktelep felé eltávozott. Mire Hunyecz ezredes osztaga odaért, már hült helyük volt. A 3. vegyesdandár most a 6. gyalogezred egy kombinált zászlóalját egy géppuskás századdal Körmendről Ivánra rendelte, hogy a csendőrségtől a felkelők lefegyverzését átvegye, folytassa és befejezze.²²⁽⁸⁶⁾

Az üldözőbe vett felkelőcsoprt erejét 80-ra, 100-ra sőt 200-ra becsülték, a valóságban pedig a szétugrasztott Apáthy-csoport körülbelül ötvenfőnyi maradványa volt, amely báró Petrichevich-Horváth Béla Erdélyből menekült főhadnagy parancsnoksága alatt Apáthy letartóztatása után is együtt maradt. Köztük volt Lajtabánság külügyi előadója, derzsényi Lévy Ferenc tart. hadnagy is Szegedről. Hunyecz csendőrezredes – valószínűleg saját osztagának kisebb létszáma miatt – egyelőre nem folytatta a túlerejűnek látszó felkelők üldözését, akikről tudta, hogy géppuskával is rendelkeznek. Azonban Németh József vezérkari ezredes, akit felettes parancsnoksága Körmendre küldött ki, ragaszkodott hozzá, hogy a felkelőket mielőbb le kell fegyverezni. Hunyecz ezredes tehát 75 csendőrnői létszámra felerősített csapatával július 18-án 21 órakor Rátóttól északkeletre megindult Magyarbüktelep irányába. A csendőrök két órai menetelés után értek oda, de már egy felkelőt sem találtak ott, mert a lefegyverzés elkerülése végett időközben Karácsfa burgenlandi község irányában átlépték az osztrák határt.

Osztrák forrás szerint a felkelők már előzőleg értesítették Karácsfa lakosait (nyilván magyarbarát bizalmi embereiket), hogy a községet meg fogják szállni. Túl sokan értesültek erről, hogy ne jusson dr. Maierhoffer németújvári járási főnök tudomására. Dr. Maierhoffer azonnal a demarkációs vonalra ment, hogy a magyar vámorséget a szabadcsapatok várható akciójára figyelmeztesse. Azt a választ kapta, hogy ők sem szabadcsapatokról, sem tervbe vett fegyveres akciójukról nem tudnak, ami azonban a járási főnököt nem nyugtatta meg, sőt katonasággal erősítette meg a határt. Levéltári adatokkal alátámasztott osztrák feldolgozás még nincs, így tehát feltételezzük, hogy nemcsak Karácsfa védelmét erősítették meg (talán egy századdal és némi csendőrséggel), hanem más pontokra is toltak ki erősítést. Amikor a magyar felkelőcsapat késő este Karácsfa ¹⁵²felé elindult, a magyarbüktelepi osztrákbarát molnár fia lámpajelzésekkel hívta fel a karácsfai templomtoronyban várakozó osztrák őrszem figyelmét, hogy támadás készül. Amint az eleve elárult felkelők Karácsfát megközelítették, heves kézi- és géppuskatűz fogadta őket. Az éjszakai tűzharc három óra hosszat tartott. Mivel a rajtaütés sikertelen volt, parancsnokuk elrendelte a visszavonulást magyar területre.²³⁽⁸⁷⁾ Lovászádon (ma Luising, Burgenland) a Hunyecz-csendőrosztag már várta és lefegyverezte őket. Elfogott négy tisztet (közte a parancsnokot és Lévy hadnagyot is), harminc felkelőt, lefoglalt három géppuskát, 27 puskát, 28 kézigránátot és 3 rakasz töltényt. 12 további felkelő (bemondás szerint) Máté nevű főmérnök vezetése alatt osztrák területen maradt, négy felkelő pedig még a szabadcsapat visszavonulása előtt szaladt vissza magyar területre. Kihallgatásukkor azt vallották, hogy

őket Hír György nemzetgyűlési képviselő irodájában toborozták és Apáthy százados, valamint Petrichevich-Horváth főhadnagy vezetésével július 10-én utaztak el Szombathelyről. Szerintük e területen más felkelőcsoport nem volt. Tagadták, hogy a felkelés a magyar kormány ellen irányult, vagy monarchista jelleggel bírt volna. Egy felkelő állítása szerint július 25-re tervezték az általános támadást.²⁴⁽⁸⁸⁾

A karácsfai felkelőcsapat lefegyverzésével egyidejűleg Ács főhadnagyot Fertőszergényben 8–10 felkelővel és Szabó József századost Osliban egész törzsével a csendőrség letartóztatta. Agyagos községben 9 tiszt és 36 felkelő önként jelentkezett. Július 22-én a soproni Zwirsitsch-majorban volt felkelők ismeretlen helyre távoztak, részben állítólag Ausztriába mentek át. Rónafőpusztán (Mosonszentjános és Mosonmagyaróvár közt) 42 felkelőt, 29-én további 27 főt, majd újabb razzia alkalmával még 8 tisztet és 42 legénységi állományú felkelőt elfogtak. Oroszváron is kerestek felkelőket, de a rendőrség nem talált. A Kőrmenden összevont karhatalmi zászlóalj megszűnt, századai pedig visszatértek körmendi és nagykanizsai állomáshelyeikre. A II. nyugatmagyarországi felkelést, amelybe talán 1300 ember volt beszerelve, csírájában elfojtották.²⁵⁽⁸⁹⁾

A karácsfai ütközetnek nem volt halálos áldozata, a felkelők csak két sebesültet hoztak vissza magukkal. Apáthy százados, akit a budapesti katonai ügyészségnek adtak át, a fogházban öngyilkos lett: elvágta ereit. Prónay szerint a fogházban rosszul bántak vele. Valószínűleg azért vetett véget életének, hogy ne kelljen arról vallomást tennie, hogy kik exponálták magukat a Honvédelmi Minisztériumból a II. felkelésben. Mint említettük, Vas megyében hadianyagelrejtés ügyén tartózkodott, a 279/kt. 1922 sz. igazolványát a Honvédelmi Minisztérium II. osztálya állította ki Radvánczy aláírásával. Guillaume tábornok azon feltevése, hogy a második felkelési kísérlet nem annyira Burgenland visszaszerzésére, mint inkább Horthy kormányzó és a Bethlen-kormány ellen irányult, nem igazolódott be.²⁶⁽⁹⁰⁾ Hamisnak bizonyult az a hír is, hogy Ostenburg is tagja volt a vezetőségnek. (Ostenburg 1922. július 11-ig vizsgálati fogságban volt, tehát nem is volt ideje bekapcsolódni.)

Apáthy letartóztatásával egyidejűleg tartóztatták le és a Pest-vidéki törvényszék épületébe vitték Mészáros Gyulát, Bónis Lajost és Héjjas Ivánt. Budaházy századost csendőrök kísérték Budapestre. Héjjas vallomása szerint arra **153** számítottak, hogy Ausztria gazdasági csőd előtt állván, ott okvetlenül a proletárdiktatúra fog hatalomra kerülni, ami okot fog adni Csehszlovákiának és Jugoszláviának, hogy csapataikkal megszállják Ausztriát, ezzel együtt Burgenlandot is. Ennek akart embereivel elébe vágni. A felkelés tervét néhány hónapja előkészítették ugyan, de nem volt arról szó, hogy most lépnek akcióba. Semmi köze nincs a karácsfai betöréshez, sőt azt a legnagyobb mértékben elítéli. Rövidesen szabadlábra is helyezték. Dr. Mészáros Gyula ausztriai utazására vonatkozó vallomására felfigyelt a bécsi rendőrség és házkutatást tartott az osztrák monarchisták egyesületének helyiségeiben, vezetőjének magánlakásában és a „Die Monarchie” c. lap szerkesztőségében. Hír György képviselői immunitás védelme alatt állt, ezért előzetes letartóztatásba nem került. A lapok megírták, hogy birtokának gabonatermését teljes egészében a második felkelés finanszírozására fordította. A rendőrség Budapesten kb. 300 szabadcsapatost fogott össze és toloncolt illetőségi helyére.²⁷⁽⁹¹⁾

Prónayt szintén kihallgatták az ügyben, de mivel a karácsfai beütéshez nem volt semmi köze, nem indult ellene eljárás. Meg kell még említeni, hogy Hír György és társai Budapesten gyártattak turulmadarat ábrázoló Lajtabánság-bélyegsorozatot, amely a karácsfai kudarc után nem kerülhetett forgalomba. E bélyegeket nagyrészt megsemmisítették ugyan, de maradványukat megszerezte egy Kondor-Kohn nevű bélyegkereskedő és külföldön igyekezett őket értékesíteni. Deme László ny. százados, szombathelyi bélyeggyűjtő, akit ezekkel a bélyegekkel félrevezettek, ennek hatására ösztönzést nyújtott az Esti Kurirnak, hogy az 1924 augusztusi számaiban olyan cikksorozatot tegyen közzé, amely főleg Prónay 1919. évi

dunántúli terrorcselekményeivel foglalkozott.²⁸⁽⁹²⁾

Gróf Bánffy Miklós külügyminiszter a nemzetgyűlés 1922. július 21-i ülésén azt jelentette ki, hogy ez a fegyveres kísérlet veszedelmes zavarokat idézhetett volna elő, és azokat, akik előkészítésében részt vettek, tiltott toborzás miatt fogják felelősségre vonni. Az ügy végeredményben azzal zárult le, hogy a vezetők amnesztiát kaptak. Aki talán a legtöbbet tudott volna beszélni: Hír György rövidesen váratlanul meghalt.

8. Az osztrák–magyar új határ megállapításának munkálatai az egész év folyamán zavartalanul folytak. A határmegállapító bizottság 1921. július 27-én tartotta meg alakuló ülését Grazban. Az ülés részvevői: a nem érdekelt hatalmak képviselőjében André Jocard francia őrnagy, mint elnök, Artur Craven angol ezredes, Enrico Calma olasz őrnagy, Yamagutsi vicomte japán ezredes; Ausztria részéről dr. Neugebauer István miniszteri tanácsos; Magyarország részéről Keresztes Artur vkt. ezredes, majd báró Villani Frigyes dr. I. oszt. követségi tanácsos.²⁹⁽⁹³⁾ Utóbbi gyakran volt távol a határmegállapítással összefüggő diplomáciai küldetésben, ezért melléje mint állandó helyettes dr. Träger Ernő miniszterelnökségi osztálytanácsos volt beosztva. A magyar delegáció személyzetében volt többek között Ullein–(Reviczky) Antal alkonzul és Okolicsányi Károly vkt. százados, mint katonai szakértő.³⁰⁽⁹⁴⁾

A magyar delegáció az átadott 342 burgenlandi községből húszat Moson megyéből, hetet Sopron megyéből és hatvankilencet Vas megyéből követelt **154** vissza, összesen tehát 96-ot, azaz a lakosság 23%-át és a terület 27%-át, hogy ezáltal a felsőri és felsőpulyai magyar nyelvszigetet visszaszerezze. Az osztrák delegáció azonban ragaszkodott a trianoni határhoz, már csak azért is, mert a magyar igények honorálása esetén 12 625 magyar és 18 666 horvát lakos mellett 47 675 német lakost kellett volna átadnia. Az osztrák delegáció Moson megyében a kettészelt nagybirtokokat igényelte, Sopron megyében a színmagyar Zsira községet, Vas megyében pedig a tiszta német Lovászatot és Nemesmedvest. Utóbbi két község, valamint Jakabháza, Rábafüzes, Alsórönök és Felsőrönök községek részéről is deputációk kérték a határmegállapító bizottságtól, hogy csatolják őket Ausztriához. A magyar delegáció főleg gazdasági érdekekre való hivatkozással, Lovászat község kivételével, valamennyit megmentette. A határmegállapító bizottság összesen 18 község visszacsatolását javasolta Magyarországhoz. A Népszövetség Tanácsa 1922. szeptember 17-én olyan döntést hozott, hogy tíz községet juttat vissza. Mivel mind a két érdekelt kormány eleve alávetette magát a döntésnek, ez jogerőre emelkedett. Így került vissza Magyarországhoz Kis- és Nagynarda, Alsó- és Felsőcsatár, Német- és Magyarkeresztes, Horvátlövő és Pornóapáti. A gazdasági okokból Magyarországnak visszaítélte németajkú és osztrákbarát Rendek és Rótfalva községeket az osztrák és magyar határmegállapító biztosok Szentpéterfa és Ólmod horvát lakosságú és magyar érzelmű községeként kicserélték. A cserét utólag a Népszövetség Tanácsa is jóváhagyta. A határkiigazítás során Magyarországhoz került vissza Albertkázmerpuszta (Féltorony határából), Rohrerföld (Mosontarcsa határából), Mexikópuszta (Pomogy határából), Füles, Pinkamindszent, Rótfalva, Kószeg, Felsőrönök, Rábafüzes, Szentgotthárd és Felsőszőlők határainak eredetileg Ausztriának ítélt részei, összesen 124,36 négyzetkilométer 6390 lakossal. (A soproni népszavazási terület 257,06 négyzetkilométer volt 48 191 lakossal.) Ausztria viszont megkapta Lovászat községet, Kleilehof és Saida pusztát Hegyeshalom határából és Peresztég, Füles, Káptalanvis községeknek a trianoni határvonalon innen volt részét, mintegy 10,53 négyzetkilométert 472 lakossal.³¹⁽⁹⁵⁾ Nem kapta meg Magyarország a Hanságcsatorna ellenőrzése címén és végett igényelt osztrákbarát Pomogyot, Lékát, Hámortót, az erősen magyarbarát Csémet és Csajtát, továbbá Alsó- és Felsőbeledet és eredetileg Szentpéterfát sem, egyrészt Rohoncra, másrészt Pószentkatalinra, Monyorókerékre, Pinkakertesre és Nagysároslakra való tekintettel, amely községek visszacsatolását a határmegállapító bizottság (osztrákpárti voltak miatt) nem is javasolta.³²⁽⁹⁶⁾ Kudarccal járt a magyar delegáció azon kísérlete is, hogy Sopronkeresztúrt visszaszerezze, és pedig azért, hogy

kiszélesítsék az anyaországot Sopronnal összekötő keskeny korridort.

A Vas megyei hovátok magyarbarát mozgalmának vezetői dr. Kausz Gyula csémi születésű ügyvéd és Kuntár József nagynardai római katolikus plébános voltak. Az osztrák hatóságok rövid időre le is tartóztatták őket. Ez akkor történt, amikor Csajta, Csém, Kis- és Nagynarda lakossága Felsőcsatárnál gyülekezve magyar zászlóval és a magyar Himnusz t énekelve fogadta a határmegállapító bizottság autóit és előterjesztette azon kérését, hogy csatolják őket vissza Magyarországhoz.³³⁽⁹⁷⁾ Villani jelentése szerint a Vas megyei horvátok nyíltan kimutatták magyar érzelmüket, a Sopron megyeiek viszont óvatosak **155**voltak. A németlakta községek vagy osztrákbarát magatartást tanúsítottak, vagy pedig tétováztak. Az értelmiség többségben magyarbarátnak mutatkozott.

Nagysároslak (Moschendorf) községben számos felnőtt és iskolásgyerek osztrák zászlócskával és Ausztria éltetésével fogadta az antantbizottságot, a község képviselői pedig az angol határmegállapító bizottság kérdésére egyhangúlag kijelentették, hogy Ausztriához kívánnak tartozni.³⁴⁽⁹⁸⁾ Dr. Alfred Rausnitz, aki 1922 márciusában az egészségügyi okokból leköszönt dr. Robert Davy utóda és Burgenland első választott tartományfőnöke lett, érdekes emlékezéseiben megírja, hogy az osztrák katonaság bevonulása után rengeteg feljelentés futott be magyarbarátok ellen, ezek közt sok csak személyes bosszúból. Beszámol Sopronkeresztúron (Deutschkreutz) tett látogatásáról, ahol ünnepélyes fogadtatásban részesült, s megállapítása szerint a horvátok erős magyarbarátságáról szóló hírek teljesen alaptalanoknak bizonyultak. Ennek a magyarázata egyszerű: vagy osztrákbarát horvátokkal beszélt, vagy olyanokkal, akik respektálták a volt bécsúj helyi rendőrfőnököt. Pórszentkatalin horvát községben az történt, hogy amikor a határmegállapító bizottság ott megállott, az egyik lakos, aki japán hadifogságban ezt a nyelvet megtanulta, Yamagutsi ezredes anyanyelvén üdvözölte és azt a kívánságát adta elő, hogy szülőföldjét hagyják Ausztriában. A japán ezredes megörült annak, hogy japán nyelven szólhat hozzá és készséggel támogatta az egykori csingtaui matróz kérését a határmegállapító bizottságban.³⁵⁽⁹⁹⁾

9. Michael Hainisch osztrák szövetségi elnök 1922 április elejétől kezdve Rausnitz társaságában végigutazott Dél-Burgenlandon. Lékán kezdődött a turné, ünnepélyesen fogadták Borostyánkőn, Máriafalván, Felsőlövnön, Pinkafőn, Felsőörött, Vörösváron és Nagyszentmihályon. Rohoncon éjjelezett, ahol a lakosok nagy örömeiket fejezték ki, hogy Ausztriához kerültek. Április 2-án folytatódott a körút. Monyorókeréken a becsvágyó főtanító által betanított iskolásgyermekek egy „Lied der Heimattreue”-t énekeltek a „Wacht am Rhein” dallamára. Innen Hainisch és kíséretének útja Felső- és Alsóbeleden át Szentpéterfára vezetett, ahol Nagysároslakról érkezett lovasbandérium fogadta őket. Pusztaszentmihályon és Németújváron a Bundesheer egy-egy díszszázada is kivonult Hainisch elé, akit Szenteleken is melegen köszöntöttek. Rausnitz 1922 júniusában még egyszer végigkísérte Hainischst Burgenlandon.³⁶⁽¹⁰⁰⁾ Ekkor zajlottak le az első tartományi választások is. Meglepetés volt, hogy a nagynémet párt mindössze 4 mandátumot kapott, a Landbund ellenben hatot, a keresztényszocialisták tízet, a szociáldemokratáknak pedig tizenhárom képviselője került be a tartománygyűlésbe, köztük dr. Wagast József volt budapesti főkapitányhelyettes is, ait a forradalmak alatti szereplése miatt börtönbüntetéssel sújtottak, amelynek letöltése után szülőföldjére tért vissza. Egykorú újsághírek szerint egy felkelőcsoporthoz Kismartonból Magyarországra akarta elhurcolni.³⁷⁽¹⁰¹⁾ **156**Az, hogy 1922 nyarán egyes osztrák katonai alakulatok még Burgenlandban maradtak, sok zavarnak vette elejét.

1923. január 10-én – Ólmod és Szentpéterfa kivételével – megtörtént a visszaadott községek átvétele. Január 8-án már megérkeztek a rendfenntartásra kirendelt magyar csendőrök, mire a házak ormára percekben belül kitűzték a nemzeti zászlókat.³⁸⁽¹⁰²⁾ Az átadási aktus Felsőcsatáron (és részben Pornóapátin) zajlott le. Vas vármegye küldöttségét, élén Herbst Géza alispánnal, január 10-én reggel 9 órakor

Nagynardán lovasbandériummal fogadták. Innen Felsőcsatára folytatta útját, ahol a visszacsatolt falvak népe gyülekezett és jelen volt a szentpéterfai dalárda is. Másfélórás késéssel futottak be Sopronból a határmegállapító bizottság autói. Révi Ferenc őrnagy parancsnoksága alatt az 5. gyalogezred egy százada is beérkezett Felsőcsatára. Villani a felsőcsatári elemi iskola épületében átvette a nyolc községet Neugebauer osztrák határmegállapító biztostól, illetve Jocard francia őrnagytól. Az ünnepséget a filmhíradó részére is megörökítették. Ezután Villani Lovászadra folytatta útját, hogy ezt a községet átadja Ausztriának.³⁹⁽¹⁰³⁾ Március 8-án került sor Ólmod Sopron megyei község átvételére, március 10-én pedig Szentpéterfáéra. Itt a lakosok diadalkaput állítottak fel.⁴⁰⁽¹⁰⁴⁾ Az utolsó osztrák–magyar határpör ezzel diplomáciai szinten lezárult. Az osztrák kormány még ugyanabban az évben Jugoszláviától megkapta Bónisfalvát, amelyet még a saint-germaini békeszerződés Ausztriának ítélt.

10. A határkiigazításnál visszacsatolt községek és puszták:

Községek	lakos	magyar	német	horvát	egyéb	magyarul tud
Alsócsatár	240	15	13	212	–	179
Felsőcsatár	611	158	25	427	–	500
Horvátlövő	409	11	15	383	1	146
Kisnarda	217	6	1	210	–	153
Nagynarda	479	19	–	459	1	366
Magyarkeresztes	314	1	303	10	–	113
Németkeresztes	396	20	366	10	–	111
Pornóapáti	700	133	560	5	2	385
Ólmod	309	8	2	299	–	167
Szentpéterfa	1601	149	28	1424	–	1066
75,35 km ² területen	5276	520	1313	3438	4	3186
Ehhez puszták:						
Albertkázmér	444	93	330	1	11	257
Rohrerföld	266	140	123	1	2	227
Mexikó	324	323	–	–	1	324
Egyéb	x	x	x	x	x	x
49,0 km ² területen	1034	556	453	2	14	808
Összesen 124,35 km ²	6310	1076	1766	3440	18	3994

¹⁵⁷Egyéb kültelken Villani szerint 80 lakos volt, akiknek nemzetiségi hovatartozása meg nem állapítható (Pinkamindszent 20, Felsőrönök 30, Rábfüzes 10, Felsőszölnök 20.). A teljes lélekszám tehát 6390.

Az Ausztriának átengedett Lovászad községnek 184 tiszta német lakosa volt, közülük 25 tudott magyarul. A szintén átengedett Kleylehof és Altsaida pusztá 288 lakosa közül 183 magyar, 95 német, 10 egyéb anyanyelvű, magyarul tudott 245. Összesen 10,53 km², 472 lakos, közte 183 magyar, 279 német, 10 egyéb, magyarul tudott 270.

Adatok az 1920. évi népszámlálás (Villanié az 1910. évi népszámlálás) alapján. Villani által katasztrális holdakban megadott terület négyzetkilométerekre átszámítva. (1 katasztrális hold = 1600 négyszögöl =

5760 km².)

A soproni népszavazás és határkorrektúrák következtében Burgenland területe 3965 km² lett; 371 km² 54 109 lakossal magyar területen maradt.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: A magyarországi szocialista mozgalom úttörőjének, a „hűtlenségi per” egyik fővádlottjának soproni kapcsolatairól (Ihrlinger Antal halálának 85. évfordulójára)

Hiller István: A magyarországi szocialista mozgalom úttörőjének, a „hűtlenségi per” egyik fővádlottjának soproni kapcsolatairól (Ihrlinger Antal halálának 85. évfordulójára)

1. Régi adósságot kíván törleszteni ez az írás. Az utóbbi három évtized alatt számos tanulmány jelent meg, melyekben a kibontakozó magyar szocialista munkásmozgalom egyik kiemelkedő vezetőjéről, Ihrlinger Antaltól megfelelően emlékeznek meg a szerzők.¹⁽¹⁰⁵⁾ Helytörténeti folyóiratunk mindaddig jóformán csak megemlítette. Érdemtelenül került egy S. Vincze Edittől idézett megállapítás az egyik munkásmozgalmi tanulmány sorai közé: nevezetesen, hogy Ihrlinger Antal, az Általános Munkásegylet egyik vezetője, az első szocialistaellenes per vádlottja, az Általános Munkáspárt ¹⁵⁸alapítója, Frankel Leó munkatársa soproni születésű, iskoláit is itt végezte, szakmáját is itt tanulta a soproni nyomdában.²⁽¹⁰⁶⁾

A vele foglalkozó irodalom mindaddig nem ismerte születésének pontos idejét és körülményeit. Életrajzírója és munkásságának egyik legjobb ismerője, S. Vincze Edit is csak Ihrlinger egyik rendőrségi kihallgatása alkalmával mondott következő vallomásának alapján ismerteti születésének évét: „Én Ihrlinger Antal, Magyarországon, Sopronban, 1842-ben születtem, róm. kath. vallású, nőtlen, tanult betűszedő vagyok, jelenleg az 'Arbeiter Wochen-Chronik' könyvnyomdájának vezetője”. Az életrajzíró még hozzát teszi, hogy Ihrlinger születési évét a feldolgozások általában 1843-ban jelölik meg és a „fent idézett dokumentum jelenleg az egyedüli, amely 1842-es dátumot közöl, s minthogy Ihrlinger vallomását tartalmazza, ez tekinthető hitelesnek” (OL. M. eln. 1873–XIV. a–964 számú, 1873. május 6-án kelt német nyelvű vallomási jegyzőkönyvről van szó).³⁽¹⁰⁷⁾

2. Sopronban született 1842. április 12-én, Huber Terézia hajadon, soproni szolgáló törvénytelen gyermekeként. Az 1842. április 12-i katolikus keresztelési anyakönyv szerint: „A’ Kereszteltnek Neve, és Törvényszerűsége: *Antal, törvénytelen*. Az atya’ és anya’ Vezeték- és Keresztneve, Hitvallása: *Huber Theresia hajadon*. Polgári állása és Lakhelye: Szolgálo, Sopron”.⁴⁽¹⁰⁸⁾

A születési körülményeit és személyi adatait illető eddigi bizonytalanság indokolja, hogy a soproni levéltárban most felkutatott részletekről is szóljunk, és ezáltal is teljesebbé tegyük e munkásmozgalomtörténeti személyiségünkről szóló ismereteinket.⁵⁽¹⁰⁹⁾

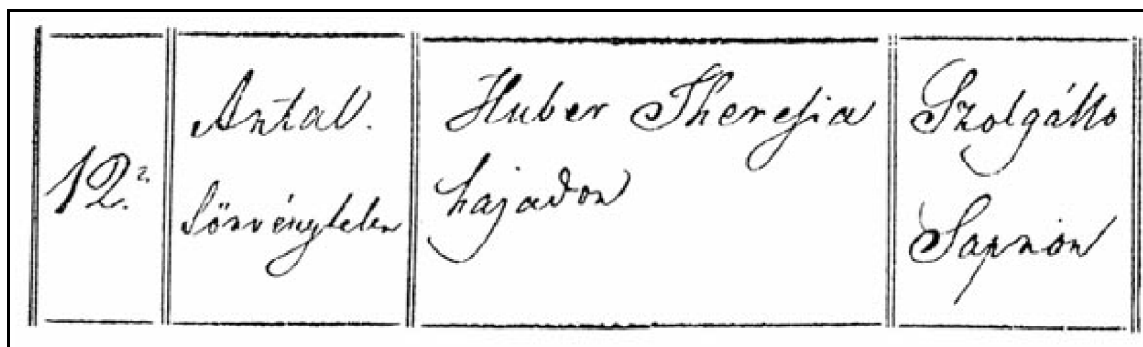
159Az idézett keresztelési anyakönyvi bejegyzés szerint Irlinger keresztszülői Wurmbrand Mihály „lakó” (tehát polgáresküit nem tett) és Magdolna nevű hitvese voltak. Ugyancsak ők tartották keresztvíz alá a három nappal korábban, április 9-én született Neuhold Antal és hitvese, Landauer Anna házasságából született Neuhold Teréziát is, amiből következhet, hogy Irlinger édesanyja, Neuholdék és Wurmbrandék között kapcsolat állhatott fenn.

A Pozsonyban 1802. november 3-án kiállított keresztelési anyakönyvi kivonat szerint Huber Terézia Erzsébet Antóniát, Huber Imre polgár, a pozsonyi váralján lakó kelmefestő (*tinctor*) és felesége Kersch Magdolna leányát 1802. jún. 24-én keresztelték.⁶⁽¹¹⁰⁾ Fia születésének idején az anya már jó 12 éve férjnél volt. Ugyanis 1830. január 18-án Szombathelyen kötött házasságot Irlinger Károly írnokkal:

Extractus

E protocollo copulatorum parochiae sabariensis in dioecesi sabariensi Comitatu Castriferrei existentis

Anno 1830° die 18a mensis Januarii copulati sunt sponsi: Carolus Irlinger, Sabariae natus, annorum 30, coelebs, scriba, romano-catholicus; et Theresia Huber, Posonii nata, annorum 28, coelebs. Ter promulgati. Coram testibus Joanne Eibel, et Balthasaro Hutter. Sabariae, copulante Josepho Török parcho sabariensi. Sponsa etiam est romano-catholica. Super quibus ex eodem protocollo per me fideliter extractis hasce nominis subscriptione et sigillo Ecclesiae munitus dedi litteras testimoniales Sabariae die 18a mensis Martii anno Domini 1863. Carolus Boros parochus Sabariensis.

3. További életrajzi részletek bontakoznak ki az édesanyának 1863-ban benyújtott folyamodványából, ill. ennek öt mellékletéből, amelyek alapján fiának, Huber, (ill. Irlinger) Antalnak katonai szolgálat alóli felmentését kéri. Ezekből megtudjuk, hogy a fiatal Irlinger Antal beteges fiú volt, visszártágulása miatt gyakran állt orvosi kezelés alatt.

1863. február 17-én egy Schmidt nevű soproni sebészorvos a következő bizonyítványt állítja ki számára:

Ärztliches Zeugnis

Ueber Ansuchen der Frau Therese Irlinger W(itw)e wird zur Steuer der Wahrheit bezeuget, dass deren Sohn, Anton Huber, 20 Jahr alt, ledig, Schriftsetzer Allhier mit varigösen Fussgeschwüren behaftet, durch Gefertigten zu wiederholtemalen ärztlich behandelt worden sei.

Oedenburg am 17 Februar 1863. Schmidt Chirurg.

A hús esztendő fiatalember tehát ekkor még Sopronban dolgozik mint betűszedő; mint törvénytelen gyermek néha még Huber Antalként szerepel.

1853. október elsején meghal a mostohaapa, Irlinger Károly. A halálesetről Boros Károly szombathelyi lelkész kivonatot ír alá, amelyből kiderül, hogy az 53 éves írnok tüdővészben halt meg és 1853. október 3-án a szombathelyi köztemetőben temették el:

160 Extractus

E protocollo mortuorum parochiae sabariensis in dioecesi sabariensi Comitatu Castriferrei existentis Nro. 335.

Anno 1853° die la mensis Octobris Sabariae Nro 275 mortuus est Carolus Irlinger, annorum 53, romano-cath. scriba, maritus Theresiae Huber; in tuberculosi; atque die 3a mensis Octobris in communi cemeterio sabriensi per Vendelinum Sebestény cooperatorem sabariensem sepultum est. Super quibus ex eodem protocollo per me fideliter extractus hasce nominis subscriptione et sigillo Ecclesiae munitus dedi litteras testimoniales Sabariae die 18a mensis Martii anno Domini 1863. Carolus Boros parochus sabariensis.

Közben Irlinger Antal Sopronban elvégzi az akkor szükséges iskoláit ahhoz, hogy inas lehessen. Kitanulja a nyomdászmesterséget, majd az akkori szokás szerint ő is „valcolni” indul, azaz külföldre megy tovább tanulni, dolgozni, tapasztalatokat gyűjteni. A szocialista eszmék csíráit a bécsi nyomdászok körében szívja

magába. Az osztrák munkásokkal együtt ő is szolidaritást vállal az 1863-as lengyel felkelés harcosaival, fegyveresen vesz részt küzdelmükben. Sebesülése és gyógyulása után Bécsbe, majd Pestre megy. A beteges fiatalembert a hosszú, nemkívánatos katonai szolgálat fenyegeti.

62 éves öreg édesanyja mindent megtesz, hogy fiát mentesítsék a katonaság alól és ezáltal nyomorúságos helyzetén is segítsen.

1863. december 12-én a következő szegénységi bizonyítványt állítják ki Budapesten az anyának:

Zeugniss

Womit bestättiget wird, dass Frau *Theresia Ihrlinger*, alt 62 Jahr, in völliger Armuth sich befindet, und so zwar, dass sich selbe durch ihrer Hände Arbeit nichts mehr verdienen kann, und nur durch die Stütze ihres einzigen Sohnes, *Anton Ihrlinger* Schriftsetzer, derzeit hier, ihr Leben mit karger Noth durchfristen kann, und ohne des Sohnes Erhaltung weder für Zinns noch für ihr Leben Sorge tragen könnte, nachdem selbe schon lange Zeit *Witwe* ist.

Pest, den 12ten Dezember 1863.

A' fennebbi körülmények
alolirt bíróság részéről
is megerősítetnek. Pesten
1863 December 12.
A' ferencvárosi bíróság által
Kocsis Mátyás Biro

Als Zeuge der Wahrheit
dieses Zeugnis
Anna Schuster
Witwe Hauseigenthümerin

(Körpecsét)

Gegenwärtiges Armuthzeugniss wird von Seiten der Franzstädter Pfarre bestättiget. Datum ut supra. P. Moyses Schintzl Administrator

(Körpecsét)

A 62 éves asszony tehát már nem tudja magát egyedül fenntartani, egyetlen támogatója fia, akinek segítsége nélkül sem lakbérét, sem más kiadását nem tudná fedezni, mert teljes szegénységben él. Ezt a ferencvárosi plébániahivatal, a ferencvárosi bíróság és a háztulajdonos igazolja.

Ihrlinger Antal ebben az időben mint betűszedő dolgozik a Bartalits-féle könyvnyomdában, ahol 11–12 osztrák forintot keres. Erről a cég a következő igazolást adja „újoncozási ügyben”:

Wegen Rekrutirungs-Angelegenheit

Von Seite der Gefertigten Buchdruckerei wird hiemit bestättiget, dass Herr Anton Irlinger, 22 Jahre alt, kath. Religion, von Oedenburg gebürtig, daselbst als Schriftsetzer verwendet wird, wo er sich wöchentlich 11–12 Fl. ö(sterrreichischer) W(ährung) verdient, mit welchem Verdienste er seine schon im Alter vorgerückte Mutter unterhält.

Alois Sührig

f(ür die Richtig)k(ei)t

1863. december 19-én az anya kérvényt írat Sopron város tanácsának, hogy egyetlen fiát, egyedüli eltartóját mentsék fel az 1863. évi állításkötelezettség alól. Leírja, hogy az 1863. évi hadkiegészítésnél sorozásra behívták, de mint alkalmatlant elbocsátották. Mint második korosztálybeli, újból sorozásra kerül. Antal mindent megtesz azért, hogy szorgalmas munkájával létfenntartásukat biztosítsa. Fia támogatása nélkül a teljes nyomornak és kétségbeesésnek lenne kitéve, ezért ismételten bátorodik könyörögni, hogy fia felmentésével segítsenek rendkívül szomorú állapotán:

Kívül: An Einen löblichen Magistrat der königl. Freistadt Oedenburg in Rekrutierungs-Reklamations-Angelegenheit. Wittve Therese Irlinger bittet ihren einzigen Sohn Anton Irlinger (1842 zu Oedenburg geboren) als das einzige Kind und den alleinigen Erhalter von der Stellung des Jahres 1863 hier zu entheben. Mit 5 Original Beilagen. *Hivatalos feljegyzés:* wohnt Franzstadt Soroksarer Gasse 221/49.

Belül: Löblicher Magistrat! Wie Einem löblichen Magistrate wohl bekannt ist, wurde mein einziger Sohn Anton Irlinger für die Heeresergänzung 1863 gestellt, und als derzeit untauglich entlassen.

Da jedoch derselbe als 1842 geboren, als in der 2-ten Altersklasse stehend zur Stellung berufen werden dürfte, so wage ich ermuthigt durch das mir Seitens des löblichen Magistrates mir stets erwiesene Wohlwollen, die ehrfurchtsvolle Bitte zu stellen, diesen meinen einzigen Sohn, von dessen Verdiensten ich einzig und allein meine Subsistenz habe, als meinen Erhalter vor der Stellungspflicht des Jahres 1864 aus Gnade zu entheben.

Zur Unterstützung dieser ehrfurchtsvollen Bitte wage ich anzuführen: dass ich wie die Dokumente sub 1/, 2/, 3/, erweisen, im 62. Lebensjahre stehe, mit meinem verstorbenen Gatten Karl Irlinger gesetzlich getraut war, und mein Wittwenstand, schon an ein Dezennium währe.

Diese Umstände, verbunden mit meiner gänzlichen Vermögenslosigkeit haben mich in jene traurige Lage versetzt, einzig und allein auf die Unterstützung meines einzigen Sohnes Anton gewiesen zu sein.

Doch dank der Fürsorge des Allmächtigen ist dieser mein Sohn rastlos bemüht durch seinen Fleiss die Subsistenzmittel zu verdienen, – wie Ein löblicher Magistrat aus dem Atteste seines Arbeitsherren 4/ gütig entnehmen wird, bezieht derselbe einen Wochenlohn von 11–12 Fl. ö(sterreichischer) W(ährung), mit welchen Beträgen er auch bei meiner gänzlichen Erwerbslosigkeit unsere gemeinschaftliche Subsistenz aufrecht erhält.

Indem ich somit wie auch das pfarr- und richterämtlich bestätigte Zeugnis 5/ berührt, einzig und allein auf die Unterstützung dieses meines einzigen Sohnes gewiesen sei, und ohne denselben in meinem Greisenalter bei meiner gänzliche Erwerbs- und Vermögenslosigkeit dem Elende und der Verzweiflung preisgegeben wäre, so wage ich wiederholt um die Gnade der Enthebung meines einzigen Sohnes von der bevorstehenden Stellung zu flehen, als ich in diesem Sohn auch mein einziges Kind habe.

In der Hoffnung der Berücksichtigung meiner höchst bedauernswerthen Lage erstrebet die unterhänigste

Theresia Ihrlinger (*saját kezű aláírás*)

Pest, am 19. Dezember 1863. (A kérvényben említett 5 melléklet a fent közölt öt irattal azonos).⁷⁽¹¹¹⁾

162A tanács azonban nem veszi figyelembe a felhozott indokokat. A járási hatóság azzal utasítja el a kérést, hogy a bevonuló „törvénytelen gyermek”, tehát a „támogatott okok” nem elégségesek.

A reklamációt a megyei hatóság „bizottmányi okokkal támogatott végzése” is hasonló indokolással utasítja el.

Ihrlinger Antal ekkor 21 éves. Nem áll rendelkezésünkre levéltári forrás további soproni kapcsolatairól. Nyilván behívták katonának.

4. Azt azonban már tudjuk, hogy 25 éves korában tagja a Pest-Budai Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyletének és egyik megbecsült vezetője az országos munkásszervezet létrehozásán munkálkodó nyomdászcsoporthoz. Mint a szocialista munkásszervezet előkészítő bizottságának tagja, Hrabje János mellett alapítója az 1868. február 9-én alakult Általános Munkásegyletnek. A magyarországi munkásmozgalomban ő képviselte az osztrák mérsékelt politikai irányvonalát. Kapcsolatot keresett a 48-as párt híveivel, amely kapcsolat elvezette Tanácsics Mihályhoz, a „vörös republikánushoz”. A 48-as párt befolyása mellett ekkor már érződött az ausztriai és németországi forradalmi munkásmozgalom hatása is, és a magyar munkásmozgalomba is behatolnak az I. Internacionálé marxista eszméi. Az 1869. augusztus 22-én tartott budapesti munkásgyűlésen az általános Munkásegylet programját Ihrlinger Antal terjesztette elő, aki hangsúlyozta, hogy a magyar munkásmozgalom szerves része az európai proletárok mozgalmának, ezért szükséges létrehozni a hazai Szociáldemokrata Pártot. Mint a magyar munkásmozgalom egyik első szervezője igen aktív és sokoldalú tevékenységet fejtett ki. Gyakorlatilag ő volt az Általános Munkásegylet vezetője, mint alelnök (Tanácsics Mihály elnöksége idején) ő volt a mozgalom motorja, szíve, ő kapcsolta a magyar munkásmozgalmat a nemzetközihez, mindenekelőtt az osztrák és német munkásmozgalomhoz. 1870-ben megjelent „Mit óhajtunk” c. röpirata azt mutatja, hogy szerzőjére a plebejus demokratizmus és a lassalleinizmus ötvözete volt jellemző ebben az időszakban. A Párizsi Kommün erőteljesen balra tolta az Általános Munkásegyletet is. 1871. június 11-én a Párizsi Kommün mártírjainak emlékére Pesten nagy demonstrációt szerveztek. Június 12-én az erre érkezett osztrák radikális munkásfunkcionáriusokat a rendőrség letartóztatta. Az Általános Munkásegylet azonnal tiltakozó akciót szervezett. A szervezést Ihrlinger vezette. A rendőrség erre rövid időn belül 53 szocialistát tartóztatott le, köztük elsőként Ihrlingert. Csaknem egy évig fogva tartották őket vád nélkül. Az első szocialistaellenes per 1872. április 22-én kezdődött meg Magyarországon. Az ún. hűtlenségi perben Ihrlinger volt az egyik fővádlott a 28 munkás között. Azzal vádolták őket, hogy hűtlenségükkel, felforgató szándékukkal a rendszer megdöntésére és a „communismus” bevezetésére szervezkedtek. Ihrlingert ezenkívül azzal is vádolták, hogy levelezésben állt külföldi agitátorokkal és a szociáldemokrata elvek legbuzgóbb terjesztője volt. Újságcikkeiért is felelősségre vonták. Nem tagadta meg eszméit, de a pert nem tekintette az osztályharc fórumának, a forradalmi eszméktől elhatárolta magát. Felmentése után rövid ideig Bécsben dolgozott, majd hazatérve, igen jelentős szerepet töltött be a szocialista munkásmozgalom újjászervezésében. Az újonnan létrehozott Magyarországi Munkáspárt elnöke lett, egyik alapítója és kiadója a Munkás Heti Krónikának és az Arbeiter-Wochen-Chroniknak. Ő teremti meg az önálló pártnyomdát, ennek névleges tulajdonosa és műszaki vezetője is. Részt vesz a Nemválasztók Pártja és az Általános Munkáspárt létrehozásában, ezeknek egyik legkiválóbb vezetője. A 80-as években az Általános

Munkáspárt tényleges vezetője, de már nem tudott lépést tartani a munkásmozgalom fejlődésével, az eluralkodott békülékeny ideológia fő képviselőjévé vált. A II. Internacionálé kongresszusán még ő képviselte az Általános Munkáspártot, de itt már heves bírálatok érik. Hibáiért és mulasztásaiért 1889. szeptember 15-én leváltották a mozgalom éléről, majd egy évvel később megfosztották a pártnyomdában viselt funkcióitól is. Erre a mérsékelt irányzat híveiből ellenzéki csoportot szervezett. Ekkor már beteg volt és rövidesen fel is adta a harcot. 1890. október 30-án halt meg a magyar munkásmozgalom egyik legkiválóbb úttörője, aki – ha hibákkal és tévelygésekkel is – egész életét egy haladóbb, jobb, emberibb világ megteremtésének szentelte. Érdemes lenne szülővárosában emléket utca elnevezésével és emléktáblával is megörökíteni.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

163 KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Katona Imre: Egy feketevárosi habán kézmosó a XVIII. század elejéről

Katona Imre: Egy feketevárosi habán kézmosó a XVIII. század elejéről

1. Krisztinkovich Béla a SSz. 1960. évfolyamában (221–232) már foglalkozott a soproni és a Sopron környéki habánokkal, illetve anabaptistákkal. Az anabaptisták vagy más néven habánok egy olyan Németalföldről, a német prasztháború bukása után menekülésre kényszerült vallási irányzat tagjai voltak, akik Ausztrián, Cseh- és Morvaországon kívül a XVI–XVIII. században hosszabb-rövidebb ideig Magyarországon is megfordultak. Legismertebb tevékenységük a kerámikusság, a késgyártás és a szőlőművelés volt, de úgyszólván minden iparágban tevékenykedtek, még hozzá kiemelkedő fokon, a pintérekedéstől az ón- és üvegművességen át a malomépítésig. A habánok egy csoportja Sopronban és Sopron környékén is otthonra talált. Sopronban még a XVIII–XIX. században is találkozhatunk habánok emlékeivel. Erre a Soproni Szemlében még visszatérünk, itt most a habánok e vonatkozásaival nem foglalkozunk. Krisztinkovich a soproni Liszt Ferenc Múzeum és a budapesti Iparművészeti Múzeum habán kerámiái segítségével próbálta a soproni és Sopron környéki anabaptisták szerepét, művességét rekonstruálni. A habán kerámiák feliratai, monogramjai és emblémái azonban nehezen, vagy egyáltalán nem azonosíthatók, mivel a beszerzés adatai túlnyomóan hiányzanak és nem nyújtanak semmilyen támpontot megoldásukhoz. Kétségtelen, hogy nemcsak a XVI. század közepén, Nádasdy Tamás idejében éltek anabaptisták Sopronban és Sopron megyében, hanem a XVII–XVIII. században is. Gömöri János ásatásai a soproni Hátsó-kapunál számos XVIII. századi habán kerámia-töredéket hoztak felszínre. Ezek között van egy kék alapon sötétkék motívumú darab, melyhez hasonló – tudomásom szerint – az erdélyi Alvincen kívül más magyarországi habán telepen még nem került elő. Ebből úgy tűnik, mintha élénk kereskedelmi kapcsolat lett volna a XVIII. század elején és második felében Sopron és az erdélyi anabaptisták között. A kérdés csak első pillanatra látszik hihetetlennek, hiszen az alvinci habánok egyik csoportja, mely 1622 június–júliusában érkezett a morvaországi Maskowitztról és Alexowitztról Alvincre,

azonos csoportot alkotott a nyugat-magyarországiakkal és még a XVII. század közepén is közös gyülekezetben voltak. Nem véletlen, hogy az ún. Kis-Krónikán kívül a gyulafehérvári Batthyányeum egyik anabaptista krónikája ad hírt a nyugat-magyarországi Németújvár (Güssing) és környékén letelepedett anabaptistákról. Nem lehetetlen, hogy amikor a katolizált Batthyány Ádám és a lakosság zaklatására az 1660-as években Nyugat-Magyarországról kivándoroltak, erdélyi hittestvéreikhez költöztek.

Mindenesetre kevés olyan habán kerámiát ismerünk, melynek nyugat-magyarországi, különösképpen soproni vagy Sopron vármegyei provenienciájához nem fér kétség. Krisztinkovichnak egyet sikerült kétségtelenül Nyugat-Magyarországhoz, pontosabban a Sopron vármegyei Fraknóhoz (Forchtenstein) kapcsolnia. Ez egy 1641-es évszámú kupa. A testén lévő fraknói várábrázolásból nyilvánvalónak látszik, hogy Esterházy Miklós számára készülhetett. Az Esterházyaknak a felszabadulás előtt több uradalmuk is volt Sopron környékén. Ezeket a XVIII. században a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvétele miatt kivégzett Nádasdy Ferenc halála után, 1681-ben kapja adományul Esterházy Pál (1635–1713). A fraknói, lándzséri, lakompaki és a kismartoni uradalom viszont 1626-ban kerül Esterházy Miklós birtokába, Fraknó 1590-ig a Weisspriachoké, majd a kincstáré volt. A gazdátlanul álló és a Bocskay–Bethlen-féle hadjáratok miatt elhanyagolt vár újjáépítése 1637-ben indul meg. Mint az egyik XVII. századi metszet (1644) bizonyítja, Esterházy Miklós építkezései alakították Fraknót a maihoz hasonlóvá. A kupán látható vár már az építkezések utáni állapotot mutatja; az egyik sarokbástyából kinövő torony kivételével szinte a vár valamennyi, ma is meglévő eleme felismerhető rajta. Egyik XVI. századi metszet tanúsága szerint az oldalszárnyak tetőzete a maitól eltérően oromzatos 164volt, ugyanúgy, mint a kupán látható ábrázoláson. Csak később, a XVII. század elején, illetve a XVIII. század végén alakították át a fellegvár tetőzetét. Ugyancsak a XVII. század közepén omlott le – valószínűleg robbanás következtében – a négyszögletes, sarokbástyára emelt, a kupán még jól látható megfigyelő tornyocska is. Mindezek megerősítik, hogy a kupát Esterházy Miklós nádor számára készítette valamelyik ismeretlen gerencsér.

Mint ismeretes, a Batthyányaknak már 1621-től vannak újkeresztény alkalmazottjaik. A nyugat-magyarországi főurak közül Nádasdy Ferenc sárvári udvarában is találunk 1644-ben újkeresztényeket, s 1649-ben ugyanúgy az Erdődyeknél is. Az Esterházyak közül Pál, a későbbi nádor és herceg 1660 körül az anabaptisták kiutasítását javasolja, viszont Esterházy László, Miklós nádor fia, aki 1652-ben a vezekényi csatában elesett, már lehetővé teszi birtokain az anabaptisták letelepedését és 165 működését. Esterházy László, a legidősebb Esterházy-fivér, István váratlan halála miatt a majorátus várományosa. Míg apja, Miklós nádor a nyugat-magyarországi uradalmakat irányítja, ő a család semptei uradalmát vezeti. Felesége, Eleonóra, Batthyány lány, s így nemcsak a felvidéki habánokkal lehetett kapcsolata, hanem a nyugat-magyarországiakkal is. A semptei uradalomban levő Farkashidán már 1624-ben és 1626-ban is találkozunk újkeresztényekkel egy malom és egy puszta megszerzésével kapcsolatban. Mint az adatokból kiderül, a farkashidai anabaptisták sem mentesek a jobbágyokra kötelező cenzus-fizetés alól. A családi levéltár egyik adata szerint a farkashidai anabaptisták 1647-ben már jobbágytelket is vásárolhattak. A nádor legidősebb fia 1641-ben hal meg. Esterházy Lászlóhoz hasonlóan ő sem Nyugat-Magyarországon, hanem a család későbbi, pápai-tatai ágának székhelyén: Pápán és Semptén tevékenykedett. Felesége, Erzsébet Thurzó leány volt, így kapcsolatai elsősorban a Felvidéken alakultak ki, ahol ekkor már nemcsak Pozsony, Trencsény, hanem Nyitra megyében is éltek újkeresztények. Az 1601. évi Nyitra megyei adólajstromok adatai szerint az anabaptisták a nemesekhez és zsidókhöz hasonlóan taksát fizettek. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a semptei uradalomtól nem messze fekvő Nagylévárdon, Szobotisten, Berencsen, Csejtén és Élészőn már ebben az időben virágzó újkeresztény közösségeket találunk.

A mondottak még nem zárják ki annak lehetőségét, hogy a fraknói kupa és a győri Xantus János Múzeum 1697-es Esterházy László-feliratú tálja a Felvidék egyik habán műhelyében készült, de azt a feltételezést is lehetővé teszik, hogy az Esterházyak Sopron vármegyei birtokán is élhettek és tevékenykedhettek a XVII. század második felében, a XVIII. század elején anabaptisták. Ez utóbbi álláspont valószínűségét növelné, ha olyan habán munka kerülne elő köz- és magángyűjteményeink valamelyikéből, melynek Sopron vármegyei eredetéhez nem férne kétség.

2. A régi Sopron vármegye egyik, régiségben gazdag faluja volt Feketeváros (ma Purbach Burgenlandban). Purbach kerámiai emlékeivel és egyéb régiségeivel az 1896. évi millenniumi kiállítás dokumentumaiban találkozhatunk. A millenniumi kiállítás előkészületeivel külön főbizottság foglalkozott, amely már 1895-ben intenzív munkát fejtett ki. Előadói, Nagy Géza és Szendrei János sorra látogatták az ország városait, falvait, kastélyait, hogy a kiállításra érdemes műkincsekről pontos jegyzéket készítsenek. Munkájukat a külső szakértők légiója támogatta. Nyugat-Magyarország – köztük Vas és Sopron vármegyék – kastélyai régiségeinek számbavétele Nagy Géza és Szendrei János feladata volt. Nagy Géza a vadástörténeti emlékek számbavételével volt megbízva, ezért az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában fennmaradt naplója számunkra e szempontból nem sokat mond. Szendrei Jánosnak a miskolci Hermann Ottó Múzeumban fennmaradt levelei annál többet ígérnek, hiszen Szendreit az iparművészeti anyag számbavételével bízták meg. A purbachi régiségekre Könyöki József (1829–1900) pozsonyi tanár hívta fel Szendrei figyelmét. Könyöki levele Szendrei hagyatékában fennmaradt, így pontosan tudjuk, hogy két olyan régiségről is tudtak a kortársak, amely a millenniumi kiállítás szempontjából is szóba kerülhetett:

„Vértés Somló, 1895. aug. 14.

Tisztelt Barátom!

Tessék a kismartoni főszolgabírói hivatalnak (Sopron megye) meghagyni, hogy Feketeváros (Purbach) község birtokában lévő magyar majolika s' magyar alakokkal díszített nagy korsót, a község azonnal bejelentse és a Milléniumi kiállításra annak idején beküldje.

Tisztelettel maradok

igaz híve
Könyöki

NB. Ugyanott Purbachon az öreg Herczeg gazda házában 1875 volt még egy régi szoba ajtó arany betűs felírásokkal (üdvözlő mondatok), melyet esetleg is érdemes volna kiállítani. A főszolgabíró tegyen erről is jelentést.

Könyöki”

166A nagyméretű majolika-korsó elkallódott időközben, de egy purbachi régiség vétkesen az Iparművészeti Múzeumba került. Bubics Zsigmond, a későbbi kassai püspök, évtizedekig állt az Esterházyak szolgálatában, mint a család régiségeinek gondviselője. Ilyen minőségben többször megfordult az Esterházy-uradalmak falvaiban, így Purbachon is. Így jutott ahhoz az érdekes majolika kézmosóhoz (aquamanile), mely végakarata szerint összes tárgyaival együtt az Iparművészeti Múzeum Kerámia Osztályára került (alapja 14×13 cm, magassága 18,5 cm). Erről a kézmosó hátulján lévő tintafelirat tanúskodik. Bár a feliraton több betű az olvashatatlanságig megbarnult vagy lekopott, minden szó, minden betű nem olvasható pontosan, azonban így sem vitás, hogy az Iparművészeti Múzeumba került kézmosó

egy purbachi kovácsmester-család birtokából került 1892-ben Bubics Zsigmondhoz. A kézmosó kékszínű, delfties (Delft, Hollandiában) díszű. A rajta lévő évszám tanúsága szerint 1721-ben készült kétségtelen habán munka. A XVIII. század elején készült habán kerámiákon még mindig a reneszánsz virágdíszek dominálnak, bár a XVIII. század közepe óta a delfties díszek is gyakran megtalálhatók nemegyszer reneszánsz díszekkel keveredve. A XVIII. század habán kerámiái többek között a XVII. századiaktól abban is különböznek, hogy motívumaik nem annyira egyéniek, hanem egy-két típus variációi, ismétlései. A purbachi kézmosó díszítése nem hasonlít a korabeli felvidéki vagy erdélyi habán kerámiák díszítésére, amelyeknek ekkor már határozott karakterük van. A spirális motívumok delfti előzményekre emlékeztetnek. Egyszóval: a purbachi kézmosó az ismert korabeli műhelyek készítményeitől nemcsak formailag, hanem díszítés szempontjából is eltér, más karakterű. Ezért bizvást feltételezhetjük, hogy a vármegye területén – talán Sopronban vagy Bánfalván – a XVIII. században tevékenykedő anabaptisták munkája.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Fried István: Soproni vonatkozások külföldi szakmunkákban

Fried István: Soproni vonatkozások külföldi szakmunkákban

Örvedetesen megnőtt az érdeklődés a régi Sopron vármegye és város művelődéstörténete iránt. Osztrák és szlovák folyóiratokat lapozgatva, minduntalan a soproni iskolák dicséretét olvashatjuk, újra meg újra találkozunk soproniak (diákok, tanárok, művészek) méltatásával.

Bernhard H. Zimmermann, az egykor Sopronban tanult és Felsőlövön működött Wimmer Gottlieb Ágost életműve legalaposabb ismerője, avatott kézzel rajzolja meg Király József Pál pályáját. Az értekezés a Burgenländische Heimatblätter 1969. évi kötetében és különnyomatban jelent meg.¹⁽¹¹²⁾ A szerző a pályakép fölvezetése mellett nagy gondot fordított a környezet, a háttér megrajzolására is. A soproni líceum tevékenysége a múlt század második feléből így plasztikusan áll előttünk. A tudós szerző bőven merített soproni forrásokból.²⁽¹¹³⁾ Képet kapunk a tanítóképző intézet munkájáról, ezen belül Király József Pál és Pálffy József törekvéseit is megismerjük, melyeket egy szabadabb szellemű, modernebb pedagógusképzés érdekében vívtak. Király amúgy is nevezetes alakja volt a soproni közéletnek. Ismerősei között lelhetjük Grillparzert és Liszt Ferencet, valamint a kor nevezetes osztrák költőjét: Anastasius Grünt. Hősünk – mint erre a szerző kitűnően mutat rá – a népek, a nemzetek közti barátság, megértés útját egyengette. Egy Kismartonban megjelent munkáját egyként ajánlotta Arany Jánosnak, a Toldi német fordítójának, a soproni lelkész-poétának, Kolbenheyer Móricnak és osztrák költő-barátainak. Zimmermann dolgozata érdekes pályakép és jó korrajz.

¹⁶⁷Mária Vyvíjalová a XIX. század első felében élt szlovák költőről, Juraj Palkovicról írott monográfiájában³⁽¹¹⁴⁾ jelentős teret szentel a XVIII. század végi Sopron diákéletének, bőségesen idéz Kis János emlékirataiból, s hasonlítja össze a szlovák és a magyar költő eltéréseiben is tanulságos párhuzamokat kínáló életútját, életművét.

Új tanulmányában⁴⁽¹¹⁵⁾ Juraj Ribay, a nagy szlovák könyvgyűjtő, bibliográfus és nyelvész s megyénk nagy fia, Széchényi Ferenc kapcsolatait méltatja. Bemutatja, hogy Széchényi könyvtára mennyit köszönhet Ribay buzgóságának, könyvtörténeti tudásának. Kár, hogy az idevonatkozó magyar nyelvű irodalmat⁵⁽¹¹⁶⁾ nem ismeri, illetve nem idézi. Ebből még világosabban kiderülne Ribay „hazafias”, hungarus öntudattól áthatott buzgósága, melyet kiegészít, kiteljesít (s nem ellentétes vele) szlovák patriotizmusa. Vyvíjalová

tanulmányában nem esik szó Ribay soproni tanulmányairól, viszont Széchenyi Ferenchez fűződő kapcsolatai soproni jellegűek is. A szerző említi a pesti tudóskörrel való érintkezést. Ezek között a tudósok között is akad „soproni”: Schwartner Márton rövid tanári működése mély nyomot hagyott a líceumban, s a pesti egyetemi esztétika-tanár, Schedius Lajos is sokat köszönhet Sopronnak. Így Ribay Pesten is találkozott a „soproni” felvilágosodás szellemét közvetítő tudósokkal. Ribay és Széchenyi Ferenc levelezése szép példája a szlovák–magyar együttműködésnek; annak a szellemnek, mely a szlovák diákokat Sopronban fogadta e korszakban.

A szorgalmas szerző adatokban gazdag, jó tollal megírt dolgozatából e szempontokat (ismételjük: szempontokat és nem adatokat) hiányoljuk. Mindez nem csökkenti elismerésünket. Széchenyi Ferencről, könyvtára állományának alakulásáról többet tudunk, mint azelőtt. E kitűnő tanulmányt a korszakkal foglalkozó kutatóknak ismerniük kell.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kovács József László: Elpusztult soproni szárnyasoltárainkról

Kovács József László: Elpusztult soproni szárnyasoltárainkról

Joggal írta Kampis Antal Középkori faszobrászat című könyvében a dunántúli emlékanyagról: „A Dunántúl, mint a középkori faszobrok lelőhelye, alig elképzelhető. Aki a török pusztításnak mértékét és szokásait ismeri, az előtt merőben hihetetlennek tűnhetik fel, hogy azon a területen, mely egyrészt maga is hódolt a töröknek, másrészt állandó felvonulási és megütközési színhelye volt a hadaknak, ahol az ostromok és csaták szinte napirenden voltak, egyáltalán megmaradhatott oly romlandó, könnyen pusztuló művészi alkotás, mint aminő a faszobor.”[1\(117\)](#)

1940-ben megjelent könyvében tizenhat fennmaradt gótikus emlékről ír, melyek a Dunántúl déli, illetőleg északi tájegységén találhatóak. Az északi részen felsorolt szoboremlékek ma szinte kizárólag osztrák területre esnek, így a XIV. századi fertőboldogasszonyi (Frauenkirchen) madonna, a fraknóváraljai (Forchtenstein) madonna az 1460-as évekből, a kertesi (Baumgarten) és ruszti (Rust) madonnaszobrok és végül a már reneszánsz jegyeket is felmutató ruszti szoborcsoport, a kereket tartó Szent Katalin, a nyilat markoló Szent Orsolya alakjával, középtűt pedig a reneszánsz kereskedőnek öltözött tüzet oltó Szent Flórián. A ruszti Halász-templom szoborhármasa [168](#) mellett az 1500 körüli kőszegi Szent Jakab-templom főoltárán álló Mária-szobor, és a soproni Szent Mihály-templom kis Mária-szobra maradt ránk hírmondónak.[2\(118\)](#)

Ez is arra biztat, hogy az idők során összegyűlt néhány adatot összerakjam a soproni faragványok, ill. szárnyasoltárok keletkezéséről és pusztulásáról. Adat (sajnos csak adat) eddig is bőven ismeretes volt. Házi Jenő rendszeres kutatásai révén a soproni Szent Mihály-templom húsz hajdani oltáráról tudunk.[3\(119\)](#)

Az 1402 és 1482 között keletkezett oltárok álltak még a XVI. század folyamán, amikor a katolikusok az evangélikusokkal közösen használták a templomot. Az 1600-as évek elején a város tanácsa parancsolt a céhekre, hogy tartsák karban az oltárokat, a kalaposokra az az oltár jutott gondozásra, melyre kalap volt festve ollóval, a kádárok és kovácsok pedig a körzővel, mesterségük jelével díszített oltárt kapták gondozásra.

1605 júliusában Faut Márk krónikája szerint Bocskai hajdúi és a hadában küzdő tatárok, törökök

behatoltak a külvárosba, és összetörték a Szent Mihály-templom számos oltárát, elpusztították a templom berendezését, így egy alapítványi Mária-szobrot is.

Herb Kristóf polgár elővigyázatlanágból lovával agyontaposott egy szántóföldszéli mélyedésben hagyott gyereket. „Dorauff Ihm Zur Bue³ ist auffgelegt worden, daz er daz grosse Alter im Khloster, ein alter bei S. Elisabeth Khirhel vnd daz Schöne Vnser frowen bildt mit der Sonnen am rukhen. Mond an fue³en vnd Sternen auff der Cron ires houpts in der Michels khirchen (welches bild die Botschkaischen Turkhen, Tatern vnd Vndern Vom Strickh herab geschnitten vnd zerhakht haben) hat machen lassen, dor auff sein WoPen Noch zu finden.” Olyan monumentális függő szobormedailonra gondolhatunk mint Veit Stoss mester ábrázolása Nürnbergben a Szent Lőrinc-templomban a szeplőtelen fogantatásról.

Ugyancsak Faut Márk krónikája örökíti meg a templom oltárainak, orgonájának elpusztítását. „...kham der feind wieder auff Oedenburg, legerte sich bei S. Michaels khirchen bei der Sie³hütten Vnd den angerern, brach in die Michels khirchen ein, Zerhauet dorinnen die gotzen, der des grossen altars Vnd andere Alter Namb hinwekh alle Pfeiffen au³ der schonen orgel, auch den hungertuech da alle Biblische Historien dorinen gmahlt stunden, Zerbrach die fanen etc.” A krónika ezt követő sorai arról tudósítanak, hogy mintegy 150 katona és polgár a templomig lopózott, a Bocskai-had néhány katonáját megölték, a többi pedig elmenekült.

Két év múlva, 1608-ban a ferences gvardián, Latimilla Gotthard megtagadta a kolostorban letétbe helyezett egyházi szerek kiadását az új plébánosnak, Mayr Gáspárnak, és vitába keveredett a belső tanáccsal. A Szent Mihály-templomban megesett rombolást a soproni polgárok számlájára írta, mondván: „Ein Ersamer Rath hat selbst in die 7 Altar beraubt und die Pilder zerbrochen auch die Orgel und anders verderbt. Ein ganzer Rath wär gesinnt Mönch und Pfaffen aus der Stadt zu gar zubringen wen er vor Rath etwas anbringt und Suppliciert so wer es von Caipha zu Herode gewisen, ist gar zornig gewest”. A városi jegyző szerint még az új városplebános is megerősítette, hogy a szerzetes mérgesen cívódott: „der Mönch hat gar zu grob gescholten”.⁴⁽¹²⁰⁾

A Szent Mihály-templom – és ezen túl a Szent György-templom – elpusztított berendezéséről 40 év múltán, a soproni katolikusok periratában esett újra szó. 1649-ben 16950 soproni polgár válaszolt Tolnay Ferenc vasvári kanonok kérdéseire. A tanúknak feltett második kérdés így hangzott: „Az Soproni beneficiatus Uraknak szent Miháliban vane Oltarok, avagi hol? s azok közül az Oltarok közül rontottake el az it valo Soproni Tanaczbeli Urak”?

A 49 éves Mecherius Miklós tanú így vallott: „...uti primus testis hoc addito hallotta hoga az Oltarokban elrontottak”. Loni Péter, a negyedik tanú, 44 éves: „Ad secundum uti primus addendo hoga az szent Mihalibeli harangozo, az szent Mihali Templomban levő faragot kepekkel fütötte a kemencheiet, latta ezen fatens”.

Ki tudhatja ma már, hogy ép vagy rongált szobrokkal fütötte-e kemencéjét az egyházfi? Csak sajnálkozva gondolhatunk az elpusztult műkincsekre, ez a század nem tisztelte a faragot képet! Faut Márk, a művelt humanista a függő Mária-szobrot szép alkotásnak tartja, de az összerombolt oltárszobrokról csak mint bálványképekről beszél!

A hagyomány szerint a Szent Mihály-templom padlásán vészelte át a XVII. századot a már említett Mária-szobor, onnan került a bécsi Pasmaneumba, onnan hozta vissza a templom múlt századi restaurálása idején Storno Ferenc.⁵⁽¹²¹⁾

A per 27. tanúja, Károll István, korra 50 éves, a Szent György templom oltárainak pusztulásáról adott hírt: „Szent Geórgi Temploma felől azt mongia, hogy az Altarokat nem regen Draskowith Geóry Uram iedeieben rontottak el, az aitóia fölőt való faragot kepeketicis mind lehantak rontottak es szekereken az Altarokat az varas maiorjaban hordottak, söt magais az Oltar darabiaban le eituen az szekerekről föl vette; s haza vitte”.

Draskovich György (1599–1650) 1635-ben lett győri püspök, erre vonatkozik az 1649-es vallomásban a nem régen kifejezés. 1638-ban sürgette a városi közgyűlés a Szent György-templom javítását, a következő évben sor került toronymagasításra, az oltár megújítására, új karzat építésére. Ennek a belső átalakításnak voltak útjában a templom régi oltárai, pusztulásuk 1640 tájára eshetett.

Házi Jenő kutatásai szerint itt nyolc oltár állt, bizonyára ezek is olyan magas művészi értékűek lehettek, mint a homlokzaton a bal és jobb kapu felett az 1961-ben előkerült kőfaragványok Szent György és Szent Margit legendájával. Mindkét gótikus tympanon szoborművei Balogh Jolán művészettörténészünk szerint európai kapcsolatot mutatnak, és középkori kultúránkat még töredékes voltukban is új megvilágításba helyezik.[6\(122\)](#)

A Szent Mihály-templom 1674 utáni barokk berendezéséből a múlt század hatvanas éveinek Stornó-féle átalakítása után csak néhány oltárképet sikerült visszaszerezni, az 1640-es években elpusztított Szent György-templom berendezése helyett legalább az 1680 után keletkezett barokk berendezés maradt ránk eredeti alakjában. Az 1948–49-es restaurálás csak még jobban kibontotta a templom gótikus architektúrájának és barokk berendezésének harmóniáját. Legalább ez örzi – az elkallódott középkori oltárok helyett – a századok művészetének egységben megvalósuló utóéletét.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Pannonhalmi Miklós: A Fertő tó limnológiai jellemzése (Az 1968–1972. évi mérések eredményei)

170 Pannonhalmi Miklós: A Fertő tó limnológiai jellemzése (Az 1968–1972. évi mérések eredményei)

1. A közép-ázsiai „sztyeppe”-i tavak legnyugatibb és egyben a legnagyobb tagja a Fertő tó. Sajátságos limnológiai viszonyai korán felkeltették a hidrobiológusok érdeklődését. A Fertő tó vízkémiai vizsgálataival kapcsolatos első adatok 1830-ból származnak. Sajnos az akkori vizsgálati módszerek lehetetlenné teszik azok összehasonlítását a mai vizsgálati eredményekkel. Azóta sok neves kutató foglalkozott a Fertő tó vízkemizmusával, flórájával és faunájával, de rendszeres vizsgálatokról csak 1967 óta beszélhetünk, amikor is a IBP (Nemzetközi Biológiai Program) keretén belül megkezdődtek a Fertő tavi vizsgálatok.

A Fertő tó vízminőségében bekövetkező változások megfigyelése és analizálása különösen fontossá vált a Nyugatdunántúli Üdülőterület fejlesztéséről kiadott kormányhatározat után. Az Északdunántúli Vízügyi Igazgatóság 1968 óta havi gyakorisággal rendszeresen vizsgálja a Fertő tó, valamint a tavat tápláló Rákos patak vizét.

2. A tó felülete 300 km² körül van, amelyből Magyarországhoz csupán 24% tartozik. A magyarországi terület nagy része nádas (62 km²); ennek szélessége egyes helyeken eléri a 4 km-t. A nyíltvíz területe 13 km², ami az összítő-terület kb. 4,3%-a. A víz mélysége igen csekély, „partmenti” részeken 50–60 cm, a

nyílt vízen 1,0–1,2 m, a legnagyobb mélység Prodersdorf magasságában kb. 1,6–1,8 m.

A tó vízgyűjtő területe az Északdunántúli Vízügyi Igazgatóság adatai szerint 1244 km². Ebből következik, hogy a tófelület és a vízgyűjtő aránya más tavakhoz viszonyítva meglehetősen kicsi (1:4).

A Fertő tavat a csapadékon kívül két jelentősebb vízfolyás táplálja, a Wulka és a Rákos patak. Vízalatti forrásokat eddig még nem tudtak kimutatni, habár létezésüket többen feltételezik. A tó vize a mekszikópusztai (Fertő-szél) zsilipen át távozik, amelyet az Osztrák–Magyar Vízügyi Bizottság által elfogadott szabályzat alapján kezelnek.

3. Vizsgálati eredmények. Módszer és anyag

Az Északdunántúli Vízügyi Igazgatóság a vízmintákat a hónap első felében a Fertő tóból Virágosmajornál a Vitorlás telepnél, Mekszikópusztánál a Fertő-széli zsilipnél és a Rákos patakából, Fertőrákos belterületén veszi. A vízmintákat a Vízminőségi Felügyelet laboratóriumaiban dolgozzák fel a mintavételt követő napon. A helyszínen feljegyzik az időjárásra vonatkozó adatokat, megméri a levegő- és víz hőmérsékletét, leolvassák a vízállást és tartósítják az oldott oxigént. A laboratóriumban a vízkémiai vizsgálatokat a KGST szabvány-tervezet útmutatásai alapján végzik. Rendszeres vízvizsgálati eredmények 1968 óta állnak rendelkezésünkre, melyek magukba foglalják az oxigénháztartás, nitrogénháztartás, kation-anion egyensúly mutatóit, valamint az elektromos vezetőképesség, pH, lúgosság, összeskeménység, oxigénfogyasztás (permanganátos és kromátos), vas, mangán, foszfát, éterextrakt, fenolok és detergensok értékeit. A vizek szaprobiológiai minősítését is elvégezzük Kolkovitz–Marson–Liebmann módszere alapján.

Víz hőmérséklet

A tavak víz hőmérsékletének alakulása azok egyik legfontosabb paramétere, melynek évi és szezonális változásai közvetlenül és közvetve meghatározzák a tavakban kialakuló biocönózisok milyenségét. A mélyebb tavakban kialakuló nyári stagnáció, rétegződés egyes esetekben lehetetlenné teszi a teljes tófenék kihasználását a vízszervezetek által. Sekélyebb tavak esetében, mint pl. a Fertő tó tavasszal, nyáron és ősszel homotermia uralkodik, bár nyáron szélcsendes, napos időben kialakulhat 171 egy rövid ideig tartó enyhe rétegződés, de a szél, ill. a hullámozás hatására ez a rétegződés hamar megszűnik. A keveredés intenzitása függ a „relatív mélységtől” – a Fertő tó esetében 0,00103, ami nagyon kicsi érték –, a környezettől és a tó egyéb morfológiai tényezőitől. A Fertő tó a polimiktikus vagy epilimnetikus tavak csoportjába tartozik, melyben nem alakul ki egy trofilitikus réteg, hanem a szervesanyag termelése és elhalása ugyanabban a rétegben megy végbe. Ez kivételesen jó körülményeket biztosít a többszöri anyagcseréhez.

A vizsgált időszakban 0,5 C° szélső értékeket mértünk. A víz hőmérséklete július, augusztus hónapokban a legmagasabb, 5 éves átlagértékeket nézve 24,7 C°, ill 21, 4 C°. Szoros összefüggés figyelhető meg a levegő és a víz hőmérséklete között, ami a tó alacsony „hőraktározó” képességére utal.

Oxigén

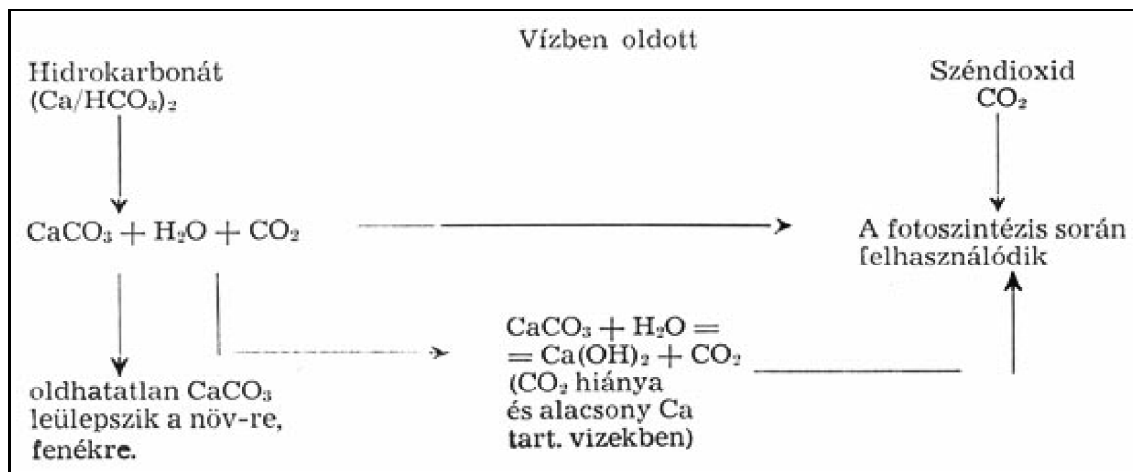
Az oldott oxigén a tavak második legfontosabb jellemzője, melynek idő- és mélységbeli eloszlása nagyban befolyásolja a tóban az életfeltételeket. Az oldott oxigén az anaerob baktériumok kivételével minden vízi szervezet légzéséhez szükséges. A növények az asszimiláció során oxigént adnak le, melynek mennyisége oly nagy lehet, hogy a víz túltelítődik. Éjszaka fordított folyamat megy végbe, azonban normális feltételek mellett a légzéshez felhasznált oxigén mennyisége mindig kisebb, mint az asszimiláció során kivált

menyiség.

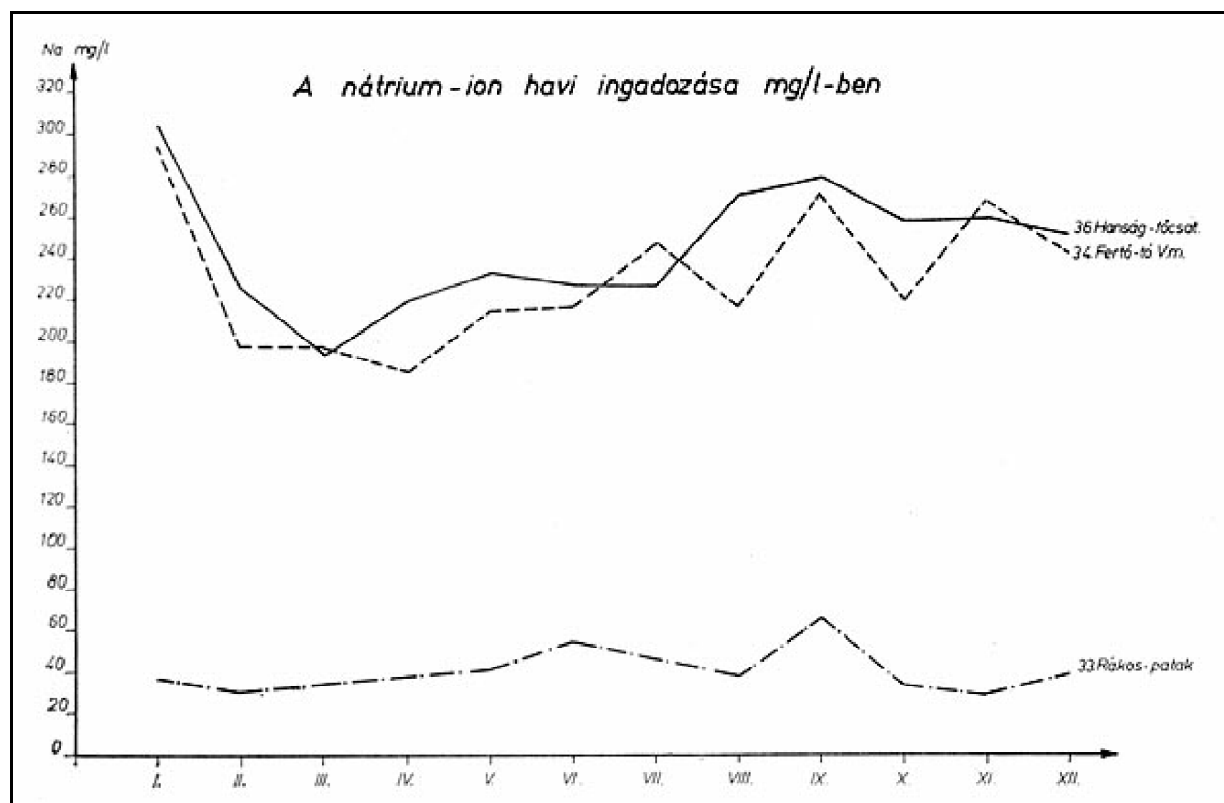
A Fertő tóban az oxigén telítettség 100%-ot a nyári és téli hónapokban haladta meg. Télen főleg a kovamoszatok (diatomák) jelentették a tó oxigén forrását. Az 1968–1972-es időszakban Mekszikópusztánál 1,6–18,1 mg/l O₂ (18–164%), Virágosmajornál 3,1–16,0 mg/l O₂ (54–117%) szélső értékeket mértünk. Az oldott oxigén tartalom abszolút értéke a nyári időszakban csökkenő, Mekszikópusztánál átlagosan 7,0–7,6 mg/l, míg az oxigéntelítettség növekvő 76–88% tendenciát mutat. Ezek az értékek a virágosmajori öbölben 6,6–8,1 mg/l O₂, ill. 71–93%. A vizsgált időszak alatt az oldott oxigéntartalom alakulásában – a szezonális ingadozásokon kívül – lényeges változást nem figyeltünk meg.

Széndioxid, kalcium és pH

A tavak vizének e három paramétere szoros kapcsolatban áll egymással. A vízinövények a szervezetük felépítéséhez szükséges szénat a vízben oldott széndioxidból nyerik. A meleg nyári napokon az intenzív asszimiláció következtében a növények felhasználják az összes széndioxidot. Az éjszaka folyamán a széndioxid tartalék újból kiegészül (disszimiláció, fermentáció). A napi széndioxid-változások ezért nagyok és annál nagyobbak, minél kevesebb kalciumot tartalmaz a víz. Ezek a tényezők azután közvetlenül hatnak a víz pH-nak változására. Ezeket a folyamatokat a következő skémába foglalhatjuk össze:

172A Fertő tó a magas kalcium tartalmú vizek csoportjába tartozik, vizsgálataink során 26–196 mg/l Ca közötti értékeket mértünk. A magas Ca tartalom csökkenti a pH ingadozását, melynek havi átlagos értékei Mekszikópusztánál 8,1–8,6, ill. Virágosmajornál 7,5–8,6 pH között ingadozott a vizsgált időszakban. A legalacsonyabb pH értékeket mindkét mintavételi helyen január hónapban mértük, majd annak fokozatos növekedését figyelhetjük meg a nyári hónapokban. Ez a tendencia kapcsolatban állhat a Fertő tó buja növényzetének asszimilációs tevékenységével, valamint a párolgással. A magas Ca tartalom miatt ez a tendencia a Ca esetében nem ilyen egyértelmű.

1. ábra.
A nátrium-ion havi ingadozása mg/l-ben

Sóháztartás

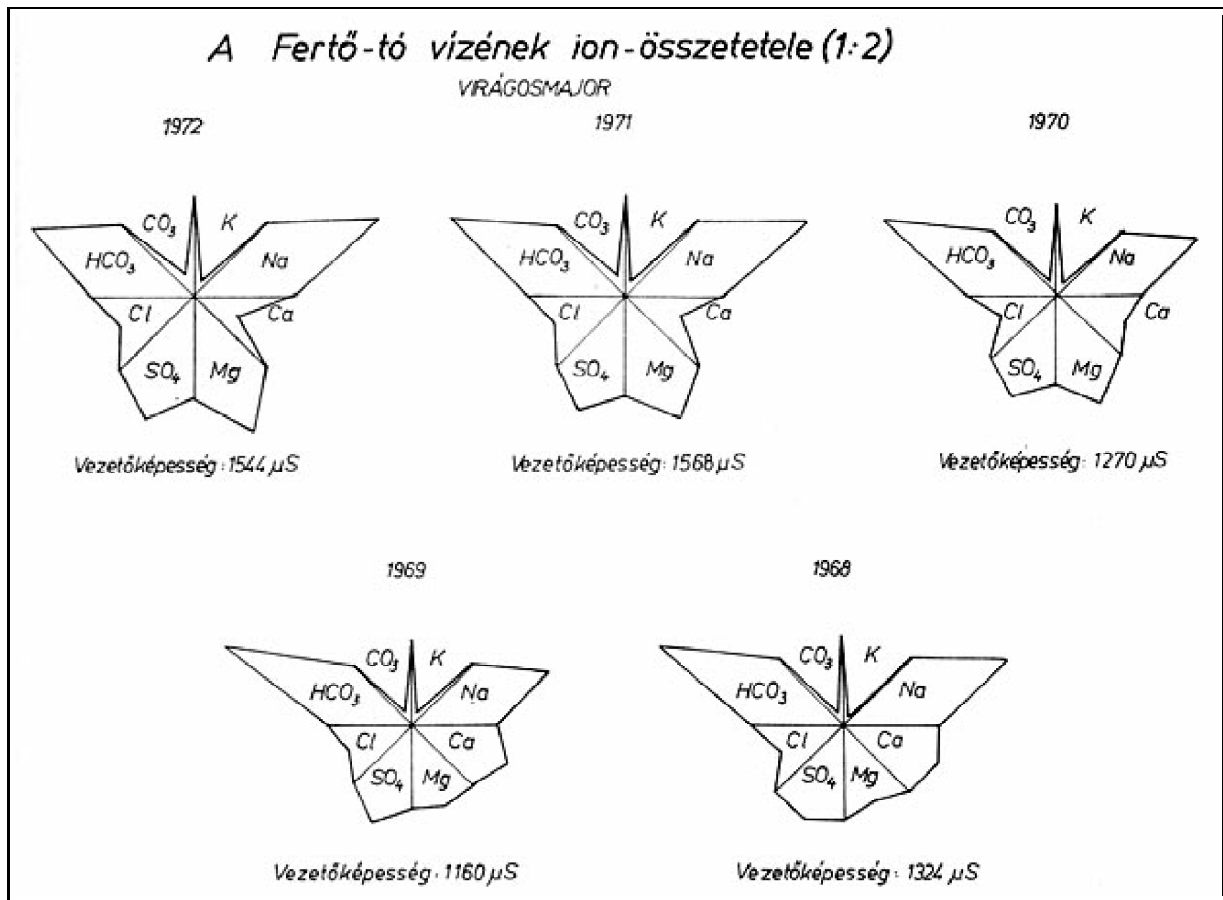
A „sztyeppei” tavakat, mint amilyen a Fertő tó is, a magas sókoncentráció jellemzi. A Fertő tó esetében a domináló kation a Na és Mg. Az 5 éves periódus alatt a következő szélső értékeket mértük: Mekszikópusztánál, ill. Virágosmajornál: 116–380 mg/l Na 62,0–121,6 mg/l mg, ill. 144–323 mg/l Na és 21,8–109,0 mg/l Mg. A Na és Mg ion esetében 1969-től növekvő tendenciát figyelhetünk meg.

A nátrium és magnézium változása az 5 éves periódus alatt mg/l-ben

Év	Virágosmajor		Mekszikópuszta	
	Na mg/l	Mg mg/l	Na mg/l	Mg mg/l
1968	197	48,2	231	82,8
1969	152	65,5	200	93,7
1970	160	66,2	243	77,2
1971	242	86,5	285	89,7
1972	249	96,5	262	100,2

173 A nátrium esetében havi változásokat is megfigyelhetünk, a tavaszi hónapokban, feltehetően a csapadék hatására a Na tartalom erősen csökken, majd nyáron párolgás következtében lassú koncentrációzás

következik (1 sz. ábra). Az 1968–72-es vizsgálati időszak alatt a tóból évente átlagosan 730 mm víz párologt el, melynek 74,0%-a a nyári hónapokra (május–szeptember) esik. Az 1969–71 közötti időszakban az elpárolgott víz mennyisége növekvő tendenciát mutatott, ami a fent említett koncentrációkat elősegíthette.

Az anionok közül a hidrokarbonát, szulfát a klorid-ion a domináns. Ezeknek az anionoknak fokozatos növekedését figyelhetjük meg mindkét mintavételi helyen.

A klorid, szulfát és hidrokarbonát változása az 5 éves periódus alatt mg/l-ben

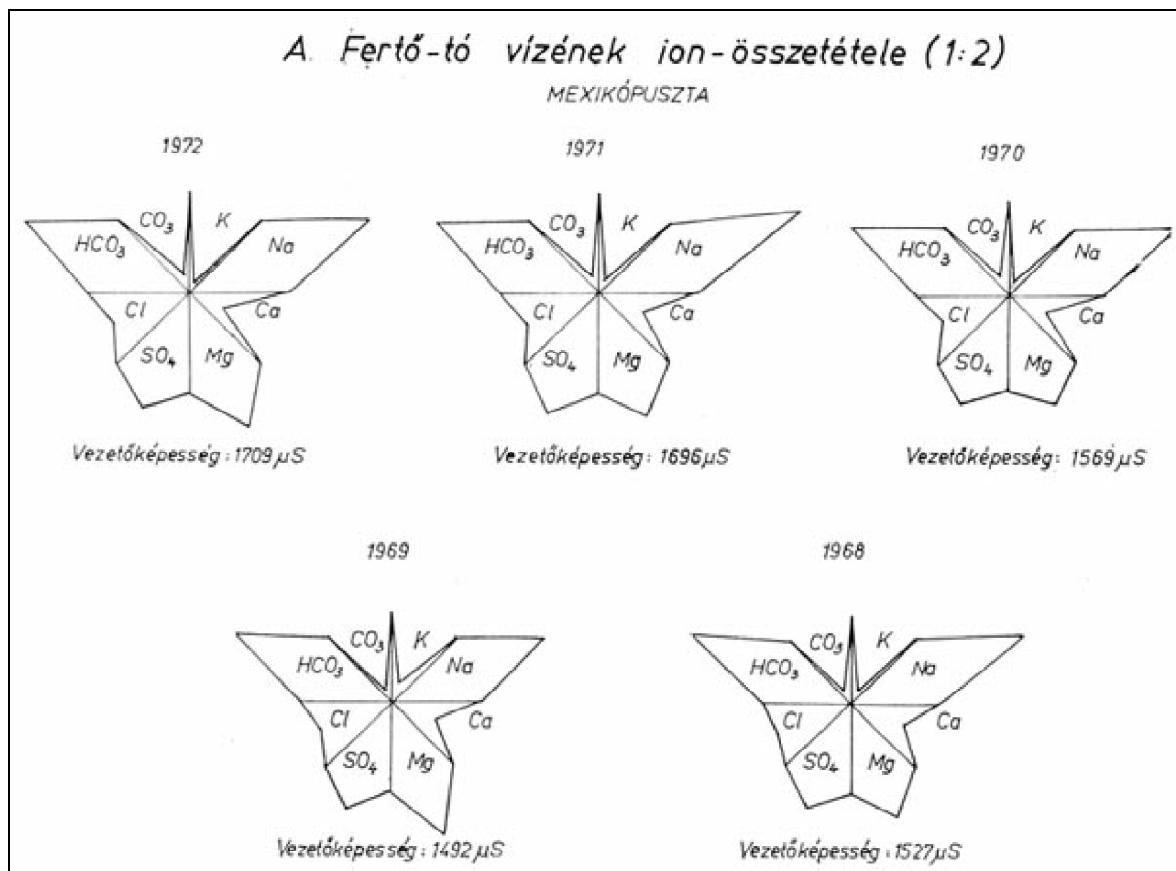
Év	Virágosmajor			Mekszikópuszta		
	Cl mg/l	SO ₄ mg/l	HCO ₃ mg/l	Cl mg/l	SO ₄ mg/l	HCO ₃ mg/l
1968	119	238	596	143	289	571
1969	102	207	457	143	310	560
1970	102	253	526	138	322	595
1971	146	309	603	166	367	635

174 Virágosmajornál a Rákos patak hígító hatása érvényesül, amit az alacsonyabb ionkoncentrációk is mutatnak.

A kationok és anionok közötti összefüggés ábrázolására Maucha egyenértékű százalékon alapuló csillag diagramja a legmegfelelőbb. A diagramból kitűnik a kalcium arányának csökkenése mindkét mintavételi helyen. (2; 3. sz. ábra)

Szoros összefüggés található a Na és Cl-ionok koncentrációja között. Virágosmajornál a korrelációs együttható $r = +0,933$, Mekszikópusztánál $r = +0,826$.

A Fertő tó Na-Mg kation, ill. HCO_3^- - SO_4^- -Cl anion típusú.

3. ábra
A Fertő-tó vízének ion-összetétele (1:2)
Mexikópuszta

A víz vezetőképessége, ami szoros kapcsolatban áll az ionkoncentrációval, szintén növekvő tendenciát mutat. Mekszikópusztánál 1968-ban 1527 uS, 1972-ben 1709 uS volt az évi átlagos érték. A vezetőképesség és Na, ill. Cl-ion között szoros összefüggést állapítottunk meg: Virágosmajornál $r = +$

0,867, $r = +0,921$, ill. Mekszikópusztánál $r = +0,776$, $r = +0,709$. A vezetőképesség havi átlagos értéke a Na-ion értékeihez hasonlóan változott (4. sz. ábra).

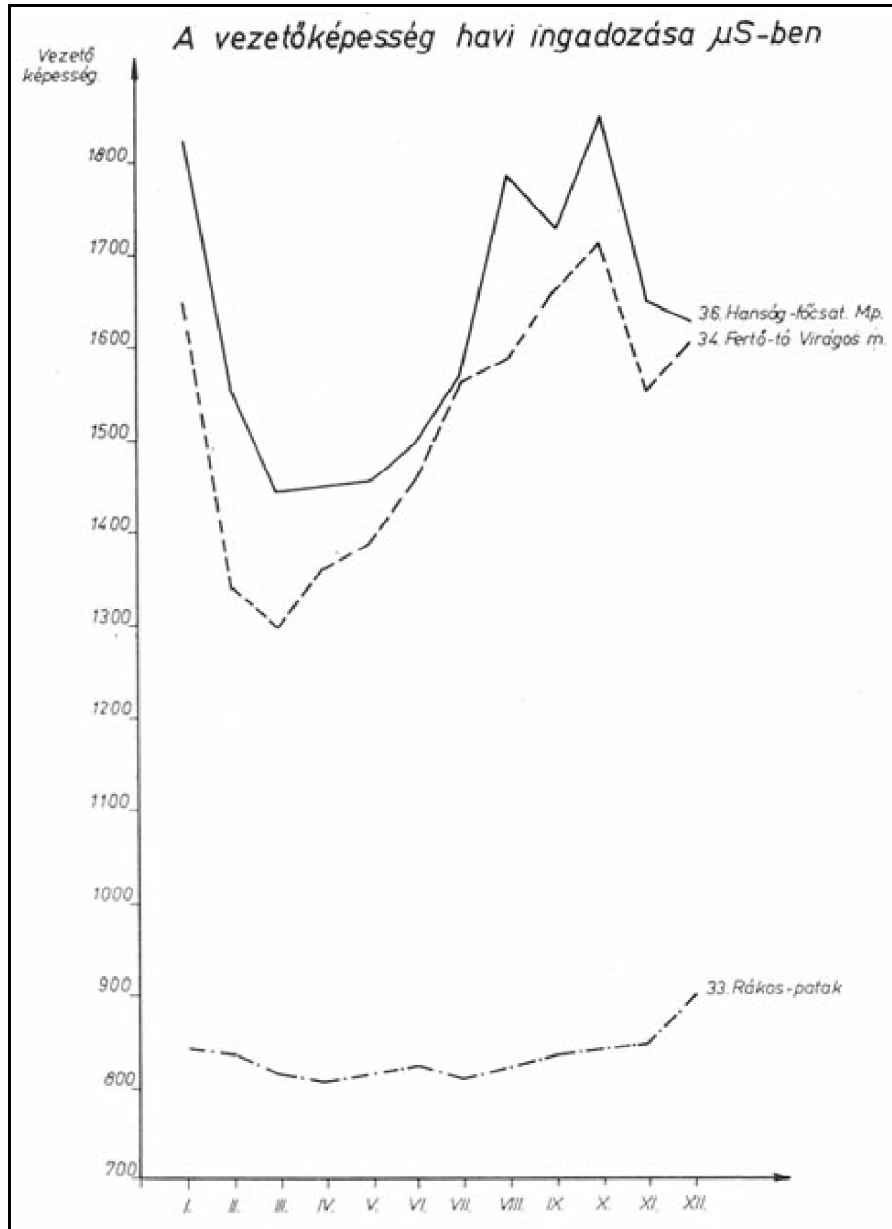
Az ammónia (NH_4) vizsgált időszak alatt nem fordult elő olyan magas koncentrációban, hogy az veszélyeztette volna a tó élővilágát. Az 5 éves periódus alatt a legmagasabb értéket 1971. nyarán mértük: 8,0 mg/l NH_4 .

A nitrit-ion (NO_2) nyomokban fordult elő, nitrátokból (NO_3) maximális mennyiségeket (6,4 mg/l NO_3) télen mértük, amikor a nitrogén-felhasználás a lecsökkent növényi vegetáció következtében kisebb mértékű.

175 Szaprobiológiai állapot

A víz biológiai minősítése során az 5 év alatt lényeges változást nem figyeltünk meg. A tóban a sókedvelő alga-fajok dominálnak: *Nitzschia longissima* f. *parva*, *Amphiprora costata* *Surirella ovalis*. A Fertő tó vize szaprobiológiailag a bétába hajló alfa-beta mezoszaprob vizek csoportjába tartozik.

4. Összefoglalásul a következő állapítható meg: 1. A Fertő tó a sekély, polimiktikus tavak csoportjába tartozik; 2. Az 5 éves vizsgálati időszak alatt az oldott oxigéntartalom lényegesen nem változott; 3. A Fertő tó vize kalciumban gazdag; a pH ingadozása alacsony; 4. A vizsgált időszak alatt a Na, Mg, HCO_3 , SO_4 és Cl koncentrációját figyeltük meg; 5. Szaprobiológiailag a víz a vizsgált időszak alatt lényegesen nem változott.

4. ábra
A vezetőképesség havi ingadozása μS -ben

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Hárs József: Egy rejtvénypályázat margójára

176 Hárs József: Egy rejtvénypályázat margójára

A több mint 160 000 példányban megjelenő Magyarország c. hetilap minden száma közöl rejtvényeket. Az

Itthon című, tíz folytatásban megjelent sorozatban Sopron is helyet kapott. A VII. részben a tv-torony fényképe alapján kellett helyes válaszokat adni a következő négy kérdésre:

„1. Hol van a képen látható építmény és mi a rendeltetése? 2. A kelták adtak nevet annak a településnek, amely ott állt, ahol a képen látható építmény van. A nevet a rómaiak is megtartották. Az ősrégi városnév? 3. 845-ben egy oklevél (Német Lajos oklevele) említi egy másik, nem magyar, nem szláv, nem latin nevet. Ez a név mai írással? 4. Milyen eredetű a város mai neve?” (Magyarország, 1974. szept. 29.)

Válaszul írott levelemből idézem az alábbiakat. A kelták településének neve, amely latinul *Scarbantia*, tulajdonképpen illír eredetű. Arról nem is beszélve, hogy ez a telep éppen az ellenkező oldalon... található... A legnagyobb baj azonban a harmadik kérdéssel van. Mollay Károly már 1944-ben bebizonyította „Scarbantia, Ödenburg, Sopron. Siedlungsgeschichte und Ortsnamenkunde” c. könyvében, hogy a szóban forgó Német Lajos-féle oklevél (amelynek eredetijét különben se 845-ben, hanem 859-ben írták, de csak XIII. századi másolatban maradt meg) nem Sopronról, hanem Graz környékéről szól. Egyúttal azt is bebizonyította, hogy a Sopron német *Ödenburg* neve 1270 előtt nem keletkezhetett, vagyis a XII. században már több hiteles forrásból is ismert *Suprun* (*Chabrouna*, *Cyperon*) a korábbi. Ez pedig az utóbbi évtizedekben nem volt éppen mellékes dolog. A negyedik kérdésre a válasz: *Suprun* ómagyar személynév, valószínűleg az első ispánt hívták így.

Gondoltam, hogy az általában önkritikus szerkesztőség levonja ebből a megfelelő tanulságot, de nem. Az 1974./41. számban a következő „helyes” megfejtéseket közölték: „...3. Ódeszбург (Oedeszburg) 4. Szláv.”

„Hanem amit a 4. kérdésre felelnek, az minden képzeletet felülmúl” – írtam újabb levelemben. „Önök szerint Sopron szláv eredetű név, de honnan az isten csudájából vették ezt, hiszen még a legvadabb nacionalista horvát se állította soha az életben, hogy az ősmagyar Osl-nemzettség *Suprun* nevű tagja tkp. *Sopronics Szvetozár* lett volna!”

Kellett még egyszer írnom ahhoz, hogy végre megjelenjék a válasz a háztájiban:

„Hibák sorát olvassa ránk több levélben is Hárs József, soproni olvasónk... több is van, amelyet pirulva kell vállalnunk... Más megjegyzéseinél – ahol nem sajtóhibáról van szó, mint például egy évszázad-megjelölésnél... – arra szeretnénk hivatkozni: előfordul, hogy más-más történelmi forrásmű más ír. Ami például Sopron történetét illeti (a helynév illír eredetét, vagy magyar, ómagyar személynév voltát), más ír Töpler Károly, más Bella Lajos, Berényi Pál, Récey Viktor, Mihályi Ernő, hogy csak néhány szerzőt említsünk. A vitatott Német Lajos-féle oklevél kérdésében Mollay Károly állításait más történészek nem fogadják el teljes egészükben.

Köszönjük Hárs József leveleit. Tanultunk belőlük: először is azt, hogy még gondosabban kell vadászni a sajtóhibákra – de azt is, hogy a rejtvények definícióinál el kell kerülni vitás kérdések felvetését.”

Eddig a háztáji rám vonatkozó része. Megjelent a 44. számban, november 3-án.

Múltkor a tévévetélkedő Sopron és Nyírbátor között (vö. SSz. 1974, 269–271), most ez. Talán mi is hibásak vagyunk abban, hogy hangunk nem jut messzire. Városi létünk hétszázadik éve talán alkalom lesz arra, hogy pártunk közművelődési határozatának szellemében ne csak a munkásokat, hanem másokat is felvilágosítsunk arról, hogy mi múltunkban a vitás és mi nem az.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Tompos Ernő: Renner Kálmán soproni vonatkozású érmei és plakettjei (1958–1974)

Tompos Ernő: Renner Kálmán soproni vonatkozású érmei és plakettjei (1958–1974)

1. Vidéki városaink között alig akad olyan, melynek régebbi éremművészetünkben jelentősebb múltja lenne, mint Sopronnak. Városi múzeumunk néhai igazgatója, Lauringer Ernő több cikkében foglalkozott a soproni vonatkozású emlékérmekkel.¹⁽¹²³⁾ Kár, hogy a megyével kapcsolatos, valamint a személyi vonatkozású érmeket kihagyta, de még így is nagy előny, hogy legalább az 1941-ig készült soproni érmek jegyzéke rendelkezésünkre áll. Cikkében felsorolta az e témával foglalkozó régebbi tanulmányokat is. Sajnos az azóta új erőre kapott éremművészetünk még nem talált ismertetőjére. Ezt a hiányt kívánja – legalább részben – pótolni ez a kis cikk.

Senki sem próféta a saját hazájában. Ez a mondás művésziünkre csak részben érvényes, mert a városi tanács és a társadalmi szervek korán felismerték tehetségét és megbízásaikkal, rendelkezéseikkel támogatták munkáját. Ennek köszönhető, hogy most, amikor az érmészet művészetével tizenöt éve foglalkozik, sok-sok idegen témájú érme és plakettje²⁽¹²⁴⁾ mellett a soproni vonatkozásúak száma is elérte az ötvenet.

¹⁷⁸Renner Kálmán előbb a művészi fotó terén dolgozott. 1957-ben Pécsen kapott fotótiszteletdíjat, de már a következő évben, talán a családi tradíció hatására, mert apja, nagypja rézműves volt, áttért a

szobrászatra és annak is az éremművészeti részére.

2. Soproni vonatkozású művei eddig a következők:

1. „*Soproni ünnepi hetek.*” Egyoldalas, háromszögletes (1958).

2. „*Gépipari hét.*” 100 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1958).

3. „*Soproni Liszt Ferenc Zenekar. 1829.*” A zenekar 130 éves fennállásának emlékére. A névadó művész arcképével. 98 mm átmérőjű, kerek (1959). Vö. az 1. képet.

4. „*Haydn József emlékének. 1809–1959.*” A művész halálának százötven éves évfordulóján Thier László a városi tanács megbízásából kiállítást rendezett, nagyrészt saját gyűjteményének anyagából. Erre készült az érem, Haydn markáns portréjával. 100 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas. Vö. a 2. képet.

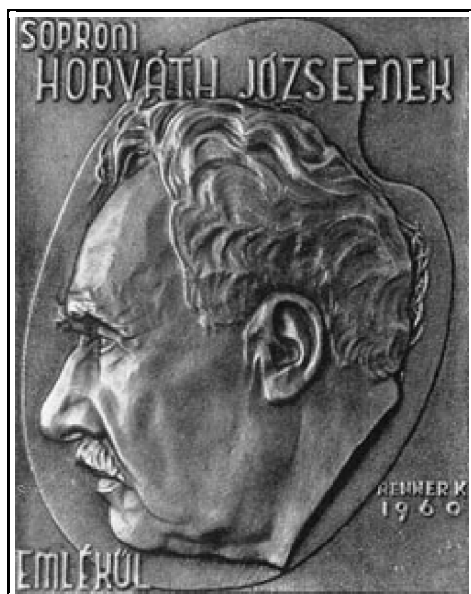

5. „*Soproni Horváth Józsefnek emlékül. 1960.*” A művész (1891–1961; vö. SSz. 1961, 269–280) portréja elárvult palettáján. Téglalap alakú, 82×103 mm nagyságban, egyoldalas. Vö. a 3. képet.

6. „*Soproni Fotóklub 1906.*” 78 mm, átmérőjű, kerek, egyoldalas (1960).

7. „*Turny István*” A régi görög érmek mintájára kb. 85 mm átmérővel, ezüstbe öntött érem a megrendelő (numizmatikai gyűjtő) portréjával és az erdőmérnök jelvényel. Egyoldalas (1960).

8. „*LISZT 1811–1886.*” A gyűjtők Liszt II-ként ismerik. Az ábrázolt művész arcának kidolgozása sokkal markánsabb, határozottabb, mint az 1. sz. alatt említett éremnél, de kevésbé realiztikus. 86 mm, kerek, egyoldalas (1961).

1809. „*Franci*”. Ezen a néven ismerte és kedvelte a fél város Kóh Ferencet (1894–1961: vö. SSz. 1961, 269), a sokoldalú tehetséggel megáldott sopronit. Borait olyan jól és szakszerűen kezelte, hogy – az ehhez igazán értő – gazdapolgárok elismerését is kiérdemelte. Mint volt utásztiszt értett az építészethez, de nemcsak megrajzolta a házakat, hanem még a hatalmas kváderköveket is maga faragta ki. Legkiemelkedőbb a zenei tevékenysége volt. Amikor 1929-ben, a magyar vidéki városok közül Sopron vállalkozott elsőnek Kodály Psalmus Hungaricusának előadására, ő énekelte a tenorszólót, a személyesen jelen levő szerző teljes meglegedésére. Koncertrendezőként is működött, több operát rendezett, betanította a soproni operakórust és pl. a Rigoletto címszerepét ő énekelte. Elsőként használta fel a fertőrákosi köfajtót operaelőadás színpadául. 148×148 mm-es plakett, egyoldalú (1961). Vö. a 4. képet.

10. „Fertői Vitorlásszövetség”. Háromszögletes, egyoldalas plakett (1961).

11. „János Scholz”. A soproni származású, jelenleg az USA-ban élő gordonkaművész, a hazai múzeumok nagyvonalú támogatója. 100×140 mm-es négyszögletes plakett (1961). Vö. az 5. képet.

12. „Kislányom féléves”. 87 mm, átmérőjű, kerek, egyoldalas (1961).

13. „Csatкаи Endre”. Csatкаи Endrét (1896–1970) nem kell külön bemutatni sem a soproniaknak, sem a SSz. olvasóinak. 86 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1961).

18114. „Dr. Balássy Miklós”. Családi érem. Hosszú szünet után akadt valaki, aki a ma szokásos, de mulékony fénykép helyett, ezt a szép és maradandóbb módját választotta kedves ajándéknak és a szeretett családtag arcvonásait ércbe öntve őrizte meg. 80 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1962).

15. „Soproni MTESZ Intézőbizottsága 1952 – 10 – 1962”. Nyitott könyv előtt a várostorony, felette körző. 82 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1962). Vö. a 6. képet.

18216. „Soproni Hőerőmű Lakóház avatás emlékére”. 80 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1963).

17. „Első országos dalosverseny 1863–1963. Centenárium dalostalálkozó Sopron”. Plakett, 165×135 mm.

18. „Nemzetközi Lovasmérkőzés Sopron 1965.” Az előoldalon a város legrégebb ismert pecsétjének másolata.³⁽¹²⁵⁾ A hátoldalon Leonardo de Vinci kis lovasszobrának domborművű képe, megjelent a FIDEM 1967-es párizsi kiállításának katalógusában. 100 mm átmérőjű, kerek, kétoldalas (1965).

19. „Colomanus Renner aetatis suae XXXIX. Anno 1966”. Kétoldalas ovális érem. Az elsőn a művész

önarcképe. A második oldalon felirat: „VITAM ARTIS IMPENDERE USUI” és a milói Vénusz-szobor részlete. Megjelent a már említett párizsi katalógusban. Vö. a 7. képet.

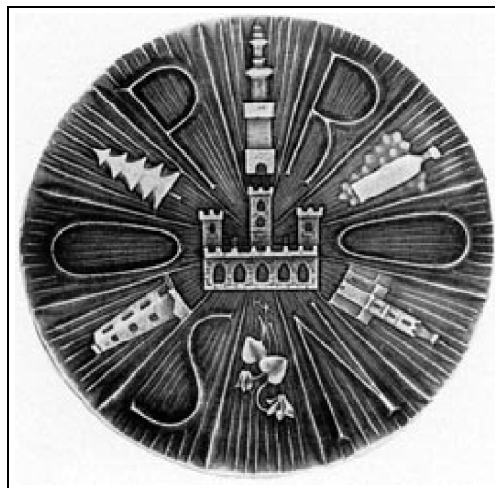

20. „Vándor Sándor. 1901–1945.” Vándor zeneszerző és karmester volt, 1932-ben hazajött Berlinből Sopronba és színházunk karmestere lett. A munkásmozgalomban nagy tekintélye volt. Felismerte, hogy a magyar munkáskórus-kultúra csak a Bartók és Kodály által megkezdett úton újulhat meg. Ezen az úton vezette azután sikerre kórusait. A fasizmus áldozata lett Sopronbánfalván (SSz. 1968. 164–168). Ovális érem 79×98 méretű, egyoldalas (1967). Megjelent SSz. 1968, 166.

21. „10 éves a tanács fúvószenekara 1967”. 100 mm átmérőjű, egyoldalas.

22. Címeralakú plakett az első soproni pecsétről. 155×175 mm, egyoldalas (1968).

23. „Chéri”. A művész kislányának portréja. Megközelítően kerek érem, 85 mm átmérőjű (1968).

18324. „Sopron” (I). A város kissé stilizált címere előtt legjellegzetesebb épületei: a várostorony, a

Nagyboldogasszony templom és a Lábasház. Két méretben fordul elő: az öntött 98 mm átmérővel, a vert 60 mm (1968). Vö. a 8. képet.

18425. „Sopron” (II.). Sugaras háttérrel. A sugarak közé komponálta bele a művész a SOPRON felírást és a betűk közé városunk jellemzőit: várostorony, szőlő, bor, „Kecske”-templom, ciklámen, a régi kilátótorony a Károlymagaslaton, fenyvesek. A középre pedig a leegyszerűsített városi címer került. 110 mm átmérőjű, kerek egyoldalas (1968) Vö. a 9. képet.

26. „Nóri”. Leányfej, 95 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1968).

27. „Kutyakiállítás Sopron”, 78 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1969). 300 db készült belőle.

28. „Országos kutyakiállítás Sopron 1969”. Készült három változatban: „Sopron győztes”; „Fajta győztes”; „Győztes”. Egyoldalas plakett, 85×115 mm méretben.

29. „Szép idő volt – jó idő volt 1959–1969”. Volt soproni egyetemisták találkozójának emlékére, a mérés jelképeivel. 88 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas.

30. „Dalostalálkozó Sopron–Ternitz. 1969”. 110 mm átmérőjű, egyoldalas.

31–32. „Sopron város felszabadulásának 25. évfordulójára. 1969.” Az érem két változatban készült, az elfogadott 95 mm átmérőjű, kerek, a soproni felszabadulási emlékszobor vonalas rajzával és a várostoronnyal. A második verzió modern formájú, 96×100 mm méretű. Készült belőle 2 db. Az emlékszobor fejét láthatjuk rajta domborművű kidolgozásban. Mind a két változat egyoldalas. Vö. a 10. képet.

33. „20 év az egyetemért. Erdészeti és Faipari Egyetem. Sopron. 1808.” Az egyetem épületének domborművű képével. 85 mm átmérőjű, egyoldalas (1969).

34. „AFIT”. Sopron, díszkulcs a város és a vállalat egyesített címerével (1970).

35. „A magyar műszaki felsőoktatás 200 éves.” 85 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1970).

36. „1945–1970 – OMBKE. 1892. Jubileumi választmányi ülés. Sopron MTESz részére. IV. 29–30.” 85

mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1970).

37. „Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal 1920.” A régi turista egyesület címerével (pajzsba foglalt leveles ciklámen). A hivatal ötvenéves évfordulójára készült, de természetes, hogy akkor még Soproni Idegenforgalmi Hivatalnak hívták. 96 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1970).

38. „VIII. Orsz. Szövetkezeti fotókiállítás. Sopron 1970.” Képe megjelent a kiállítás katalógusán. 90 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1970).

39. „III. Soproni temperöntési és mintakészítési napok 1970.” 68×96 mm-es plakett, egyoldalas.

40. „Soproni Sörgyár 75. 1895–1970.” 85 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1970).

41. „Dr. Lackner Kristóf 1571–1631.” Lackner portréjával, a másik oldalon: „Sopron város tanácsától. Sum ut prosim.” A város régies látképével, 95 mm átmérőjű, kerek, kétoldalas. Megjelent a SSz-ben.[4\(126\)](#)

42. „Soproni Fémtömegek Kisipari Szövetkezet 20 éves. 1951–1971.” Modern alakú.

43. Női portré (a művész neje). Modern alakú, 38×35 mm (1971).

44. „GTE soproni csoportja 20 éves.” 90 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas (1972).

45. „Soproni Fémpari Szövetkezet.” 150×100 mm méretű plakett (1972).

46. „20 éves a MTESz Sopron városi szervezete 1952–1972.” 90 mm átmérőjű, kerek, egyoldalas.

47. „V. soproni temperöntési és mintakészítési napok OMBKE öntödei szakosztálynak soproni csoportja. 1972.” Plakett 152×75 mm, egyoldalas.

18648. „Rauch András. 1592–1656.” Az első oldalon Rauch portréja, naturalisztikus megoldásban. Az emlékérem rendeltetésével ellenkezne, ha ezeknél is valami absztrakt megoldáshoz folyamodna a művész, hiszen éppen az a cél, hogy megmutassa: ki és milyen volt az, akiről megemlékezünk. A második oldal felirata: „Soproni ünnepi hetek”; három tagból álló kórust mutat, melyet kottalap tart össze. Itt már modern az ábrázolás módja. Ez érthető, hisz éppen azt kívánja kifejezni, hogy egy mai soproni kórus felelevenítette és ismételten elő is adja műveit, ezek tehát időtállóak.⁵⁽¹²⁷⁾ 90 mm átmérőjű, kerek, kétoldalas (1973). Megjelent SSz. 1974, 67.

49. „IX. ODOT 74.” Teljesen modern megoldásban mutatja be a soproni hegyes-dombos vidéket, fenyveseivel, a televíziós toronnyal, kiránduló fiatalokkal. A másik oldalon a város mai címerén (vö. SSz. 1971, 131–137) a KISZ jelvénye. Felirata: „SOPRON”. 90 mm átmérőjű, kerek (1947). Vö. a 11–12. képet.

50. „Széchenyi István”. Portré, a másik oldalán idézet („Haladás nélkül, nem lehetünk boldogok”) és a

közlekedési múzeumnak átépített nagycenki kastély (vö. SSz. 1974, 248), a Lánchíd, az első gőzhajó és mozdony. 100 mm átmérőjű, kerek, kétoldalas (1974). Vö. a 13–14. képet.

3. Ezzel le is zárul Renner Kálmán soproni vonatkozású érmeinek és plakettjeinek eddig elkészült sora, de hogy az itteni közönségnek is igazságot szolgáltatassunk, említsük meg Farkas Imre „Nyolc év után” című költői hangulatú ismertetését,⁶⁽¹²⁸⁾ 187 melyből kitűnik, hogy városunkban is akadnak az éremművészetnek igaz barátai, akik nem csupán a pénzbefektetési lehetőség, hanem a művészetben való gyönyörködés szempontjából szeretik és értékelik művészeinket és azok műveit.

Tompos, Ernst: Koloman Renners Ödenburger Medaillen und Plaketten

Es gibt wenige Städte in Ungarn, mit denen sich die Medailleure mehr befassten als mit Ödenburg. Ernst Lauringer, der frühere Museumsdirektor stellte die Liste der bis zum Jahre 1941 angefertigten Medaillen und Plakette in mehreren Artikeln zusammen.

Koloman Renner hat seither ausser vielen anderen auch 50 plaketten und Medaillen hervorgebracht, die sich auf Ödenburg beziehen. Entweder dadurch, dass sie vom Stadtrat oder einem hiesigen Verein bestellt wurden, oder dass sie Personen darstellen, die mit der Stadt in irgendwelcher Beziehung stehen.

Der Künstler ist Amateur und gewann als Amateurphotograph mehrere Preise, wandte sich aber im Jahre 1958 der Medailleurkunst zu. Vielleicht beeinflusste ihn auch die Tradition seiner Familie, da sowohl sein Vater als auch sein Grossvater Kupferschmiede waren.

Mit seinen Arbeiten hat er auch im Ausland schöne Erfolge errungen, ist Mitglied des FIDEM, nahm an vielen Ausstellungen teil und veranstaltete mehrere eigene Ausstellungen, Seine Werke sind in Museen von Leningrad bis Tahiti zu sehen.

Im Jahre 1977 feiert Ödenburg das 700jährige Jubiläum seiner Erhebung zur königlichen Freistadt. Aus diesem Anlass ist auch ein Biennale der Medaillenkunst geplant, natürlich mit einer Ausstellung verbunden. Hoffentlich wird auch Koloman Renner dazu seinen Beitrag leisten.

188 MEGEMLÉKEZÉSEK:

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Szakál Ernő: Szalay József (1928–1974)

**Szakál Ernő: Szalay József
(1928–1974)**

Ez év január 9-én töltötte volna be 46. életévét. Szalay József, az Országos Műemléki Felügyelőség Soproni Építésvezetőségének főépítésvezetőjeként élete és szakmai pályája delelőjén távozott el körünkből. Közel tíz évet fáradozott Sopronért, átfogva a ráháruló műemlékhelyreállítási feladatokat, segítő társként irányítva és vezetve munkatársait és beosztottjait. Sopron város műemléki arculatának gazdagabbá tétele öröme volt, és túlnőve sok helybeli passzivitáson és ál-intellektuson, igazi sopronivá vált, kötelező örökséget hagyva itt dolgozó munkatársaira.

Szombathelyen született, és ott tanulta meg kőművesként édesapjától a szakma szeretetét, szilárd, jó alapot szerezve a Magyar Állami Felsőépítőipari Iskolában végzett elméleti tanulmányaihoz, melyeket 1947-ben fejezett be.

Életpályája – Sopronba költözéséig – szinte útkeresésnek tűnik, mert dolgozott mint technikus tervező irodában, üzemgazdasági előadó volt a Hídépítő Vállalatnál, majd építésvezetőként a balatonszabadi rádióadó építési munkáit vezette. Háromnegyedét a Közlekedési Minisztériumban dolgozott magasépítési előadóként, de visszakérte magát a kivitelezéshez, s így lett építésvezető a Közlekedési Vállalat miskolci körzetében, majd Szombathelyre került vissza, ahol műszaki ellenőri és műszaki vezetői munkakörben tevékenykedett 1962-ig. E tizenöt év változatos és sokrétű munkáinak színvonalát fémjelzi az 1950-ben elért „A Vállalat legjobb technikusa” kitüntetés, és az Elnöki Tanácstól 1951-ben kapott „Magyar Munka Érdemérem”.

1962-ben az Országos Műemléki Felügyelőség szombathelyi építésvezetőségének alkalmazásában

művezetőként találkozott a műemlékvédelem építészeti kivitelezési lehetőségeivel, melyek sokrétű problémái élete végéig arra ösztönözték, hogy megoldja azokat. A tervező építészek elképzelései, a statikus mérnökök mérlegelése, a technikusok, művezetők és szakmunkások folyamatos képzésének gondjai Szalay Józsefben lelkiismereti kérdéssé váltak, önképzésének forrásává lettek.

189 Egervárott a várkastély, Körmenten a Batthyány-kastély és népi műemléki objektumok voltak témái, és így már mint képzett műemlékes kivitelező került 1964-ben Sopronba, az itteni építésvezetőség élére, az ugyancsak felejtethetlen, és akkor Budapestre költözött Marosi Lászlótól átveve a soproni építészeti emlékek helyreállításának kivitelezési gondját, nem csekély terhet.

Sopron belvárosának műemléki rekonstrukciója, a Tűztorony és a városfal helyreállítási munkái mellett az ő szakmai irányításával újultak meg a Szt. György-templom tornya, a Fabricius-ház, a Balfi u. 15., Halász u. 1., Kolostor u. 1., a Pozsonyi u. 3., Színház u. 21. és 32., Szentlélek u. 7 és 13., Szentgyörgy u. 22., a Templom u. 5., 6. és 14., az Új u. 7., 10., 18., és 30. műemléképületei. Behatóan foglalkozott a Rejpál-házzal, az Orsolya téri műemlék homlokzatokkal és a volt Ferences-templom külsejének helyreállítási problémáival, melyek megújulását már nem érheti meg.

A hivatali kötelességeken túlmenő felelősségvállalással segítette a régészek és művészettörténészek és egyéb szakágazatok munkáját, nem egy esetben közvetlen feletteseinek bürokratizmus ellenére, mert meggyőződéssel vallotta, hogy a tudományos munka és a gyakorlati kivitel együttműködése nélkül a műemlékvédelemben eredményesen dolgozni nem lehet. Hivatali kitüntetése mellett a „Munka Érdemrend” és a miniszteri dícséret arra szolgált, hogy még következetesebben dolgozzék, tanuljon és tanítson.

Meg kell emlékeznünk a Sopronon kívül végzett kivitelezési munkáról is. Pannonhalmán a könyvtár homlokzata, a magyarfalvi templom, Fertőrákoson a turistaház és kastély, Győrben a Hédervári kápolna, a Kreszta-ház és Köztársaság u. 6. mellett Nagycenken a Széchenyi-kastély voltak sikeresen elvégzett jelentősebb feladatai.

A hivatali, ügyintézési és szervezési ügyek vitele mellett időt tudott szakítani homlokzatkialakítási, festési és vakolatkészítési, továbbá szigetelési problémák megoldására, melyeknek a korszerűsödött és megszépült épületek érezhetően hasznát. Neki alig jutott több, mint a jóbarátok, a hazai és külföldi szakemberek elismerő szavai, melyeket többre értékelt, mint az anyagiakat.

Önzetlen emberségből, szeretetreméltó türelemből és segítőkészségből mindig példát adott; de erre úgy igazán akkor döbrentünk rá, amikor koporsója mellett állottunk, és nagyon fájoan búcsút vettünk tőle.

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

SOPRONI KÖNYVESPOLC

**1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Eper Tivadar–Réthly
Endre–Gerencsér Nándor (szerk.): Sopron Városi Tanács VB. Kórházának III. évkönyve
(1969–1974).**

**Eper Tivadar–Réthly Endre–Gerencsér Nándor (szerk.): Sopron Városi Tanács
VB. Kórházának III. évkönyve (1969–1974).
Sopron, 1974, 311 lap**

Az első két évkönyvet (1966, 1969) folyóiratunkban Csatkai Endre ismertette (SSz. 1967, 384; 1969, 284). Ezekből az ismertetésekből is kiderült, hogy a kórház orvosainak értekezései, ha a közvetlen kórházi gyakorlat és orvosi munka gyümölcsei is, nemcsak a gyakorló és a kutató orvost, hanem a helytörténészt is érdekelhetik. Annál is inkább, mivel ma a helytörténethez kell számítanunk az egyelőre még kevésbé művelt helyi orvostörténetet is. Gondoljunk csak arra, hogy például a 120 évvel ezelőtt Sopronban kiadott orvosi folyóirat (Zeitschrift für Natur- und Heilkunde), amelyet folyóiratunk 1974. évi 4. számában ismertetett Batári Gyula, soproni anyagával milyen tanulságokat nyújt az orvostörténész számára az akkori soproni orvosok 190. színvonaláról, a lakosság egészségügyi helyzetéről, az egészségügy szervezetéről stb. Ugyanúgy a jövő helyi orvostörténésze a Városi Kórház évkönyveiből hasonló kérdésekre kaphat majd választ.

„Nem tudományos művet – hanem a mindennapok gyógyító tevékenységének leszűrt tapasztalatait akartuk írásba foglalni” – írja Eper Tivadar az előszóban, amely az évkönyvet egyúttal Sopron várossá emelésének 700 esztendő jubileumára megjelenő kiadványok közé ajánlja. A kötetben a belgyógyászati, gyermekgyógyászati, sebészeti, intenzív-terápiás, szülészet-nőgyógyászati, bőr- és nemibeteg, szemészeti, ideg-elme, urológiai osztály, a röntgen-laboratórium orvosainak, gyermekurologusok kórházi tapasztalataiból leszűrt eredményeiről, az ezekkel kapcsolatos orvostudományi kérdésekről olvashatunk, végül a kötet közli *Gerencsér Nándor*, *Imre Józsefné* és *Braun Erna* összeállításában a soproni kórházban működött és működő orvosok orvostudományi bibliográfiáját.

Az évkönyv 30 cikkéből 12 egyedi esetekkel, 18 pedig nagyobb számú betegeken végzett, több évre, esetleg évtizedre visszamenő kezelés, megfigyelés eredményeiről, tapasztalatairól számol be, mégpedig a hazai és a külföldi adatok, szakirodalom figyelembevételével. Az egyedi esetek inkább csak a szakorvost és a jövő orvostörténészét érdeklik, a nagyobb anyagra vonatkozó megállapítások a ma helytörténészét is, beleértve a helyi orvostörténészt is. Így pl. a kettős torzok (50 000–100 000 szülésre jut 1) ritkaságuk miatt (Sopronban 1965-ben 1, 1967-ben 1) szakorvosi szempontból figyelemre méltók, bár az orvostörténésznek érdemes felfigyelnie a szerző (*Ladányi György*) azon megállapítására, hogy az utóbbi években a kettős torzok gyakorisága az összes fejlődési rendellenességgel együtt nő. A helytörténész számára a mai helyzet megismerésére a cikkek másik csoportja tanulságosabb, különösen ha – nagyobb anyag esetén – szociológiai következtetésekre is alkalmas statisztikát kap, mint a méhbe helyezett fogamzásgátló eszközökről szóló cikkben (*Ladányi György*) vagy egymástól elválasztva kapja Sopron város és a soproni járás adatait, mint a koraszülött kérdésről írt tanulmányban (*Brenner József*). Az utóbbiból az is kiderül, hogy a koraszülések tekintetében „feltűnő különbség mutatkozik a város és járás mutatószámai között a járás javára”. Viszont a csecsemőhalálozások száma 1970-ben Sopronban nagyobb mértékben csökkent, mint a járásban, sőt a város és a járás átlaga az országos átlagnál lényegesen jobb.

A cikkek nagy része beszámoló 5–10 éves, egy esetben (*Varvasovszky János*) több évtizedes tapasztalatokról. Állatkísérletek után sikeres klinikai alkalmazásról két cikk számol be (*Metzl János*; *Vecsey Dénes*); az egyik területen (*pyelographia* 'a vesemedence röntgenvizsgálata') bevált infúziós eljárás (*Eper Tivadar–Czuczor Huba–Vecsey Dénes*) egy másik területen (*cholangio-cholecystographia* 'az

epeutak és az epehólyag vizsgálata') való sikeres alkalmazásáról (*Eper Tivadar–Hegedüs Melinda–Kup Mária–Benkő Erzsébet*) két másik tanulmány. A leggyakoribb csontbetegség, a csontritkulás (*osteoporosis*) infúziós gyógyításával kapcsolatos tapasztalatait közli *Réthy Endre* és felveti a még megoldandó kérdéseket is; a mellékvese vizsgálatával hattagú munkaközösség (*Réthy Endre, Pálffy Aladár, Babella Vilmos, Fenyvesi Ágota, Szentcsiki Mária, Tremmel Ottó*) foglalkozik és tesz újabb javallatokat. A nemrég elhunyt *Brand Imre* (vö. *Eper Tivadar: SSz. 1974, 85–87*) és *Winkler Mária* Magyarországon elsőnek az emberi szem üvegtestének egyik kóros elváltozásáról (*scincillatio nivea*) írnak. Erről eszünkbe jut, hogy a fent említett, 120 év előtti soproni orvosi folyóirat több folytatásban közöl beszámolót az akkori soproni kórház szemészeti osztályának tapasztalatairól. Tanulságos lenne e folyóirat soproni anyagának feldolgozása a helyi orvostörténet számára.

Mollay Károly

1975. XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / LEVÉLSZEKRÉNY

191 LEVÉLSZEKRÉNY

Fogarassy László írja: Egy hozzám intézett kérdésre közérdekű volta miatt a Soproni Szemlében kívánok válaszolni:

Missuray-Krug Lajos nem annyira oknyomozó történész volt, mint inkább a krónikás típusa, s mint ilyen, jó forrás a soproni kérdés kutatói számára. De még ő is kritikával veszi át Héjjas Jenő dr. adatait. Utóbbi szerint 1921. augusztus 30-án a Förster-féle szabadcsapat Maglánd, Velike és Mészvölgy községeket szállta meg, majd a Molnár Endre-féle szabadcsapattal egyesülve „Dávidháza, Gödörháza és Velemér községek megtisztítására indult.” Tény az, hogy Missuray sem Maglándot, sem a dávidházai akciót nem említi, illetve könyvébe át nem vette, mégpedig minden külön indokolás nélkül. E sorok írója a nyugat-magyarországi gerillaharcok történetének feldolgozása alkalmával megállapította, hogy Maglánd nevű település sem a magyar, sem pedig a Semmelweis-féle helységnévtárban nincs, Dávidháza, Gödörháza és Velemér pedig nem is volt Ausztriának ítéelve. Akkor is, ma is magyar területen, a jugoszláv határ mellett fekszenek, tehát a szabadcsapatoknak ott nem volt semmilyen keresnivalójuk. Ezért ezt a közlést én sem vettem át a Soproni Szemle 1972. évfolyamában közzétett tanulmányrészletben. Förster és Molnár felkelővezérek nyilvánvalóan Vendvidékre (Prekmurje) akartak betörni, valószínűleg Héjjas Iván ösztönzésére, de mindenesetre a felkeléssel kapcsolatos hadműveleteket irányító Gömbös Gyula tudta és jóváhagyása nélkül.

Utólag azt is megállapítottam, hogy az 1921. szept. 2-án Lantosfalvánál elesett felkelő (akit Anton Petzl osztrák csendőrtiszt is említ) nem azonos Roskovits Manó főhadnaggyal, aki élve került osztrák fogságba, mint azt a Bécsi Magyar Újság is említi. Az elesett felkelő nevét nem tudjuk pontosan megállapítani. Missuray nem is vette föl Roskovits nevét a felkelőhalottak jegyzékébe.

E számunk szerzői: *Szita Szabolcs* városi KISZ-titkár, Sopron, Kisfaludy u. 4; *Dr. Fogarassy László* könyvtáros, Bratislava–Petržalka, Iskerníková ul. 17; *Dr. Hiller István* egyetemi könyvtárigazgató, Sopron, Pf. 132; *Dr. Katona Imre* tud. osztályvezető, Budapest, Iparművészeti Múzeum; *Dr. Fried István*

tud. kutató, Budapest, MTA Irodalomtudományi Intézete; *Dr. Kovács József László* tud. kutató, Ráckeve, Kossuth u. 78; *Pannonhalmi Miklós* biológus, Győr, Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság; *Hárs József* TI szerkesztő, Sopron, Május 1 tér 21/23.; *Dr. Tompos Ernő* mérnök, Sopron, Tánácsics u. 23; *Szakál Ernő* tszv. főiskolai docens, Sopron, Vörösmarty u. 10.; *Dr. Mollay Károly* tszv. egyetemi docens, 1113 Budapest, Edömér u. 6.

192 SOPRONI SZEMLE

Ödenburger Rundschau
Lokalhistorische Quartalschrift
Redaktion: Karl Mollay

Inhaltsverzeichnis und kurze Auszüge

Szita, Szabolcs: Die Entwicklung der Jugendbewegung in Ödenburg in den Jahren 1945–1948 II. Teil
Fogarassy, Ladislaus: Grenzereignisse von der Errichtung des Burgenlandes bis zur Festsetzung der endgültigen Staatsgrenze (Nov. 1921–März 1923)

Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung

Hiller, Stefan: Anton Irlingers, eines Bahnbrechers der ungarländischen sozialistischen Bewegung Beziehungen zu Ödenburg (Zur 85. Wiederkehr des Geburtstages eines der Hauptangeklagten des sog. „Verräter-Prozesses“)

Kleine Mitteilungen

Katona, Emmerich: Ein Habaner Händewaschbecken aus Purbach vom Anfang des 18. Jahrhunderts
Fried, Stefan: Ödenburg in der ausländischen Fachliteratur
Kovács, Josef Ladislaus: Zugrunde gegangene Ödenburger Flügelaltäre
Pannonhalmi, Nikolaus: Limnologische Charakteristik des Neusiedlersees (Die Ergebnisse des Messungen in den Jahren 1968–1972)
Hárs, Josef: Randbemerkungen zu einem Rätselwettbewerb

Kulturelles Leben in Ödenburg

Tompos, Ernst: Koloman Renners Medaillen und Plaketten über Ödenburg 1958–1974

Nekrologe

Szakál, Ernst: Josef Szalay (1928–1974), Bauleiter der Ödenburger Filiale des Ungarischen Denkmalamtes

Bücherschau

Mollay, Karl: Eper, Theodor–Réthly, Andreas–Gerencsér, Ferdinand (hg.): III. Jahrbuch des Ödenburger Städtischen Spitals 1969–1974. Ödenburg, 1974 (ung.)

Briefkasten

Unsere Mitarbeiter

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Ságvári Ágnes: A koalíció válsága, osztálytartalmának megváltozása 1947 folyamán. Párttörténeti Közlemények 1965, 110.

2 (Megjegyzés - Popup)

Kiss i. m. 174–175; vö. még Tóth István: Politikai küzdelmek a Nemzeti Parasztpártban 1946/47 fordulóján. Párttörténeti Közlemények 1969, 62.

3 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP Arch. 19. fond. 21. öe.: 1947 januári titkári jelentés. Megjegyezzük, hogy az MKP megyei taglétszáma januárról februárra 715 fővel nőtt, azaz 7617-től 8332-re. Ebből Sopron városára 410 új tag belépése esett. (MSZMP. Arch. 19. fond. 25. öe.: 1947. februári jelentés).

4 (Megjegyzés - Popup)

A Sopron megyei 27 MADISZ szervezetnek 1319 tagja volt (MSZMP Arch. 19. fond. 21. öe.: 1947. januári titkári jelentés).

5 (Megjegyzés - Popup)

Svéd-Gál i. m. 101.

6 (Megjegyzés - Popup)

S. Ú. 1947. február 12.

7 (Megjegyzés - Popup)

1947 tavaszán megalakította a Szabadság Párt (Sulyok Dezső pártja) soproni szervezetét. MSZMP Arch. 19. fond. 25. öe.: 1947 májusi jelentés.

8 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP Arch. 19. fond. 28. öe.: Gyűjtő.

9 (Megjegyzés - Popup)

Sopron megye (a továbbiakban: Sm.; az „Új Sopron” 1947. február 1-vel nevet változtatott) 1947. február 19.

10 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. február 23.

11 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. február 25.

12 (Megjegyzés - Popup)

S. Ú. 1947. március 4.

13 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. március 5.

14 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. május 23.

15 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. május 1.

16 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. június 3. Az 1947. évi választások során Rajk László az MKP Győr–Moson–Sopron megyei jelölőlistájának listavezetője volt.

17 (Megjegyzés - Popup)

Ú. S. 1947. január 12.

18 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. április 24.

19 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. március 18.

20 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. június 8.

21 (Megjegyzés - Popup)

Közli Pásztor István: A Népi Ifjúsági Szövetség a felszabadulás utáni politikai harcokban. Bp., 1970, 19.

22 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. március 18.

23 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. július 1.

24 (Megjegyzés - Popup)

Április elején tiltakozott a fakultatív hitoktatás ellen az Isteni Megváltó Leányai soproni iskoláinak Szülői Szövetsége.

25 (Megjegyzés - Popup)

Balogh Sándor: A fakultatív vallásoktatás kérdései és az egyházak (1947 tavasza). Századok, 1973, 917.

26 (Megjegyzés - Popup)

A kapuvári szülők nevében özv. Horváth Istvánné „földműves asszony” is tollat ragadott, s olyan kívánságokat vetett papírra a középiskolai vallásoktatás érdekében, amely talán még a hercegprímás képzeletét is felülmúlta: „Mi nem akarjuk, hogy ifjúságunkat forradalmárnak neveljék, nem akarunk társadalmi osztályharcot, mi csak szeretetet akarunk ebben a szerencsétlen agyongyötört hazánkban és ezért mi szülők síkraszállunk. Nem törődünk azzal, ha közülünk ezret internálnak, százezren lépünk a helyükbe, mert nem akarunk lesüllyedni, hanem fölemelkedni, mert katolikusok vagyunk és magyarok. Egyetlen nagy bizalmunk főtisztelendő atyánkba helyezük, vigye el levelünket az országgyűlés elé... Vagy kérjen segítséget nyugatról, hisz annyian élnek ott magyar testvéreink, vagy ha ők sem segítenek, kérjen számunkra egy atombombát, ha ők sem lesznek megmentőink, hát legyenek gyilkosaink, amíg le nem bukik a szennybe, a fertőbe a magyarság, hisz most még nem késő.” Közli Balogh i. h. 918.

27 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Vida István: A Független Kisgazda Párt helyzete 1945 nyarán és az augusztusi nagyválasztmány. Századok 1971. 938–939.

28 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP Arch. 19. fond. 18 öe.: 1947. szeptember 10-i jelentés a választási időszak végzett agitációs munkáról.

29 (Megjegyzés - Popup)

Parlamenti és pártharcok Magyarországon (1945–47). Századok, 1973, 1230.

30 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP Arch. 19. fond. 18 öe. 1947. november 11.

31 (Megjegyzés - Popup)

I. h.

32 (Megjegyzés - Popup)

Közli Ságvári Ágnes: A magyar kül- és belpolitika néhány összefüggéséről a népi demokratikus forradalom időszakában. Századok. 1972, 1359. Vö. még Ránki György: Magyarország népgazdasága az első 3 éves terv időszakában. Bp., 1963 („A terv kezdetei és az államosítások”; „A gazd. átszervezése és a szoc. építés kezdetei”; „A magyar társadalom és a munkásosztály fejlődése a 3 éves terv időszakában” című fejezetek).

33 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. június 26.

34 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. augusztus 10.

35 (Megjegyzés - Popup)

Közli Gál i. m. 100.

36 (Megjegyzés - Popup)

A Katolikus Leányok Országos Szervezete (KLOSZ) Sopronban már augusztusban országos vezetőképző tanfolyamot rendezett.

37 (Megjegyzés - Popup)

S. Ú. 1947. október 26.

38 (Megjegyzés - Popup)

I. h.

39 (Megjegyzés - Popup)

I. h.

40 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. augusztus 30.

41 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. szeptember 30; október 4.

42 (Megjegyzés - Popup)

A népi kollégiumok további elhelyezkedésével foglalkozik: „Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián...”
i. m. 176.

43 (Megjegyzés - Popup)

SM. 1947. május 3.

44 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. május 20.

45 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1947. október 16.

46 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP Arch. 19. fond. 19. öe.: 1947. december, a megyei tömegszervezeti felelős jelentése.

47 (Megjegyzés - Popup)

Pásztor i. m. 32.

48 (Megjegyzés - Popup)

Svéd-Gál i. m. 103.

49 (Megjegyzés - Popup)

Gál i. m. 461.

50 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. február 15.

51 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. február 10.

52 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. március 2.

53 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. április 25.

54 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. május 8.

55 (Megjegyzés - Popup)

Pásztor i. m. 33.

56 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. január 9.

57 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP. Arch. 19. fond. 19. öe.: 1948. május 20. Az Országos Központ Szervezési Osztálya kiküldöttjének jelentése.

58 (Megjegyzés - Popup)

„Március Tizenötödike.” Az MDNSZ lapja. 1948. április 1.

59 (Megjegyzés - Popup)

Például: „Az Orsolya-rend egyik iskolájában szülői-értekezleten feltették a szülőknek a kérdést, aki helyesli az iskola államosítását, hagyja el a termet. A feszült légkörben senki sem mozdult meg, annál is inkább, mert az ajtóban a gyerekek tanítói álltak és szüleik a gyermekeket féltve nem mertek megmukkanni sem” (a 158. sz. jelentésből).

60 (Megjegyzés - Popup)

A fogadalom szövege: „A soproni munkás, paraszt és értelmiségi ifjúság nevében fogadjuk, hogy az 1948-as márciusi ifjúság szellemében építjük a dolgozó magyar fiatalok egységét. Minden olyan kísérlet ellen határozottan lépünk fel, ami egységünk megbontására törekszik. Tudatában vagyunk annak, hogy csak egybeforrnt ifjúság őrizheti meg a magyar függetlenséget és szabadságot, csak egységes ifjúság fejezheti be a márciusi ifjúság nagyszerű kezdeményezéseit. Fogadjuk, hogy amilyen hősiességgel harcoltak a márciusi ifjak hazánk függetlenségéért, olyan lelkesedéssel fogunk dolgozni Magyarország újjáépítéséért, a 3 éves terv megvalósításáért, hogy megvalósulhasson Petőfi és a márciusi ifjak vágya: a gazdag és boldog Magyarország. Fogadjuk, hogy a márciusi ifjúsághoz méltóan fogunk harcolni az országépítés és a dolgozó nép ellenségei ellen. Ígérjük, és megfogadjuk, hogy öntudatos ifjakhoz méltóan ünnepeljük a centenáriumot az EGYSÉG, a SZABADSÁG, a BÉKE és a MUNKA jegyében. Fogadjuk, hogy Petőfi szellemében megvalósítjuk a soproni ifjúság egységét, testvéreinknek tekintjük a világ összes demokratikus fiataljait, velük együtt fogunk küzdeni a világszabadságért, mert tudjuk, hogy szabadságunkat és függetlenségünket csak kéz a kézben, együtt védhetjük meg. Fogadjuk, hogy minden tettünkkel a magyar nép és a magyar nemzet érdekeit fogjuk szolgálni, megfogadjuk az 1848-as márciusi ifjúság útmutatását. Petőfi, Kossuth és Táncsics szellemében építjük és védelmezzük hazánkat, a szabad független Magyar Köztársaságot.”

61 (Megjegyzés - Popup)

Ismerteti Gál i. m. 111.

62 (Megjegyzés - Popup)

Sm. 1948. március 19.

63 (Megjegyzés - Popup)

Összetétele: Orbán József MNSZ megyei titkár; Gavallér Sándor EPOSZ megyei titkár h.; Baranyai Erzsébet EPOSZ női szervező, Horváth Béla SZIT megyei titkár; Garab Margit SZIT női szervező; Semsei Tibor és Fekete József MDNSZ; Szulik István sport megbízott; Ostoros György megyei úttörő szervező; Javornitzki Tibor cserkész felelős; Fekete Károly kultúrfelelős.

64 (Megjegyzés - Popup)

MSZMP Arch. 19 fond. 26 öe.: Ostoros György bejelentése a 9 tagú városi MINSZ-vezetőség megalakulásáról.

65 (Megjegyzés - Popup)

Hadtörténelmi Intézet Levéltára (Bp.), Vezérkari Főnökség iratai (továbbiakban HIL VKF) 39. doboz, nov.

8-i és 11-i helyzetjelentés (3490 és 38275/VI-2. sz.).

66 (Megjegyzés - Popup)

Siegmund Knaus, General a. D.: „Freiheitskämpfe in Deutsch-Österreich. Die Besitznahme des Burgenlandes.” (Darstellungen aus den Nachkriegskämpfen deutscher Truppen und Freikorps, VIII. kötet, Berlin) 142–145; Gerald Schlag: Die Kämpfe um das Burgenland 1921. Wien 1970, 24–27, 30–31 (I. melléklet.) Közli a bevonuló osztrák csapatok részletes hadrendjét 1921. november 13-án és 25-én. A hadműveletekben részt vett csapatok (elől a 13-i, zárójelben a 25-i helyzet): 21(24) gyalogzászlóalj, 4(4) kerékpáros zászlóalj, 2 3/4 (3) lovas század, 2 1/2 (2 1/2) műszaki század, 5(4) híradó (összekötő-)század. – HIL 205/2071 sz. oldalszámozás nélküli kézirat: „Nyugatmagyarország, Sopron. Összefoglaló a nyugatmagyarországi főkormánybiztosság működéséről.” Itt a Bundesheer vontatott bevonulásának diplomáciai mellékzöngéiről is szó van. A Szövetségi Táborki Bizottság 1921. november 14-én Bécsben Schober kancellárral, 21-én pedig Budapesten Bethlen miniszterelnökkel és Bánffy külügyminiszterrel tárgyalt. Az antanttábornokok bécsi útjuk után látszólag osztrák érdekeket támogattak, hallgatólag túrva a burgenlandi hadműveletek huzavonáját. Budapesti útjukról visszatérve viszont Burgenland déli részének mielőbbi megszállását sürgették.

67 (Megjegyzés - Popup)

HIL VKF 47. doboz, helyzetjelentések. Ezekből kitűnik, hogy a 3/II. huszárosztályparancsnokságot és 3/II. lovas géppuskás századot Eszterházáról (ma Fertőd), valamint a 3/2. lovas századot Bükről 1921. december 30-án vasúton indították el Tolnára.

68 (Megjegyzés - Popup)

Das Bundesheer in Grenzschutz und die Landnahme des Burgenlandes. In: Internationaler Donau Lloyd, Sonderheft: Das Österreichische Bundesheer (Wien) 49.

69 (Megjegyzés - Popup)

OL ME K 26 1299/XLII – 1922. Nyugatmagyarországi Főkormánybiztosság 563/1921 eln. sz. dec. 20-ról. A HIL VKF 47. dobozban levő jelentés szerint a zsamari (helyesen zsamándi) határincidens 1921. december 22-én történt.

70 (Megjegyzés - Popup)

A népszavazás részleteire vö. Fogarassy SSz. 1971, 335–347.

71 (Megjegyzés - Popup)

HIL, idézett 205/2071 sz. kézirat.

72 (Megjegyzés - Popup)

Knaus i. m. 147.

73 (Megjegyzés - Popup)

OL ME K 26 1299/XLII–1922.

74 (Megjegyzés - Popup)

Prónay-napló III. 339–341 (kézirat) és az ebből készült válogatás: „A határban a Halál kaszál...” Bp., 1963, 209–210.

75 (Megjegyzés - Popup)

Páter ZadavecZ titkos naplója, Bp., 1967, 179–182. (Sarud helyesen Sarród!)

76 (Megjegyzés - Popup)

HIL VKF 53. doboz, VKF 1150/VI–1B 1922. február 11-ről, Hivatkozás a következő aktákra: BÜM 71/res. 1922. I. 12, HM 15077/titkos eln. D. 1922. január 20-ról.

77 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1672/VI–1B 1922. IV. 4.

78 (Megjegyzés - Popup)

OL ME K 26 1299/XLII. tétel 1922. ME 3098/érk. 1922. IV. 1.

79 (Megjegyzés - Popup)

HIL VKF 53. doboz, 11.035/el. sz. 1922. június 16-ról.

80 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 2478/VI–1b 1922. július 5.

81 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 2527 és 2529/VI–1b. 1922. július 14.

82 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 2504/VI–1b 1922. július 22.

83 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 2517/VI–1b 1922. július 13.

84 (Megjegyzés - Popup)

Uo 2529/VI–1b 1922. július 14. Azonkívül az 53. dobozban 394. folio alatt: Kratochvil tábornok debreceni dandárparancsnok július 12-én jelenti Nagy Pál gyal. tábornok honvédségi főparancsnoknak, hogy Lengyel tényleges főhadnagy vezetésével 60 fő Nyugat-Magyarországra elindult. Felelősségrevonásáról intézkedett.

85 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 2539/VI–1b 1922. július 17. „Mozgalmak Nyugat-Magyarországon” címszó alatt a következő hírek: A nagymartoni járásban a munkásosztály kivételével magyarbarát a hangulat, a magyarbarát mozgalom vezetője a népszerű Schwertner nagymartoni jegyző lehetett volna, de kiüldözték. Moson megyében, különösen Zúrányban (?–1921-ben osztrákbarát volt). Pándorfalun és Királyhidán a lakosság magyar zászlókat készít elő. Nagysarlóslak (helyesen Nagysároslak) és Monyorókerék, valamint Strém és Németújvár között a magyar érzelmű lakosság megrongálta a telefonvezetékeket (átszivárgott felkelők is lehettek). A burgenlandi helyőrségeket felváltották. Július 12-én a nemesvisi vámőrs bódéjánál fegyveres incidens a bódét megszállni akaró husz osztrák katonával. Hét elfogott osztrák katonát a vámőrs parancsnoka másnap fegyver és felszerelés nélkül szabadon engedett. Ugyanezen a napon Mindek Géza és Wiedsmann Ferenc volt hadnagyokat, egykori felkelőket a kismartoni járásbíróóság börtönéből tíz szuronyos csendőr kíséretében a bécsi törvényszék fogházába szállították. (Zárójelben a szerző megjegyzései.) – uo. 2588/VI–1b 1922. július 23 sz. helyzetjelentés: Nezsiderben, Védenyben, a felsőpulyai járásban és a soproni járás több községében, amely azelőtt tiszta osztrák érzelmű volt, a kedvezőtlen gazdasági viszonyok miatt Magyarország melletti szimpátia észlelhető.

86 (Megjegyzés - Popup)

HIL uo. 2550/VI–1b 1922. július 19.

87 (Megjegyzés - Popup)

Harald Prickler: Der Anschluss Luisings an Österreich vor vierzig Jahren. (Nach dem Erlebnisbericht einiger Zeitgenossen.) Burgenländische Heimatblätter 1963, 51.

88 (Megjegyzés - Popup)

HIL VKF 53. doboz, 2560, 2563, 2575/VI–1b. sz. akták. Vasvármegye napilap 1922. július 21–28 közt megjelent számai.

89 (Megjegyzés - Popup)

HIL uo. 2575, 2587, 2666/VI–1b, 2652/VI–1b.

90 (Megjegyzés - Popup)

HIL uo. 2573/VI–1b. 2529/VI–1b.

91 (Megjegyzés - Popup)

„Vasvármegye” már idézett számai. A bécsi „Jövő”-ben megjelent azon híradást, hogy Verbőczy Kálmán százados is a II. felkelés előkészítői közt volt, Verbőczy halála előtt e sorok írójának cáfolta. Aktákban sincs nyoma. Héjjast és letartóztatott társait július 27-én bocsátották szabadon.

92 (Megjegyzés - Popup)

Prónay III, 342., 350. és 353. lap.

93 (Megjegyzés - Popup)

Villani i. m. 35.

94 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 36.

95 (Megjegyzés - Popup)

I. h. III. Határmegállapítás, 37. lap

96 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 60–63. A Pomogyhoz tartozó, zömében magyarulakta Mexikópuszta, amelyet Villant nem említ, a békeszerződés szerint Ausztriának volt ítéelve.

97 (Megjegyzés - Popup)

Ádám T. István: A nyugatmagyarországi felkelés története. Bp., 1935, 105–107.

98 (Megjegyzés - Popup)

Ladislav Böhme: Moschendorf stimmte für Oesterreich. Ein Beitrag zur Geschichte des burgenländischen Anschlusses. „Volk und Heimat” 1958. Nr. 6., 5–6. p. Párhuzamot von Nagysároslak és Szentpéterfa, valamint Pornóapáti későbbi sorsa közt. Nem tagadja azt, hogy „die Meinung der Ortsbevölkerung war keineswegs einheitlich.”

99 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Alfred Rausnitz: Meine Erinnerungen aus der Zeit des Anschlusses des Burgenlandes an Österreich. Volk und Heimat, 1955, Nr. 10. 3–5.

100 (Megjegyzés - Popup)

I. h. és folytatás: Nr. 11, 2–3.

101 (Megjegyzés - Popup)

Wagasttal legbövebben dr. Dietz Károly emlékiratai foglalkoznak. Özvegye – egy francia tanárnő – ma is Kismartonban él.

102 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1923. január 9: „A magyar csendőrség bevonult a visszaítélt nyugat-magyarországi községekbe. Holnap lesz a hivatalos átvétel.”

103 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1923. január 11: „Átvettük a visszacsatolt nyolc nyugatmagyarországi községet. A hazatérő vasmegeyi magyar faluk örömnépe.” – Oedenburger Zeitung 1923. január 12: „Der Freudentag von acht Gemeinden.” A jelenvoltak közt felsorolja még a következőket: Didelet francia százados, dr. Steuer György államtitkár, Margitay főtanácsos, dr. Dobrovits Sándor min. titkár, Ullein Antal alkonzul,

dr. Traeger Ernő min. osztálytanácsos, Makay műszaki tanácsos, Okolicsányi Károly vkt. százados (1919-ben a 65. vörös dandár vezérkari főnöke volt. A szerző megjegyzése.) Ebből a tudósításból tudjuk, hogy filmoperatőr is volt jelen.

104 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Zeitung, 1923. március 10: „Bleigraben wieder unser!” Uo. 1923. március 11: „Die Rückgabe der Gemeinde Prostrum.” Közli, hogy az ünnepi istentiszteletet Strasser József dómprépost és szentpéterfai plébános tartotta Kuntár József nagynardai és Illés Ferenc pornóapáti plébános segédletével. Sopronvármegye, 1923. március 9: „Ólmod községet visszavettük az osztrákoktól.”

105 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Nemes Dezső: Az Általános Munkássegylet története 1868–1873. Bp., 1952; S. Vincze Edit: A magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenysége a kilencvenes években. Századok 1956, 128; uő.: A magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenységének első évei (1890–1896). Bp., 1961; uő.: Irlinger Antal (1842–1890). Párttörténeti Közlemények 1967, 164–192. Vö. még: A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Bp., 1972; S. Vincze Edit: Egy százéves „bűnper”. Magyar Nemzet 1973. június 21; továbbá Tanúságtevők. Visszaemlékezések a magyarországi munkásmozgalom történetéből 1868–1905. Bp., 1974; Papp István: SSz. 1974, 281. Az *Irlinger* (utóbb *Ihrlinger*) név *Irling* felső-ausztriai helység nevéből ered. Vö. Schiffmann, Konrad: Historisches Ortsnamen-Lexikon des Landes Oberösterreich. München und Berlin, 1935–1940.

106 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Simkovics Gyula: A soproni szociáldemokraták ideológiájáról. SSz. 1968, 113.

107 (Megjegyzés - Popup)

S. Vincze Edit: Ihrlinger Antal (1842–1890). Párttörténeti Közlemények 1967, 165.

108 (Megjegyzés - Popup)

A „törvénytelen” gyermekek anyjának a vallását, bár katolikusok voltak, nem jegyezték be.

109 (Megjegyzés - Popup)

Ezúton is köszönetet mondok Tirnitz József soproni levéltárosnak, aki az adatok felkutatásában nagy segítséget nyújtott.

110 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Extractus Matriculae Baptisatorum in Collegiata et Parochiali Ecclesia ad S. Martirum, Liberae Regiaeque Civitatis Posoniensis, GySmL. 2 (Sopron).

111 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Sopron Város Rendőrkapitányi Hivatala 1862/63. évi katonaillesítési (sorozási) iratok. GySML. 2.

112 (Megjegyzés - Popup)

Josef Paul v. Király (1810–1887). Eisenstadt, 1969, 24 lap.

113 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Lenky Jenő: Király József Pál. SSz. 1939, 24–34.

114 (Megjegyzés - Popup)

Juraj Palkovic. Bratislava, 1968. 440 + 25 lap. A könyvet ismertetem: Irodalmi Szemle (Pozsony) 1969, 281–283.

115 (Megjegyzés - Popup)

K slovensko-mad'arskym kultúrny m vzť ahom koncom 18. a zatiatkom 19. storocia. Historické štúdie 1969. 47–76.

116 (Megjegyzés - Popup)

Kollányi: A Széchényi Országos Könyvtár megalapítása. Magyar Könyvszemle 1902. 209–284; Fried István: Ribay György (Juraj) és Sopron. (Adatok a magyar, a szlovák és a cseh kapcsolatok történetéhez). SSz. 1965, 180–184.

117 (Megjegyzés - Popup)

Kampis Antal: Középkori faszobrászat. Bp., 1940, 68.

118 (Megjegyzés - Popup)

I. m. 149; Mohl Adolf: A soproni Szent Mihály templom ősi Mária-szobra. Győr, 1926; Merian, XVI. évf. 10. szám, 28–29. l.

119 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron középkori egyháztörténete, Sopron, 1939. Ebben a műben a Szent Mihály-templom belső berendezése, temetője és plébániaháza (88–126) fejezet tartalmazza az oltárookra vonatkozó adatokat. Faut Márk soproni humanista kéziratosa krónikája az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában Quart. Germ. 192. sz.

120 (Megjegyzés - Popup)

Az 1608. évi városi jegyzőkönyv szövegét ld. Póda: Sopron sz. kir. város monográfiája. Forrásanyag, II. kötet, Sopron, 1894, 263. Vö. Bán János: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939, 136, 41–42. jegyz.

121 (Megjegyzés - Popup)

Mohl i. m. Az idézett perirat: Győr-Sopron megyei 2. sz. Levéltár (Sopron város) Lad. LI fasc. II nr 41.

122 (Megjegyzés - Popup)

Balogh Jolán: A soproni Szent György templom középkori szobrai. SSz. 1964, 203–217.

123 (Megjegyzés - Popup)

Lauringer Ernő: Sopron szab. kir. város emlékérméi. SSz. 1943, 6.

124 (Megjegyzés - Popup)

Az érem általában kerek vagy azt megközelítő alakú. A plakett szögletes. A Renner Kálmán munkáival foglalkozó bel- és külföldi folyóiratok felsorolása nem tartozik témánkhoz, meg is haladná e cikk kereteit.

125 (Megjegyzés - Popup)

Seyler G. A.: Die Siegel. Leipzig, é. n. 350.

126 (Megjegyzés - Popup)

Tompos Ernő: Lackner-címerek és domborművek. SSz. 1971, 212.

127 (Megjegyzés - Popup)

Tompos Ernő: Rauch András címerei és emlékplakettje. SSz. 1974, 67.

128 (Megjegyzés - Popup)

Farkas Imre: Nyolc év után. Életünk, 1973, 549.